

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Katolická teologická fakulta

Katedra pastorálních oborů a právních věd

Pastorální teologie

Tomas van Zavrel

POJETÍ FARNOSTI PO DRUHÉM VATIKÁNSKÉM KONCILU

Diplomová práce

Vedoucí práce: Doc. Ing. Mgr. Aleš Opatrný, Th.D

PRAHA 2010

Na tomto místě bych chtěl poděkovat Doc. Aleši Opatrnému za vedení této diplomové práce a za veškerou trpělivost se mnou.

Mé poděkování patří také všem, kteří se na vzniku této práce jakýmkoli způsobem podíleli. Především děkuji PhDr. Věře Martínkové, CSc za obětavou pomoc a korektury a Mgr. Petru Meclovi za poznámky a připomínky.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně a v seznamu pramenů a literatury uvedl veškeré informační zdroje, které jsem použil.

V Praze dne 27. dubna 2010

OBSAH

OBSAH.....	3
ÚVOD	6
1 ANALÝZA KONCILOVÝCH DOKUMENTŮ.....	9
1.1 Uvedení do problematiky.....	9
1.2 Konstituce Lumen Gentium	9
1.3 Konstituce Sacrosanctum Concilium.....	12
1.4 Konstituce Gaudium et Spes.....	13
1.5 Dekret Christus Dominus	14
1.6 Dekret Presbyterium Ordinis	15
1.7 Dekret Apostolicam Actuosa.....	15
1.8 Dekret Ad Gentes	17
1.9 Posun v pojetí farnosti.....	18
2 ANALÝZA POKONCILNÍCH CELOCÍRKEVNÍCH DOKUMENTŮ	21
2.1 Uvedení do problematiky.....	21
2.2 Kodex kanonického práva	21
2.3 Katechismus katolické církve	23
2.4 Apoštolská exhortace Evangelii nuntiandi – 1975.....	24
2.5 Apoštolská exhortace Catechesi tradendae – 1979.....	26
2.6 Postsynodní apoštolský list Christifideles laici – 1988.....	26
2.7 Encyklika Redemptoris missio – 1990	28
2.8 Apoštolský list Novo millennio ineunte – 2001	30
2.9 Kněz, pastýř a vůdce farního společenství – 2002	31

3	STRUČNÝ DĚJINNÝ VÝVOJ	34
3.1	Uvedení do problematiky	34
3.2	Období do tridentského koncilu a po něm	34
3.3	Období od 19. století do druhého vatikánského koncilu	39
3.4	Období od druhého vatikánského koncilu.....	43
4	TŘI TEOLOGICKÉ POHLEDY NA FARNOST	49
4.1	Uvedení do problematiky	49
4.2	Farnost z hlediska pastorálně-sociologického	49
4.3	Farnost z hlediska pastorálně-právního.....	52
4.4	Farnost z hlediska pastorálně-dogmatického	58
5	ZÁKLADNÍ FUNKCE FARNOSTI	61
5.1	Uvedení do problematiky	61
5.2	Služba leiturgia.....	62
5.3	Služba martyria	65
5.4	Služby diakonia a koinonia.....	65
6	POJETÍ FARNOSTI BUDOUCNOSTI	69
6.1	Uvedení do problematiky	69
6.2	Koncepce 'církve společenství' versus 'lidová církev'	69
6.3	Koncepce 'kooperativní pastorace' versus 'sociální pastorace'	70
6.4	Koncepce 'nadteritoriální pastorace' versus 'immerze víry'	73
	ZÁVĚR.....	75

SEZNAM LITERATURY	79
Pramenná literatura.....	79
Sekundární literatura.....	81
Seznam použitých zkratk	87
RESUMÉ.....	88
ABSTRACT	89

ÚVOD

Farnost je již po staletí nosnou strukturou katolické církve. I v dnešní době, kdy je církev v západním světě konfrontována s personálními problémy a klesající poptávkou po její tradiční duchovní nabídce, trvá stále na svém organizačním principu farností.¹ Tato diplomová práce se zabývá pojetím farnosti po druhém vatikánském koncilu. Jejím cílem je popsat, jaké pojetí farnosti vyplývá z dokumentů posledního koncilu a jak toto pojetí bylo dále rozpracováno v nejrůznějších pokoncilních dokumentech. Zasazuje vývoj pojetí farnosti do historického kontextu s důrazem na období od 19. století. Nabízí tři pohledy na farnost: (1) pastorálně-dogmatický, (2) pastorálně-právní, (3) pastorálně-sociologický. Dále jsou popsány základní funkce farnosti, jak je lze vnímat dnes a snaží se nastínit několik modelů budoucnosti farnosti.

Práce je postavena na podrobné analýze dokumentů druhého vatikánského koncilu a pokoncilních celocírkevních dokumentů. Vzhledem k tomu, že neexistují náležitě a komplexně zpracované dějiny křesťanských farností, skládá se stručná historická analýza (s ohledem na pojetí a život farnosti) z kompilace nejrůznější odborné literatury.² Práce prezentuje tři teologické pohledy na farnost, které byly v teologii snad nejvýrazněji zastoupeny. Kapitola o základních funkcích farnosti prezentuje pohled na úlohy, které by farnost – podle církevních dokumentů a významné odborné literatury – měla splňovat. Při popisu pohledu do budoucna čerpáme z německé odborné literatury. Jedná se o nástin některých zajímavých pohledů na budoucnost, se kterými se můžeme setkat až do dnes.

V této práci pojednáváme o církvi a o farnosti. Pojmem církev označujeme katolickou církev ve střední Evropě. K tomu nás vedou dva hlavní důvody. První vychází z použité literatury, která z větší části pochází z německé jazykové oblasti a popisuje církevní situaci ve střední Evropě s důrazem na německy mluvící země. Druhým důvodem je teritoriální rozdělení Evropy podle příslušnosti k církvi a religióznímu

¹ BIEGER Eckhard: Was wird aus dem Pfarrprinzip? in: Pastoralblatt für die Diözesen Aachen, Berlin, Essen, Hildesheim. Köln, Osnabrück, September 9/2007, 259.

² V případě citace cizojazyčné literatury se jedná vždy o vlastní překlad.

vnímání. Kontinent se nám takto rozdělí na tři odlišné části: severní země, střední Evropu a jižní část Evropy.

Pokud se jedná o pojem farnost, pak jím lze označit různé skutečnosti. Terminologicky obsahuje český název farnost dva termíny, které nalezneme v německy psané literatuře: (1) 'Pfarrei' - územně-správní složka instituce církev, (2) 'Gemeinde' - farní společenství na konkrétním místě. První výraz spíše zdůrazňuje institucionálně-právní aspekt pojmu farnost a druhý klade spíše důraz na teologický pojem *Communio*, ale i na sociologický rozměr pojmu. Budeme používat farnost v obou smyslech, jak to bude vyplývat z textu.

Tradičně se rozlišuje mezi teritoriální a personální farností. Teritoriální farnost³ označuje ohraničené spádové území farnosti na základě bydliště se záměrem pokrýt celé území a umožnit každému přístup ke svátostem a dalším duchovním službám církve. Personální farnost⁴ vyjadřuje, že motiv shromáždění je jiný než bydliště. Může se např. jednat o společný jazyk, ritus, povolání nebo spiritualitu, který věřící spojuje a přivádí je do určité farnosti. V této práci budeme vycházet z teritoriální farnosti.

Farnost také odkazuje na skupinu lidí, tj. na farníky. V této oblasti je možná pestrá paleta. Můžeme např. rozlišovat: pokřtěné katolíky nebo všechny obyvatelé, kteří žijí na území farnosti⁵, dále angažované farníky, nedělní farníky, okrajové farníky a nominální farníky⁶ nebo farníky zaměřené na tradici, na společenství, politicky korektní a alternativní farníky⁷. Dále může pojem farnost označovat různé formy, např. 'Repräsentationsgemeinde', 'Dienstleistungsgemeinde', 'Kerngemeinde', 'Gottesdienstgemeinde'⁸. Jindy se podotýkají výrazové jevy jako např.

³ Srov. WALSER Markus: Territorialprinzip in: Lexikon für Theologie und Kirche, Band 8, Freiburg: Herder, 2006, 63 (dále jen WALSER: Territorialprinzip).

⁴ Srov. WALSER: Territorialprinzip, 1341.

⁵ Srov. OPATRŇY Aleš: Pastoralní reflexe, in: Farnost na přelomu století, Svitavy: Trinitas, 2000, 66 (dále jen OPATRŇY: Reflexe).

⁶ Srov. GREINACHER Norbert, Soziologie der Pfarrei, in: ARNOLD Franz Xaver, KLOSTERMANN Ferdinand, RAHNER Karl: Handbuch der Pastoraltheologie. Praktische Theologie der Kirche in ihrer Gegenwart. Band III, Freiburg: Herder, 1968, 121.

⁷ Srov. OPATRŇY Aleš: Pastorage v postmoderní společnosti, Kostelní Vydří: KN, 2001, 52-56 (dále jen OPATRŇY: Pastorage).

⁸ Srov. SCHUSTER Norbert: Theologie der Leitung, Mainz: Grünewald, 2001, 74-78 (dále jen SCHUSTER: Theologie).

v následujícím rozdělení: katolická církev, sektor orientovaný na církevní obec, sektor skrytého křesťanství, sektor formální organizace a sektor hnutí.⁹ Důležité je i prostředí, ve kterém identifikace probíhá; pak lze mj. rozlišit venkovskou, diasporní, velkoměstskou a maloměstskou farnost.¹⁰ Pro rozměr této práce však není nutné rozlišení až do tak velkých detailů.

⁹ Srov. GABRIEL Karl: Christentum zwischen Tradition und Postmoderne, Freiburg: Herder, 1996, 177-192 (dále jen GABRIEL: Christentum).

¹⁰ OPATRŇY: Pastorage, 50.

1 ANALÝZA KONCILOVÝCH DOKUMENTŮ

1.1 Uvedení do problematiky

I když téma diplomové práce je zaměřeno na pojetí farnosti v pokoncilní době, je nezbytné se nejprve zabývat pojetím farnosti v dokumentech druhého vatikánského koncilu. Ty nechtěly a nemohly být vyčerpávající, ale pouze ukázaly hlavní směr do budoucnosti. Úlohou pokoncilní doby bylo objasnění a implementace koncilních dokumentů.

Poslední koncil se nezabýval tématem farnosti ani systematicky, ani obširně.¹¹ Výroky, které o farnosti nalezneme, byly ve většině případů předloženy až v průběhu koncilu¹². Koncil se nově zamýšlel nad církví a kladl přitom důraz na místní církve. Obecně lze konstatovat, že důležitým aspektem nauky o církvi druhého vatikánského koncilu je to, že „univerzální církve je společenstvím místních církví a konkrétní podobou a uskutečněním církve“¹³. Místními církvemi jsou míněny diecéze spolu se svými biskupy, které jsou určujícím prvkem teologie druhého vatikánského koncilu. Místní obec, např. farnost, má až sekundární význam, byť má své důležité místo.

1.2 Konstituce *Lumen Gentium*¹⁴

„Kristova církev je opravdu přítomna ve všech zákonitých místních shromážděních křesťanů.“¹⁵ Zmíněný článek odkazuje přitom na Nový

¹¹ Je důležité připomenout, že terminologie, která se týká farnosti a místní obce (Gemeinde), není v koncilních dokumentech vždy jasná, natož pak konzistentně používaná. V konstituci o posvátné liturgii se používá například především termín „farnost“, v konstituci *Lumen Gentium* termín „obec“. K tomu se na patřičných místech ještě vrátíme.

¹² WIEH Hermann: *Konzil und Gemeinde in Frankfurter theologische Studien Band 25*, Frankfurt: Knecht, 1978, 211 (dále jen WIEH); Přesto podotýká, že nalezneme spojení mezi termínem farnost a myšlenkou *communitas*, tj. společenství věřících, relativně často v přípravných dokumentech. V protikladu k horlivým teologickým diskusím z 50. let hodnotí příspěvky na téma farnost jako velice slabé. Spíše než na hledání teologických základů se zájem soustřeďuje na pastorální otázky každodenní praxe. Je patrná velká touha po obnově farního života, a to zejména ze dvou hledisek: z právního pojetí farnosti a co do struktury farnosti. Farnosti obecně považují za příliš rozsáhlé, neosobní a fixované na úlohu úřadu. Církevní reforma by měla podpořit duch společenství, který je inspirován prvotní církví. Za druhé se myšlenka „*communitas paroecialis*“ spojuje s myšlenkou farnosti jako „*familia spiritualitas*“, tj. rodina plná bratrského Ducha Ježíše Krista. Za třetí by farnost měla být centrem apoštolátu, protože neexistuje sama pro sebe, ale má být znamením misijního poslání všech věřících.

¹³ DOLISTA Josef: *Pokus o teologii farnosti – vybraná témata*, in: *Farnost na přelomu století*, Svitavy: Trinitas, 2000, 49 (dále jen: DOLISTA: *Teologie farnosti*).

¹⁴ DRUHÝ Vatikánský koncil: *Věřoučná konstituce o církvi *Lumen Gentium** (ze dne 21. listopadu 1964), in: *Dokumenty II. vatikánského koncilu*, Kostelní Vydří: KN, 2002, 29–100 (dále jen: LG).

zákon, ve kterém tato shromáždění – jakožto na daném místě Bohem povolany lid – jsou nazývána církvemi. V nich, tedy i ve farnostech, se věřící shromažďují ke čtení Evangelia a ke slavení Eucharistie. Nápadné je, že místní obec se ve stejném článku nazývá „oltární společenství¹⁶ při biskupově posvátné službě“, což naznačuje, že bohoslužba a zejména Eucharistie není jeden prvek mezi ostatními, ale první a konstituující úkol farnosti. Eucharistie je znamením jednoty věřících mezi sebou, s biskupem a s jednou – katolickou a apoštolskou – církví.¹⁷

Výslovně je zde zmíněna spojitost mezi farností a biskupskou posvátnou službou. Pastýřem farnosti je biskup, a to prostřednictvím kněze, kterého ustanovil farářem. Farář zpřítomňuje biskupa v jednotlivých místních shromážděních¹⁸ věřícího lidu¹⁹. Pastýři farností působí tedy pod biskupovým vedením, jsou jeho věrnými spolupracovníky, pomocníky a nástroji a tím „činí univerzální církev viditelnou tam, kde jsou, a poskytují vydatnou pomoc při budování celého Kristova Těla.“²⁰

Z předchozího lze vyvodit, že LG nepojednává o místní obci z hlediska právního, ale z pohledu teologického. Představuje ji jako skutečnost víry, jako uskutečněné slovo, Eucharistii a bratrství, jako událost, ve které Bůh, jakožto její zakladatel, povolává svůj lid a jemu se zjevuje v bohoslužbě slova a bohoslužbě oběti. Místní obec je zároveň subjektem a adresátem:

1. přijímá Boží slovo jí zjevené a vzápětí ho šíří,
2. přijímá Tělo a Krev Páně a jeho silou se stává láskyplným bratrským společenstvím,
3. sama sebe přináší v oběť²¹ a přijímá Kristovu oběť jako životodárný zdroj svého lidství²²,

¹⁵ Srov. LG, 26. Zmíněný termín je překlad výrazu „fidelium congregatio localis“, jímž je míněna farnost. Srov. WIEH, 139.

¹⁶ Zmíněný termín je překlad výrazu „fidelium congregatio localis“, jímž je míněna farnost. Srov. WIEH, 139.

¹⁷ WIEH, 124.

¹⁸ Zmíněný termín je překlad výrazu „fidelium congregatio localis“, jímž je míněna místní obec (Gemeinde) bez toho, že se řeší její právní forma jakožto farnost. Srov. WIEH, 140.

¹⁹ Srov. LG, 28.

²⁰ LG 28.

²¹ Srov. LG 34.

²² Srov. LG 28.

4. nechává se primárně vést Duchem svatým, který v ní má významnou úlohu²³, ale zároveň se předpokládá lidská součinnost.

Communio a missio nejsou jen základní události celé církve, ale také farnosti. Kehl tvrdí, že díky zmíněné konstituci dostávají místní a partikulární církve stejné teologické postavení jako univerzální Církev za předpokladu, že skutečně tvoří společně „communio ecclesiarum“²⁴. Ve farnosti je Boží církev jako celek místně přítomná (orthaft präsent)²⁵. Je důležité si připomenout, že se jedná o pouhou přítomnost (adest), nikoli existenci (existit) či realizaci univerzální církve.²⁶ Uvedená prostorovost ve smyslu místní přítomnosti (Orthaftigkeit) je základní charakteristikou místní obce. Zpřítomnění univerzální církve na konkrétním místě předpokládá, že se nejedná o shromáždění uzavřené do sebe, ale naopak otevřené ke světu. Farnost je jakoby mostem, který spojuje osobní víru jednotlivců a rodin s vírou univerzální církve²⁷.

Další charakteristikou farnosti je její umístění do hierarchického pojetí církve. Teologický rozměr vztahu mezi episkopátem a presbyteriem může prostřednictvím způsobu účasti (per modum participacionis) analogicky vypovídat o vztahu mezi farností a biskupem, popř. diecézí.²⁸ Ve středu farnosti stojí Kristus, Boží Syn, kterého Bůh posvětil a poslal na svět. Ten „poskytl prostřednictvím apoštolů účast na svém posvěcení a poslání jejich nástupcům, totiž biskupům“²⁹. Proto můžeme předložit následující závěry:

- Farář nevykonává svou službu sám za sebe, ale jako poslání, které mu bylo svěřeno od biskupa. Tak i farnost neexistuje sama za sebe, ale za svou existenci vděčí existenci místní církve, tj. diecézi.

²³ Srov. LG 4.

²⁴ Srov. KEHL Medard: Kam kráčí církev. Diagnóza doby, Praha: CDK, 2000, 57 (dále jen KEHL: Církev). Dále srov. KNOBLOCH Stefan: Praktische Theologie, Freiburg: Herder, 1996, 313-316 (dále jen KNOBLOCH: Theologie).

²⁵ ZULEHNER Paul: Gemeindepastoral in: Pastoraltheologie Band 2, Düsseldorf: Patmos, 1995, 51. Srov. dále WIEDENHOFER Siegfried: Gemeinde. Systematisch-theologisch, in: Lexikon für Theologie und Kirche, Band 4, Freiburg: Herder, 2006, 420-421.

²⁶ WIEH, 123.

²⁷ ZULEHNER: Gemeindepastoral, 51.

²⁸ Srov. ZULEHNER: Gemeindepastoral, 52; WIEH, 215.

²⁹ LG 28.

- Farář vykonává svou službu jako vlastní pastýř místní obce, má však být věrným spolupracovníkem, pomocníkem a nástrojem biskupovým. Jedná tedy pod autoritou biskupa, nikoli jeho jménem. Je samostatným činitelem s jasnou souvztažností k biskupovi. Podobně i farnost může být sama o sobě činná obec shromážděných, ale životodárná a svébytná je pouze ve svém vztahu ke Kristu, resp. k biskupovi, nástupci Kristových apoštolů.
- Apoštolská posloupnost určuje ontologickou vazbu faráře na biskupa a zabraňuje tomu, aby se farář mohl stát nezávislým pastýřem. A tak farnost sama o sobě nemůže nikdy být nezávislou samozvanou církví (Eigenkirche) bez vztahu k diecézi, resp. k univerzální církvi.

1.3 Konstituce *Sacrosanctum Concilium*³⁰

Konstituce o posvátné liturgii se zmiňuje o liturgickém životě ve farnosti.³¹ Zdůrazňuje všeobecnou úlohu biskupa jako velekněze³² svého lidu. Vzhledem k tomu, že biskup nemůže „vždy a všude stát osobně v čele všeho svého lidu, musí si ho nutně rozdělit do jednotlivých obcí.“³³ Jednou z kategorií obcí je farnost, která má mezi ostatními obcemi přední místo. Duchovní správce farnosti je zástupcem³⁴ biskupa nebo jinak řečeno: „Biskup je prvním farářem v místní církvi.“³⁵ Farnosti spolu s ostatními druhy obcí zřízených biskupy „představují do jisté míry celou viditelnou církev, žijící po celém světě“³⁶, nikoli však na způsob federace, ale díky ontologickému spojení v jednom Pánu, jedné víře a v jednom křtu.³⁷

³⁰ DRUHÝ Vatikánský koncil: konstituce o posvátné liturgii *Sacrosanctum Concilium* (ze dne 4. prosince 1963), in: Dokumenty II. Vatikánského koncilu, Kostelní Vydří: KN, 2002, 125–171 (dále jen: SC).

³¹ Srov. SC 42.

³² Srov. SC 41.

³³ SC 42.

³⁴ Používá se zde termín, který více zdůrazňuje závislost na biskupovi než v LG 28, kde se pojednává o zpřítomnění. Srov. WIEH, 156.

³⁵ DOLISTA: Teologie farnosti, 53.

³⁶ SC 42.

³⁷ DOLISTA: Teologie farnosti, 54.

„Liturgický život farnosti je sice vrcholem, ale nikoli jediným aspektem duchovního života věřících.“³⁸ SC uvádí, že církve se „zvláště výrazně projevuje plnou a aktivní účastí všeho svatého Božího lidu“³⁹ na bohoslužbě slova a především Eucharistii. V liturgii se uskutečňuje „zkušenost víry“ a zároveň je víra zprostředkována⁴⁰. To je jeden z důvodů, proč tato konstituce klade takový důraz na prohlubování liturgického života farnosti, a to zvláště ve vztahu k biskupovi⁴¹, jak v myšlení, tak v praxi věřících i pastýřů. Je tedy opět zdůrazněna ontologická souvztažnost mezi místní obcí a biskupem.⁴²

1.4 Konstituce *Gaudium et Spes*⁴³

Pastorální konstituce o církvi v dnešním světě na první pohled vůbec nepojednává o farnosti. Přesto významně vypovídá⁴⁴ o farnosti jakožto shromáždění věřících, a to vzhledem k jejich místu ve světě a vztahu ke světu. Konstituce „chce všem vyložit, jak chápe přítomnost a působení církve v dnešním světě.“⁴⁵ Dává určitou odpověď na otázku po základním významu farnosti pro společnost jako takovou. Tu „je možné zcela jednoduše odvodit ze základního úkolu církve ve světě“⁴⁶, který nalezneme například v prvním článku *Gaudium et Spes*. Jedná se o autentickou křesťanskou přítomnost ve světě: žít to, čím křesťané jsou, uskutečňovat činnou a pomáhající solidaritu s trpícími.⁴⁷

Svým posláním osvěcovat celý svět poselstvím evangelia a sjednocovat všechny lidi jakékoli národnosti, rasy nebo kultury v jednom duchu se církve stává znamením bratrství, které umožňuje a posiluje upřímný dialog. To ovšem vyžaduje, abychom nejprve v církvi samotné

³⁸ WIEH, 157.

³⁹ SC 41.

⁴⁰ Srov. DOLISTA: *Teologie farnosti*, 55.

⁴¹ Srov. WIEH, 157.

⁴² Srov. také KNOBLOCH: *Theologie*, 318.

⁴³ DRUHÝ Vatikánský koncil: *Pastorální konstituce o církvi v dnešním světě *Gaudium et spes** (ze dne 7. prosince 1965), in: *Dokumenty II. Vatikánského koncilu*, Kostelní Vydří: KN, 2002 (dále jen: GS).

⁴⁴ Např. GS 4.

⁴⁵ GS 2.

⁴⁶ OPATRŇ Aleš: *Pastorace v postmoderní společnosti*, Kostelní Vydří: KN, 2001, 65.

⁴⁷ Srov. GS 1.

podporovali vzájemné uznání, úctu a jednomyslnost bez vylučování oprávněné různosti názorů. To proto, aby se rozvíjel stále plodnější rozhovor mezi všemi, kdo tvoří jeden Boží lid, ať jsou to pastýři nebo ostatní křesťané, neboť co věřící spojuje, je silnější, než to, co je rozděluje. Co platí pro církev jako celek, platí jistě i pro farnost na její úrovni.

1.5 Dekret *Christus Dominus*⁴⁸

Dekret o pastýřské službě biskupů v církvi se snaží doplnit systematické výroky LG pastoračními, resp. právními úvahami⁴⁹. V části o spolupracovnících diecézního biskupa v pastýřské službě, se faráři označují za přední spolupracovníky biskupa.⁵⁰ Jejich působitě, kterým je farnost, je nejdůležitějším prostorem, kde se tato spolupráce uskutečňuje. Jako vlastní pastýři se starají o lidi ve farnosti. Tato duchovní správa určuje hlavní náplň činností farnosti: vyučování, posvěcování a vedení. „Tento koncilní dokument se snaží, prostřednictvím nového popisu úkolů, práv a povinností faráře, obnovit bezprostřední a konkrétní duchovní péči věřícím. (...) Dekret nechce obnovit farnost jen jako juristicky nebo teritoriálně popsanou společnost, nýbrž jako společenství věřících v Kristu.“⁵¹

Dekret několikrát⁵² podotýká, že farář ve své činnosti nestojí sám, ale má v laicích své spolupracovníky. Vše by mělo směřovat k tomu, aby se všichni členové místní obce cítili být opravdovými údy nejen diecéze, ale také univerzální církve. Pro vytváření viditelné jednoty v církvi a ke zvýšení účinnosti duchovní správy mají farnosti pod vedením svých farářů mezi sebou a s diecézí spolupracovat. „Neustálá otevřenost farnosti směrem k diecézi jí umožňuje mít pohled upřený na úkoly a záležitosti univerzální církve.“⁵³

⁴⁸ DRUHÝ Vatikánský koncil: dekret o pastýřské službě biskupů v církvi *Christus Dominus* (ze dne 28. října 1965), in: Dokumenty II. Vatikánského koncilu, Kostelní Vydří: KN, 2002, 267–297 (dále jen: CD).

⁴⁹ Srov. WIEH, 162.

⁵⁰ Srov. CD 30.

⁵¹ WIEH, 173.

⁵² Např. CD 30, 27, 12–16.

⁵³ WIEH, 172.

Díky nezbytnému misijnímu rázu duchovní správy se cílová skupina farnosti neomezuje pouze na členy místní obce, ale má být zaměřena na všechny lidi, kteří mají svůj domicil nebo quasidomicil na daném území. „Misijní poslání farnosti, o kterém je řeč na základě opakovaného přání koncilních otců, není posláním pouze faráře, nýbrž posláním presbyterů a laiků společně, tj. celkového farního společenství.“⁵⁴

1.6 Dekret *Presbyterium Ordinis*⁵⁵

V dekretu o službě a životě kněží se, že „místní obec nemá věnovat péči pouze věřícím, nýbrž, proniknuta misionářskou horlivostí, musí připravovat cestu ke Kristu všem lidem.“⁵⁶ Budování křesťanské obce má mít kořen a těžiště ve slavení Eucharistie, které by mělo zase vést ke skutkům lásky, ke vzájemné pomoci, k misionářskému působení a vydávání křesťanského svědectví.⁵⁷ „Mimoto církevní společenství přistupuje k duším, které má přivést ke Kristu, opravdu mateřsky, s láskou, modlitbou, příkladem i skutky kajícího.“⁵⁸ To jsou podle zmíněného dekretu účinné nástroje i pro farnost k evangelizaci *ad extra* a *ad intra*.⁵⁹

1.7 Dekret *Apostolicam Actuosa*⁶⁰

V dekretu o apoštolátu laiků se v kapitole o různých polích apoštolátu uvádí, že jedna z nejdůležitějších polí apoštolátské činnosti je církevní obec.⁶¹ Bez součinnosti laiků uvnitř církevní obce nemůže ve většině případů apoštolát pastýřů dojít k plnému účinku. „Farnost je

⁵⁴ WIEH, 169-170.

⁵⁵ DRUHÝ Vatikánský koncil: dekret o službě a životě kněží *Presbyterorum Ordinis* (ze dne 7. prosince 1965), in: Dokumenty II. vatikánského koncilu, Kostelní Vydří: KN, 2002, 299–337. (dále jen: PO)

⁵⁶ PO 6

⁵⁷ Srov. také KNOBLOCH: Theologie, 316-317.

⁵⁸ PO 6.

⁵⁹ Dekret hovoří o „vyznačení a upravení cesty ke Kristu a jeho církvi pro ty, kdo dosud nevěří, a k povzbuzování, živení a posilování věřících pro duchovní zápas.“ PO 6.

⁶⁰ DRUHÝ Vatikánský koncil: dekret o apoštolátu laiků *Apostolicam actuosa* (ze dne 18. listopadu 1965), in: Dokumenty II. vatikánského koncilu, Kostelní Vydří: KN, 2002, 395 (dále jen: AA)

⁶¹ Srov. AA 9.

viditelným příkladem celkového apoštolátu obce⁶². Farnost je místem, ve kterém se soustřeďují lidské odlišnosti. Tato různorodost je zároveň začleněna do univerzality církve.

Výše uvedené naznačuje, že spolupráce mezi laiky a jejich kněžími může mít více rozměrů:

- může přinášet efektivitu a plodnost jak v duchovní správě, tak ve správě církevního majetku a v apoštolské a misijní činnosti dané farnosti,
- může být zdrojem a zpřítomněním rozmanité plurality univerzální církve v místní obci,
- může doplnit to, co chybí jak pastýři, tak ostatním spolupracovníkům,
- může osvěžit ducha jak pastýře, tak ostatních věřících.

Ve farní obci mají laici být přijímáni tak, aby si byli vědomi, že jsou „živými a činnými členy Božího lidu“⁶³.

Farnost je v tomto dekretu vnímána v organizačním smyslu, tedy jako buňka diecéze. Podotýká se, že pouze v úzkém spojení s diecézí je farnost jakožto církevní společenství životaschopná. Zároveň se podotýká, že úlohou diecéze je zaměřit farní pohled na univerzální církve a její misijní úkoly.⁶⁴ Ze zmíněného organizačního umístění vyplývá potřeba spolupracovat i přes hranice farnosti, a to nejen na vikariátní a diecézní úrovni, ale i na rozsáhlém poli mezifarním, mezidiecézním, celonárodním a mezinárodním. To vše, aby se vyšlo vstříc specifickým „potřebám velkých měst a venkova“⁶⁵. Jako hlavní důvody jsou vyjmenovány (1) stále rostoucí pohyb obyvatelstva, (2) šíření vzájemných styků a (3) snadná možnost dorozumívání se.

V dnešní době už není možné, aby nějaká část společnosti zůstala uzavřená do sebe.⁶⁶ To tedy platí také pro farnost. Jsou to především laici,

⁶² AA 10.

⁶³ AA 30.

⁶⁴ Srov. např. AA 10, AA 2 v souladu s LG 31.

⁶⁵ AA 10.

⁶⁶ Srov AA 10.

kteří mají pronikat do životního a pracovního prostředí svědectvím života a slova.⁶⁷

1.8 Dekret *Ad Gentes*⁶⁸

V dekretu o misijní činnosti církve se v druhé kapitole s názvem „Vlastní misijní dílo“ píše: „Nestačí, aby byl křesťanský lid v některém národě přítomen a organizován⁶⁹, ani nestačí, aby apoštoloval příkladem. Ustavuje se a je přítomen proto, aby svým nekřesťanským spoluobčanům hlásal slovem i skutkem křesťanství a pomáhal jim k plnému přijetí Krista.“⁷⁰

Každá obec se má starat o věřící daleko od sebe tak, jak se stará o své vlastní. Tím vzroste milost vlastní obnovy. Doporučuje se, aby místní obec byla spojena s misijní prací misionářů, kteří pocházejí z dané obce. Ve své duchovní správě mají kněží probouzet a udržovat horlivost věřících pro evangelizaci světa.⁷¹ Prostřednictvím kázání a katechetické činnosti mají své věřící poučovat o misijním úkolu církve a povzbuzovat rodiny, aby pěstovaly misijní povolání u svých dětí. Tento zájem o misie má být podnícen i ve školách, spolcích a mezi mládeží, což je obvykle úkol farností. Věřící se mají naučit modlitbu za misie a též pořádat sbírky.

Podle Knoblocha⁷² lze z článku 15-18 dedukovat, že nikoli hierarchicky uspořádaný kolektiv, ale jednotlivec tvoří základ farního společenství. Duch svatý totiž skrze křest disponuje jednotlivce k novému životu.

⁶⁷ Srov. AA 13.

⁶⁸ DRUHÝ Vatikánský koncil: dekret o misijní činnosti církve *Ad gentes* (ze dne 7. prosince 1965), in: Dokumenty II. vatikánského koncilu, Kostelní Vydří: KN, 2002, 459–507 (dále jen: AG).

⁶⁹ Věřící žijí ve společenstvích (především diecézních a farních) a v nich se jistým způsobem projevují viditelně jako Boží lid. Srov. AG 37.

⁷⁰ AG 15.

⁷¹ Srov. AG 39.

⁷² Srov. KNOBLOCH: Theologie, 317.

1.9 Posun v pojetí farnosti

V dokumentech druhého vatikánského koncilu se poprvé objevuje farnost v ne-právním pojetí. Pohlíží se na farnost jako na živou teologickou realitu. Dále je představena jako společenství církve, ve kterém panuje Duch svatý. „Staletí zúžení (pojetí farnosti) tím dostávají první korekturu.“⁷³ Z ekleziálního hlediska získává farnost svůj vlastní profil a váhu. To se stává základem pro další posun v pojetí farnosti po posledním koncilu.

V následujících bodech představujeme souhrnný pohled na nová pojetí farnosti, jak to vyplývá ze studia koncilních dokumentů.

1. Nové pojetí církve jako Božího lidu a společenství věřících.

Toto pojetí uvolňuje cestu pro samostatnou teologickou reflexi na téma farnost. Ta už není pouhou poslední buňkou centralisticky uspořádané církve, ale sama se může nazývat církví Boží a Bohem povolaným lidem⁷⁴. Právě díky prostorovosti (Orthaftigkeit) jakožto místní přítomnosti farnosti lze v konkrétním shromáždění hmatatelně prožít společenství Bohem povolaných, které vyznává víru v Kristovo tajemství. Oproti diecézím se tu však jedná o nepřímou formu církve: ve farnosti se univerzální církev vlastním a osobitým způsobem (pouze) zviditelňuje. Ve farnosti lze církev ve vši konkrétnosti prožít, ale její teologická svébytnost je jiného rázu než v případě diecéze a její existence je úzce spjata s biskupem. Koncilním otcům šlo o to, aby na všech církevních rovinách odhalili teologické vlastnosti církve a její nejrůznější formy služebnosti.⁷⁵

2. Nové pojetí úřadu faráře ve vztahu k farnosti a diecézi.

Farář má na starosti bezprostřední vedení farnosti jako pastýř svého stáda. Děje se tak na základě poslání Ježíše Krista⁷⁶. On je viditelnou spojkou mezi biskupem, resp. diecézí, a farností. Farář a farnost jsou také mezi sebou propojeny nejen institucionálně, ale také teologicky a spirituálně. Oba jsou součástí Božího lidu na určitém místě a mají

⁷³ Srov. WIEH, 207. Korekturou je míněný posun ze silně centralisticky pojatém obrazu církve, který vznikl jako reakce na reformaci.

⁷⁴ Srov. LG 26, 28.

⁷⁵ Srov. WIEH, 208.

⁷⁶ Srov. WIEH, 220.

podíl na stejném poslání vyvěrajícím ze křtu. To je spojuje nejen mezi sebou, ale také se všemi farnostmi, dále s místní a univerzální církví. Klíčovým vrcholem a ústředním bodem této jednoty je slavení Eucharistie ve spojení s biskupem. Tam má farář poslání, které vyvěrá z jeho služebného kněžství.

3. Nové pojetí napětí mezi *communio* a *missio*.

Farnost je konkrétním místem, kde Bůh shromažďuje svůj lid. Je zároveň mostem, na kterém se setkává soukromá víra jednotlivce a rodin s vírou univerzální církve.⁷⁷ Zároveň není farnost ze své podstaty zaměřena na sebe, ale na misijní a apoštolské poslání Ježíše Krista. To, co platí pro celou církev, že má osvěcovat celý svět⁷⁸, platí totiž také pro farnost.⁷⁹

4. Nové propojení mezi posláním a obnovou farnosti.

Prostřednictvím svých misijních a apoštolských aktivit se farnost připravuje a přetváří k vnitřní obnově, která zpětně opět prospěje jejímu poslání: pokud má být evangelizace účinná, bude farnost nucena sama autentičtěji následovat Evangelium, aby bylo zřejmé, že hlásá, co žije. Tím se stane opravdovým světlem pro národy a znamením spásy pro svět.

5. Nové zdůraznění úřadu biskupa a diecéze ve vztahu k faráři a farnosti.

Opakovaně se koncilní dokumenty vracejí k esenciálnímu propojení mezi biskupem resp. diecézí, a farářem resp. farností. Vrchol této propojenosti se ukazuje v Eucharistii: „Každé zákonité slavení Eucharistie řídí biskup.“⁸⁰ *Communio*, které se uskutečňuje při Eucharistii, má právě skrze biskupa univerzálně-církevní rozměr.

6. Nové zdůraznění relativní svébytnosti farnosti vůči diecézi.

Toto pojetí se rozvíjí na základě paralel ve výrociích o vztahu mezi episkopátem a presbyteriem. Farnost se nemůže považovat za církev, která je nezávislá na diecézi.

⁷⁷ Srov. WIEH, 222. Dále ZULEHNER: *Gemeindepastoral*, 51.

⁷⁸ GS, 92.

⁷⁹ Srov. WIEH, 212.

⁸⁰ LG, 28.

7. Znovunalezení podstaty farnosti.

Základní činnosti neboli sloupy církve platí i pro farnost: leiturgia, martyria, diakonia a koinonia. Bohoslužba, zejména Eucharistie, není jeden prvek mezi ostatními, ale prvním a konstituujícím úkolem farnosti, ze kterého všechny ostatní vycházejí.

8. Znovunalezení harmonie mezi descendentní a ascendentní hodnotou⁸¹.

V životě farnosti se jedná o dva aspekty: Boží působení na jedné straně a lidská odpovědnost a součinnost na straně druhé. Oba musí být přítomny. Descendentní aspekt má primát, nikoli exkluzivitu.

Pokud shrneme nejvýznamnější výroky o farnosti a církevní obci (Gemeinde) v dokumentech druhého vatikánského koncilu, pak můžeme podle Wieha dojít k následující definici⁸²: církevní obec je jakožto církev Boží místem, kde pod vedením presbytera v těsné sounáležitosti s biskupem žije společenství věřících v Kristu Ježíši prostřednictvím hlásání, bratrství a zejména v eucharistickém shromáždění a dalších liturgických úkonech. Jinými slovy: congregatio fidelium localis.

⁸¹ Srov. OPATRNÝ: Pastorage, 50. Též LG 4.

⁸² Srov. WIEH, 211. Srov. také OPATRNÝ: Pastorage, 49.

2 ANALÝZA POKONCILNÍCH CELOCÍRKEVNÍCH DOKUMENTŮ

2.1 Uvedení do problematiky

Druhý vatikánský koncil „si vytknul za cíl svého úsilí postavit do pravého světla apoštolské a pastorální poslání církve“.⁸³ Důležitým faktem pro naši práci je, jak byly myšlenky koncilních otců týkající se farnosti v pokoncilní době dále rozpracovány a implementovány. Stěžejními dokumenty jsou Kodex kanonického práva⁸⁴, který „jistým způsobem lze považovat (...) za velikou snahu přeložit (...) koncilní nauku o církvi do kanonického vyjádření“⁸⁵, a Katechismus katolické církve⁸⁶, který „je výkladem víry církve a katolické nauky, jak je dosvědčuje a osvětluje Písmo svaté, apoštolská tradice a učitelský úřad církve.“⁸⁷ Vzhledem k tomu, že tyto dva dokumenty zdaleka nepostihují celou šíři problematiky, je nutno s patričním zřetelem přihlídnout k dalším dokumentům, jako jsou apoštolské exhortace, apoštolské listy, encykliky a dokumenty vydané vatikánskou dikasterií. Tyto dokumenty uvádíme v chronologickém pořadí podle roku vyhlášení či vydání.

2.2 Kodex kanonického práva

Koncilní otcové považovali za nutné opravit Kodex z roku 1917.⁸⁸ Co se týká chápání farnosti, můžeme k oběma Kodexům říci, že „rozdíl není diametrální, přesto je to rozdíl důrazu, který vychází z ekleziologie druhého vatikánského koncilu, jež (velmi stručně řečeno) vidí církve především jako lid Boží, jako organismus.“⁸⁹ Podle Preiningera⁹⁰ považuje

⁸³ JAN PAVEL II.: Apoštolská konstituce o uchování pokladu víry *Fidei Depositum* (ze dne 11. října 1992), in: KATECHISMUS KATOLICKÉ CÍRKVE, Kostelní Vydří: KN, 2002, 1 (dále jen: FD).

⁸⁴ KODEX KANONICKÉHO PRÁVA, Praha: Zvon, 1994 (dále jen: CIC). Budeme-li používat současně Kodexy z roku 1917 a 1983, budou oba zdroje rozlišeny letopočtem (CIC/1917 nebo CIC/1983). Zkratka CIC bez udání letopočtu vždy odkazuje na CIC z roku 1983.

⁸⁵ JAN PAVEL II.: Apoštolská konstituce o zákonech církevní kázně *Sacrae Disciplinaes Leges* (ze dne 25. ledna 1983), in: KODEX KANONICKÉHO PRÁVA, Praha: Zvon, 1994, XVII (dále jen: SDL).

⁸⁶ KATECHISMUS KATOLICKÉ CÍRKVE, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002 (dále jen: KKC).

⁸⁷ FD, 4.

⁸⁸ Srov. CODEX IURIS CANONICI Pii X Pontificis Maximi iussu digestus, Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus, Freiburg: 1918 dále jen CIC/1917).

⁸⁹ OPATRŇY: Pastorece, 52. Srov. dále KNOBLOCH: Theologie, 321-323.

⁹⁰ PREININGER, Miloslav: Farnost, in: Revue 8 3/97, <http://spcp.prf.cuni.cz/1-10/farnost.htm> (10.10.2009). Srov. také OPATRŇY: U nás, 48.

CIC farnost především za společenství věřících, tzv. *communitas christifidelium*, oproti předkoncilnímu pojetí, které vidí farnost⁹¹ (1) jako instituci, která se má starat o duše, a (2) jako benefici, která generuje příjem pro faráře. Jako další změnu uvádí Preininger právní subjektivitu farnosti: „pokud farnost doposud nebyla právnickou osobou, stává se osobou práva, která je nositelkou majetkových práv.“⁹² Oba Kodexy shrnují základní význam farnosti podobně: (1) farnost tvoří část diecéze⁹³, (2) místní obec tvoří farnost, (3) farář je pastýř pod autoritou diecézního biskupa⁹⁴. Z právního hlediska platí, že jediný řádný systém místní duchovní správy je systém farní, a to již od tridentského koncilu⁹⁵.

CIC definuje farnost dvojím způsobem. První je spíše právní definice farnosti jako veřejné, nesborové právnické osoby.⁹⁶ Její veřejnost znamená, že byla založena kompetentní církevní autoritou a její úlohou je prospět společnému dobru církve. Její ne-sborovost vyjadřuje, že její právní úkony v důsledku neurčují její členové, ale farář, který je statutárním zástupcem farnosti. Jeden z důvodů pro to je, že farnost je konstitutivně náboženskou obcí, která je více než součtem svých členů, tj. jako taková není jen souborem osob.⁹⁷ „To neznámá, že farář rozvažuje a rozhoduje samostatně za farnost, ale spíše že je to on, který musí souhlasit se závěrečným rozhodnutím, aby se stalo kanonicky efektivním.“⁹⁸ Mnohá práva a povinnosti farnosti CIC spíše implikuje, než že by je deklaroval.⁹⁹

Druhá definice je především teologicko-ekleziální: „Farnost je určité, natrvalo zřízené společenství křesťanů v místní církvi, svěřené pod vedením diecézního biskupa do pastorační péče faráři jako jejímu vlastnímu pastýři.“¹⁰⁰ Termín společenství byl vybrán záměrně, aby bylo

⁹¹ Srov. CORIDAN, James: *The Parish in Catholic Tradition*, New York: Paulist Press, 1997, 59 (dále jen CORIDAN).

⁹² Preininger: *Farnost*.

⁹³ CIC/1917, kán. 216 §1. CIC/1983, kán. 374 §1.

⁹⁴ CIC/1917, kán. 216 §1, kán. 451.

⁹⁵ HRDINA, Antonín: *Kanonické právo*, Praha: Eurolex Bohemia, 2002, 247 (dále jen HRDINA: *Kanonické právo*).

⁹⁶ CIC, kán. 115.

⁹⁷ Srov. GÓRECKI, Edward: *Církev se uskutečňuje ve farnosti*, Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1996, 43 (dále jen GÓRECKI: *Církev*).

⁹⁸ CORIDAN, 65.

⁹⁹ CORIDAN, 71.

¹⁰⁰ CIC, kán. 515 § 1.

vyjádřeno, že členové farnosti mají více společného než pouhé teritorium¹⁰¹. Zřizovací právo, včetně práva na zrušení a změny, připadá do kompetence biskupa po konzultaci s diecézní kněžskou radou. Zapsáním farnosti do diecézního katalogu farností a kléru je farnost kanonicky zřízená a *ipso iure* právníckou osobou. Obsazení a uprázdnění¹⁰² farnosti patří do kompetence diecézního biskupa¹⁰³.

Farnost může mít územní nebo personální charakter¹⁰⁴. Zpravidla má však územní charakter, tj. trvalé či přechodné bydliště je určujícím kritériem pro příslušnost členů římskokatolické církve (dále jen: katolíci) k té či oné farnosti. Personální farnost se zřizuje spíše výjimečně¹⁰⁵, a když, tak ve prospěch skupin katolíků se specifickými potřebami, vyplývajícími např. z ritu, jazyka či národnosti. Každá farnost je částí diecéze¹⁰⁶. CIC umožňuje rovněž utváření zvláštních společenství více sousedních farností za účelem společné podpory pastorační péče, např. vikariáty.

Dále se uvádí tzv. kanonické farnosti¹⁰⁷. Do této kategorie spadá většina farností a kvazifarností¹⁰⁸. Z hlediska vztahu k diecézi lze rozlišit mezi diecézními farnostmi, které jsou svěřené diecéznímu knězi a řeholními farnostmi¹⁰⁹. Více k pastorálně-právnímu pojetí zařadíme do kapitoly 5.3.

2.3 Katechismus katolické církve

Katechismus katolické církve (dále jen KKC) se zmiňuje o farnosti z různých hledisek:

1. V článku 911 se hovoří o farnosti jako o jedné z možných institucí, ve které lze realizovat spolupráci s křesťany-laiky.
2. V článku 1595 se pojednává o farnosti z hlediska hierarchizace církve: „Biskup (kněžím) svěřuje odpovědnost za určité farní společenství.“

¹⁰¹ Srov. CORIDAN, 60.

¹⁰² Je nutné podotknout, že uprázdnění má i další podoby. Srov. GÓRECKI: Církev, 37-43.

¹⁰³ CIC, kán. 523.

¹⁰⁴ CIC, kán. 518.

¹⁰⁵ srov. HRDINA Antonín: Kanonické právo, 247.

¹⁰⁶ CIC, kán. 374 § 1.

¹⁰⁷ Srov. CIC, kán. 517 § 1, 526 § 2.

¹⁰⁸ CIC, kán. 516 § 1.

¹⁰⁹ Srov. GÓRECKI: Církev, 29.

3. V článku 2179 se rozšiřuje církevně-právní pojetí farnosti o komunitní a liturgický rozměr: je to místo nedělní eucharistické oběti a místo, kde se věřící shromažďují a učí správným liturgickým projevům, křesťanské nauce a životu lásky.
4. V článku 2226 se pojednává o farnosti v pedagogickém smyslu: nejdříve se zdůrazňuje, že je úkolem rodičů, aby své děti naučili modlitbě a pomohli jim nalézt vztah k Bohu. Farnost by měla být výsadním místem katecheze dětí a rodičů, protože je eucharistickým společenstvím a srdcem liturgického života křesťanských rodin.

2.4 Apoštolská exhortace Evangelii nuntiandi¹¹⁰ – 1975

Apoštolská exhortace o hlásání Evangelia byla vydána po biskupské synodě, která se zabývala otázkou, jak církev dvacátého století může účinněji hlásat Evangelium lidem této doby. Univerzální poslání církve hlásat radostnou zvěst celému světu se stává konkrétním a živým skrze jednotlivé církve¹¹¹ – čímž jsou myšleny diecéze – protože jsou schopny brát zřetel na konkrétní požadavky dotyčného národa. Zdůrazňuje se mj. role biskupů, ale výslovně se uvádí i apoštolát laiků: laici mají spolupracovat se svými pastýři, tj. biskupy.¹¹²

Mohlo by se zdát, že tato exhortace nepočítá s farnostmi. Opak je pravdou. Exhortace uvádí, že církve nejsou zproštěny úlohy hlásat evangelium svým věrným věřícím vzhledem k tomu, že žijí v sekularizovaném světě a jsou stále vystavovány zkouškám a výhrůžkám.¹¹³ Z tohoto důvodu se homilie nemůže opomenout jako účinný a vhodný nástroj k evangelizaci. „Mnoho farních a jiných komunit žije a vzkvétá právě zásluhou nedělních homilií. (...) díky liturgické obnově není již mše svatá jedinou vhodnou příležitostí ke kázání.“¹¹⁴ Nejrůznější pobožnosti by měly být využity k evangelizaci. Z toho vyplývá, že věřící

¹¹⁰ PAVEL VI: Apoštolská exhortace o hlásání Evangelia Evangelii Nuntiandi (ze dne 8. prosince 1975), Praha: Zvon, 1990 (dále jen EN).

¹¹¹ Srov. EN 62.

¹¹² Srov. EN 76.

¹¹³ Srov. EN 54.

¹¹⁴ EN 43.

mají být vybaveni a nadchnuti pro evangelizaci nejrůznějšími formami kázání.

Jiná evangelizační metoda, která se uvádí, je výuka katechismu. Zejména děti a dospívající mládež mají být tímto způsobem přivedeny k návykům křesťanského života. „Evangelizační úsilí velmi získá katechetickým vyučováním v kostele, na školách a vůbec všude, kde je to možné (...)“¹¹⁵. Je třeba ve farnostech vychovat dobré katechety, kteří na sebe mohou vzít výuku náboženství, vč. přípravy katechumenů. Dokument dále uvádí, že šíření Evangelia se neobejde bez sdělovacích prostředků. Poukazuje se také na velký počet tzv. matrikových věřících, kteří žijí vzdáleně od církve¹¹⁶, formálně pokřtěných a prostých lidí¹¹⁷. Tato skupina se zdá být přirozeným polem pro evangelizaci na farní úrovni.

Exhortace podotýká, že evangelizace není osobní záležitostí jednotlivce, ale vždy činností hluboce církevní. Evangelizační činnost má být vždy svázána s evangelizační činností celé církve, a to jak pouty institucionálními, tak kořeny Boží milosti. Proto se tato činnost nesmí vyvíjet podle osobních měřítek, nýbrž vždy ve společenství a ze společenství církve. Farnost je pak jedním z takových společenství, která jsou tzv. spojkou mezi místním misionářem a místní církví, resp. biskupem.

V neposlední řadě je farnost ústředním místem evangelizace. Složitý proces evangelizace se skládá z následujících prvků: obrody lidu, vydávání svědectví vlastním životem, zjevného hlásání evangelia, jeho vnitřního přijetí v srdci, vstupu do obce věřících, přijímání svátostí a apoštolské iniciativy.¹¹⁸ K farnosti, jako viditelné představitelce místní církve, vede cesta na mikroúrovni a ona je též společenstvím, ve kterém má pokračovat křesťanský život.

Exhortace se také zmiňuje o základních komunitách jako o místech, kde se věřící scházejí, zejména „tam, kde nedostatek kněží nedovoluje normální život farního společenství.“¹¹⁹ Exhortace jmenuje řadu výhod

¹¹⁵ EN 44.

¹¹⁶ Srov. EN 56.

¹¹⁷ Srov. EN 52.

¹¹⁸ Srov. EN 24.

¹¹⁹ EN 58.

ve prospěch těchto komunit. Předpokládá se, že se takové komunity vždy zařadí do místní církve a farnosti. To zároveň implikuje, že farnosti mají být vůči nim otevřené a mají dát prostor takovým církví schváleným komunitám.

Jakoby mimochodem se podotýká¹²⁰, že kromě misijního povolání mohou také laici být povoláni ke spolupráci s pastýři ve službě církevnímu společenství. Opět to implikuje, že farnosti mají být otevřené k takovéto spolupráci povoláných. Papež Pavel VI. velice povzbuzoval k hledání vhodnějších prostředků za účelem účinnějšího šíření Evangelia, které posílí dynamiku evangelizace. Jistě tato pobídka patří i farnosti.

2.5 Apoštolská exhortace *Catechesi tradendae*¹²¹ – 1979

„Někteří lidé příliš lehkomyšlně přijali za svůj názor, že farnost je už něčím překonaným, anebo dokonce něčím, co je odsouzeno k zániku ve prospěch vhodněji vybavených a účinněji působících malých komunit. Přesto však, ať tito lidé chtějí, nebo nechtějí, farnost zůstává pro křesťanský lid základním styčným bodem, a to i pro tzv. matrikové věřící. Realismus a zdravý rozum nám tedy radí, abychom pokračovali ve snahách, jejichž cílem je dodat znovu farnosti přiměřenější struktury tam, kde je to zapotřebí, ale též především nový rozmach, a to tím, že se do jejího života budou začleňovat stále hlouběji její připravení, odpovědní a velkodušní členové.“¹²²

2.6 Postsynodní apoštolský list *Christifideles laici*¹²³ – 1988

V postsynodním apoštolském listě o povolání a poslání laiků v církvi a ve světě se v článku 26 a 27 hovoří o farnosti. Společenství univerzální

¹²⁰ Srov. EN 73.

¹²¹ JAN PAVEL II.: Apoštolská exhortace o katechezi v církvi *Catechesi Tradendae* (ze dne 16. října 1979), in: ktf.cuni.cz/~kuzniar/, 5.11.2009 (dále jen: CT)

¹²² CT 61.

¹²³ JAN PAVEL II.: Postsynodní apoštolský list o povolání a poslání laiků v církvi a ve světě *Christifideles Laici* (ze dne 30. prosince 1988), Praha: Zvon, 1990 (dále jen: ChL).

církve je bezprostředně a hmatatelně vyjádřeno v podobě farnosti, která „představuje konkrétní formu místní realizace církve“¹²⁴. Jan Pavel II. vyzývá k tomu, abychom znovuobjevili tajemství církve, které je přítomno ve farnosti. Farnost se nezakládá v první řadě na struktuře, území nebo budově, ale je především:

- společenstvím věřících v církevně právním smyslu,
- společenstvím kolem biskupa zastoupeného farářem ve smyslu organicko-hierarchickém,
- společenstvím rodinného soužití v sociologickém smyslu,
- společenstvím eucharistickým v teologickém smyslu.

Každá forma společenství představuje pouto, které pojí farnost s celou partikulární církví s tím, že schopnost slavit Eucharistii je svátostným poutem plného společenství s všeobecnou církví. Papež poukazuje mj. na následující body:¹²⁵

- hranice farního působení v moderní době a připomíná nutnost spolupráce nad rámec farnosti (mezifarní, vikariátní, diecézní). „Mnohé formy náboženského působení a apoštolátu (...) nemohou mít centrum ani výchozí bod ve farnosti.“¹²⁶;
- rozsáhlé příležitosti pro farnost v moderní době;
- trvajících hodnotu struktury farnosti jako místa, kde se vytváří první společenství křesťanů;
- nutnost účinně obnovit mnohé farnosti, které z nejrůznějších důvodů nejsou schopny plnit své úkoly skutečné křesťanské obce.

Dále navrhuje následující řešení:

- potřebu uplatnit vysokou míru pružnosti farních struktur v souladu s CIC, zejména zapojením laiků v pastorači;
- nutnost podporovat malá a živá společenství, která v součinnosti se svými pastýři takto konkretizují církevní společenství a jsou centrem evangelizace.

¹²⁴ ChL 26.

¹²⁵ Srov. ChL 26, 27.

¹²⁶ ChL 26.

Farnost má být místem vzájemné souvztažnosti, kde lidé mohou zakusit bratrské společenství. Její původní povolání a poslání je trojí: (1) být místem společenství, (2) znamením, (3) nástrojem povolání všech do tohoto společenství. *Communio* a *missio* jsou spojené nádoby: „Společenství je zároveň zdrojem i plodem poslání: společenství je misionářské a poslání je adresováno společenství.“¹²⁷

List zdůrazňuje úlohu laiků, kteří v současných poměrech mohou a musí mnoho investovat pro růst pravého společenství církve ve své farnosti a pro povzbuzení misionářské horlivosti vůči nevěřícím a nepraktikujícím.¹²⁸ Problémy ve farnosti se mají řešit po společné úvaze s pastýřem, a to zejména ve farních pastoračních radách, ve kterých by neměly chybět ženy.¹²⁹

V článku 61 se list zmiňuje o základní odpovědnosti za bezprostřední osobní výchovu a vzdělávání laiků. „Poněvadž se farnost snadněji dostává do styku s jednotlivci a skupinami“¹³⁰, má tato výchova vést k tomu, „aby učinila konkrétněji a bezprostředněji zjevným smysl církevního společenství a misijní odpovědnosti.“¹³¹ Při výchově a vzdělávání laiků mohou významně prospět malá církevní společenství, zejména v rozsáhlých či rozptýlených farnostech.

2.7 Encyklika *Redemptoris missio*¹³² – 1990

V encyklice o stálé platnosti misijního poslání se již v úvodu připomíná nové jádro křesťanství, které přinesl druhý vatikánský koncil: „Misijní poslání platí pro všechny křesťany, pro všechny diecéze a farnosti, pro církevní instituce a společenství.“¹³³ Papež Jan Pavel II. vyzývá křesťany k obnovení misijní horlivosti, protože misie jsou mimořádně významné, a to jak v církvi, tak i ve světě. „První formou svědectví je život

¹²⁷ ChL 32.

¹²⁸ Srov. ChL 27.

¹²⁹ Srov. ChL 51.

¹³⁰ ChL 61.

¹³¹ Tamtéž.

¹³² JAN PAVEL II.: Encyklika o stálé platnosti misijního poslání *Redemptoris Missio* (ze dne 7. prosince 1990), Praha: Zvon, 1994 (dále jen: RM).

¹³³ RM 2.

misionáře, křesťanské rodiny a křesťanského společenství.¹³⁴ Počátek a život každého církevního společenství je totiž osobní odpovědí na Evangelium každého věřícího.¹³⁵ Jedná se o vyjádření příkazu lásky k bližním, především pozorností vůči lidem a určitým tématům, jako je např. mír a spravedlnost. Jako výhodu křesťanů a křesťanských společenství zmiňuje encyklika to, že jsou hluboce zakořeněny v místní kultuře.¹³⁶ Vzhledem k tomu, že farní obec je jednou z forem křesťanského společenství, lze tento požadavek vztáhnout i na ni, přestože farnost jako taková není explicitně zmíněna. I farní obec má výhodu, že má hluboké kořeny v obci či městě, kde se nachází.

Přestože misionářem je vždy konkrétní osoba, jeho poslání nemůže nikdy být osobní záležitostí, ale je vždy spjato neviditelným poutem s misijní činností univerzální církve. „Posluchači poznávají dříve nebo později za ním společenství, které ho poslalo a které ho podporuje.“¹³⁷ Pro ty, kterým je Evangelium hlášáno, a to zejména v menších městech a obcích, je viditelnou církví nejspíš farnost nacházející se na daném místě. Ta má být společenstvím, které je dynamické, radostné, životodárné a otevřené těm, kteří přicházejí.

Encyklika vyzývá, aby misijní činnost směřovala ke křtu. Aby k tomu mohlo dojít, nesmí vlastní církevní společenství být unaveným, neradostným a k obnově neochotným společenstvím.¹³⁸ Víra, která se prožívá ve farnosti, má být sdílena s okolím. Podle tohoto misijního příkazu budou hodnoceny všechny církevní organizace, včetně farností.¹³⁹ „Proto si mají místní církve osvojit účinný zájem o misie jako podstatnou složku pastorační práce ve farnostech, v organizacích a skupinách, zvláště ve skupinách mládeže.“¹⁴⁰ Přestože druhý vatikánský koncil a poslední papežové velmi zdůraznili významný úkol laiků v oblasti misijní činnosti, encyklika podotýká, že všichni kněží musí mít misionářské srdce

¹³⁴ RM 42.

¹³⁵ Srov. RM 44.

¹³⁶ Srov. RM 43.

¹³⁷ RM 45.

¹³⁸ Srov. RM 46.

¹³⁹ Srov. RM 49.

¹⁴⁰ RM 83.

a smýšlení¹⁴¹ a mají si všimnout především nekřesťanských skupin ve svém okolí. To platí o to více v oblastech, kde žije křesťanská menšina¹⁴².

RM si váží základních komunit, které mají být podporovány biskupy jako jejich pastorační priorita. „Taková společenství rozčleňují a decentralizují farní společenství, se kterým zůstávají stále spojena. Mají kořeny v městském i venkovském prostředí a stávají se kvasem křesťanského života, pečují o lidi opuštěné a usilují o změnu společnosti. V nich zakouší jednotlivý křesťan, co je společenství, cítí se sám jako aktivní prvek a je orientován ke spolupráci na společném díle všech.“¹⁴³ Zmíněnými úkoly doplňují tyto skupiny aktivity farnosti. Implikuje se, že farnost má být těmto komunitám otevřená a přijímat jejich úlohu. Jan Pavel II. se též zmiňuje o tzv. církevních hnutích, která vzhledem k jejich misijní dynamice nazývá opravdovým Božím darem pro novou evangelizaci.¹⁴⁴ Tato hnutí se mají zařadit do života místní církve. Diecézní a farní struktury je nemají jen srdečně přijmout, ale zároveň využít a propagovat, zejména mezi mládeží¹⁴⁵.

2.8 Apoštolský list *Novo millennio ineunte*¹⁴⁶ – 2001

V Apoštolském listu na závěr jubilejního roku 2000 Jan Pavel II. zmiňuje, že církev má „čerpat nový elán pro křesťanský život“.¹⁴⁷ Program, který nabízí samo Evangelium, se má proměnit v konkrétní pastorační plány a uzpůsobit situaci jednotlivých společenství. Papež se ve svém listu sice výslovně obrací na pastýře místních církví, avšak realizace těchto plánů se poté bude muset uskutečňovat zejména ve farních společenstvích, na která jsou kladeny patřičné nároky:

1. Pastorační plány mají vést křesťanská společenství a rodiny k uvědomění, že vysoké nároky na svatost se týkají každého

¹⁴¹ Srov. RM 67.

¹⁴² Srov. RM 71.

¹⁴³ RM 51.

¹⁴⁴ Srov. RM 72.

¹⁴⁵ Srov. tamtéž.

¹⁴⁶ JAN PAVEL II.: Apoštolský list na závěr jubilejního roku 2000 *Novo millennio ineunte* (ze dne 6. ledna 2001), Praha: ČBK, 2001 (dále jen: NMI).

¹⁴⁷ NMI, 29.

pokřtěného. Farnosti mají svou pastorační napomáhat lidem v rozlišování svého povolání a poslání.

2. Zdůrazňuje se, že základním pilířem pastoračního programu má být výchova k modlitbě. „Jak by prospělo, kdyby se nejen v řeholních společenstvích, nýbrž i ve farnostech více dbalo na to, aby bylo jejich klima prostoupeno modlitbou.“¹⁴⁸ Farnost má být domovem a školou modlitby, která má vycházet ze spirituality společenství.¹⁴⁹
3. „Je třeba nového apoštolského nadšení, které bude každodenním stylem života celých společenství i jednotlivých skupin křesťanů.“¹⁵⁰ Díky pozornosti k Božímu slovu se nově probouzí především dílo evangelizace a katecheze.

2.9 Kněz, pastýř a vůdce farního společenství¹⁵¹ – 2002

Dokument zahrnuje mnoho z předchozích církevních dokumentů. Vybíráme několik zásadních bodů.

1. Centrální úloha kněze ve farním společenství.

Kněz je služebníkem, který jako alter Christus a jako jednající in persona Christi Capitis má být „pramenem života a vitality své farnosti. (...) Kněz není zdrojem tohoto duchovního života, ale tím, kdo jej předává všemu Božímu lidu.“¹⁵²

Pastorační péče se v první řadě projevuje v úřadě faráře. Nízký počet kněží nelze řešit tím, že se úloha kněží nahradí zapojením laiků. Dokument navrhuje různá řešení: pastorační péče in solidum (tzv. týmová fara¹⁵³), dočasné svěření pastorační péče více farností do rukou jednoho faráře a dočasné svěření farnosti do rukou administrátora – neposvěcené osoby. Pastorační péči lze z důvodu nedostatku kněží ad tempus a v jasných předem daných mezích přenechat nevysvěceným služebníkům.

¹⁴⁸ NMI, 31.

¹⁴⁹ Srov. NMI, 27.

¹⁵⁰ NMI, 40.

¹⁵¹ KONGREGACE PRO KLÉRUS: Kněz, pastýř a vůdce farního společenství (ze dne 4. srpna 2002), Praha: ČBK, 2002 (Dále jen: KPK: Kněz).

¹⁵² KPK: Kněz, 8.

¹⁵³ V českém prostředí se používá termín Společná duchovní správa.

2. Vnitřní pouto s diecézním společenstvím a univerzální církví.

Farnost jako *pars dioecesis* lze charakterizovat jako společenství oživované jedním duchem, „řádnou křestní spoluodpovědností, jedním liturgickým životem, jehož těžiště leží ve slavení Eucharistie, a jedním misijním duchem, jenž je charakteristický pro celé farní společenství.“¹⁵⁴ Farář je „tkalcem předuva společenství mezi svou farností a místní a univerzální církví.“¹⁵⁵ Farář jako viditelný prvek vnitřního pouta mezi farním a diecézním společenstvím zajišťuje farnímu společenství příslušnost k univerzální církvi.¹⁵⁶

3. *Communitas christifidelium* vyjadřující dynamický vztah mezi lidmi, kteří farní společenství určitým způsobem utvářejí.

Spolupráce mezi pastýřem a laiky je nezbytná: „Veškerý život farnosti i význam jejích apoštolských úkolů ve společnosti má být chápán a prožíván se smyslem pro organické propojení mezi všeobecným a služebným kněžstvím.“¹⁵⁷ K tomu vznikají pastorační a ekonomické rady, které jsou jako poradní orgány ustanoveny k tomu, „aby věřící mohli dostat odpovědnosti plynoucí ze křtu a pomáhat farářům svými radami na poli pastorační.“¹⁵⁸

4. „Jednou z pastoračních priorit a známkou vitality křesťanského společenství je výchova ke konání skutků duchovního a tělesného milosrdenství.“¹⁵⁹

5. Míra mobility společnosti vyžaduje zvláštní otevřenost farnosti co do přijímání věřících z jiných farností, ale také v ohleduplnosti ke svobodě vlastních farníků k návštěvě jiných farností či společenství.

„Opravdová pastorační péče o svatost v našich farních společenstvích předpokládá autentickou pedagogiku modlitby, obnovenou, přesvědčivou a účinnou katechezi o důležitosti nedělní a také každodenní mše svaté, o společné a individuální adoraci Nejsvětější svátosti, o častém a individuálním přistupování ke svátosti smíření, o duchovním vedení,

¹⁵⁴ KPK: Kněz, 18.

¹⁵⁵ KPK: Kněz, 16.

¹⁵⁶ Srov. KPK: Kněz, 18.

¹⁵⁷ KPK: Kněz, 18.

¹⁵⁸ KPK: Kněz, 25.

¹⁵⁹ KPK: Kněz, 22.

o mariánské úctě a následování příkladu světců. Dále předpokládá novou apoštolskou horlivost prožívanou jako každodenní závazek společenství i jednotlivce, odpovídající pastorační péči o rodiny a důsledné nasazení ve společnosti a politice. Taková pastorece není možná, pokud k ní neinspirují, nepodporují ji a neoživují kněží žijící v tomtéž duchu.“¹⁶⁰

¹⁶⁰ KPK: Kněz, 27.

3 STRUČNÝ DĚJINNÝ VÝVOJ

3.1 Uvedení do problematiky

„Neexistují náležitě a komplexně zpracované dějiny křesťanských farností. Je to opravdu podivuhodné vzhledem k tomu, že jsme církví, která je esenciálně komunitní, která se skládá z místních společenství věřících.“¹⁶¹ V této kapitole se pokusíme stručně naznačit obecný průběh dějin ve vztahu k farnosti obecně na základě dostupných pramenů¹⁶². Zaměříme se na to, jak dějinné skutečnosti ovlivnily postavení farnosti a její chápání a pojetí v čase.

3.2 Období do tridentského koncilu a po něm

Samostatné farnosti, které postupně vznikaly od přelomu 8. a 9. století mimo město biskupa, byly jím vlastní silou spravovány.¹⁶³ Farnost jako instituce vyrostla v kontextu silné integrace společenských vrstev, např. církev, hospodářství, školství, stát.¹⁶⁴ Existovala silná propojenost mezi geografickým, sociálním a církevním prostředím.¹⁶⁵ Časem byl vznik farnosti, které se staly čím dál více autarkickými teritoriálně-ekonomickými organizačními formami a technickými organizátory¹⁶⁶, podmíněn dostačujícím jměním obročním a zádušním k pokrytí farních provozních a personálních nákladů.¹⁶⁷ Farníci nebyli příliš mobilní a světonázorově spíše jednotní. Farář byl vybaven teritoriální exkluzivitou, která se např. ukázala v tom, že věřící mohli vykonat svou povinnost

¹⁶¹ CORIDAN, 18. Srov. také WIEH, 7.

¹⁶² Jedná se o nejrůznější pastorální příručky, lexikony, monografie a sborníky, které budeme citovat v poznámkách pod čarou a uvedeme je v seznamu literatury.

¹⁶³ Srov. DOLISTA: Teologie farnosti, 49, 53nn. Srov. MÜLLER, Josef: Pastoraltheologie. Ein Handbuch für Studium und Seelsorge, Graz: Verlag Styria, 1993, 113-114 (dále jen: MÜLLER: Pastoraltheologie).

¹⁶⁴ Srov. ZULEHNER: Gemeindepastoral, 65; srov. dále GREINACHER Norbert, Soziologie der Pfarrei, in: ARNOLD Franz Xaver, KLOSTERMANN Ferdinand, RAHNER Karl: Handbuch der Pastoraltheologie. Praktische Theologie der Kirche in ihrer Gegenwart. Band III, Freiburg: Herder, 1968, 112 (dále jen GREINACHER).

¹⁶⁵ Srov. ZULEHNER Paul: Fundamentalpastoral, in: Pastoraltheologie Band 1, Düsseldorf: Patmos, 1991, 159-166 (dále jen ZULEHNER: Fundamentalpastoral).

¹⁶⁶ Tyto termíny používá BAUMGARTNER Konrad: Pfarrei. II. Praktisch-theologisch, in: Lexikon für Theologie und Kirche, Band 8, 3. Aufl., Freiburg: Herder, 2006 (dále jen BAUMGARTNER).

¹⁶⁷ Srov. KRÁMER Peter: Pfarrei I. Begriff und Geschichte, in: Lexikon für Theologie und Kirche, Band 8, 3. Aufl., Freiburg: Herder, 2006, 162-164, 163. Srov. také HRDINA Antonín: Problém vlastnického práva k nemovitostem na tzv. inkorporovaných farách, in: Revue 1 1/95, <http://spcp.prf.cuni.cz/1-10/inkhrd.htm>.

nedělní bohoslužby a přijetí nejrůznějších svátostí pouze ve farním kostele.¹⁶⁸ Náboženské normy, které farnost vyhlásila, mohly být vynucovány politickou mocí.¹⁶⁹ Od 13. století dochází ke střetům mezi faráři a žebavými řády, které nerespektují teritoriální exkluzivitu farních práv, ale spíše hledí na duchovní potřeby věřících.¹⁷⁰ „Jejich práce byla velice potřebná, protože to, co doposud bylo nazváno pastoračí, nebyla ve skutečnosti žádná duchovní péče.“¹⁷¹ Z tohoto důvodu měli členové žebavých řádů velkou podporu od papežů. V této době se ukazují trhliny v diecézním organizačním systému pastorače prostřednictvím farní struktury.

K prvnímu zásadnímu pokusu o proměnu farnosti za účelem zkvalitnění duchovní péče došlo zřejmě až vlivem tridentského koncilu¹⁷² (1545-1563), který odpovídá na problémy nikoli dogmaticky-učitelským způsobem, nýbrž disciplinárně-reformačními nástroji.¹⁷³ Zásadním prvkem farnosti se stal určitý okruh věřících, kterým byl dlouhodobě přidělen farář. Ten byl povinen mít domicil ve farnosti. Prosadil se teritoriální princip farní struktury diecéze.¹⁷⁴

„Koncil skoncoval s jednostranným pojetím farnosti jako ryze hmotnou a ekonomickou institucí a orientoval se spíše na smysl a úkol farnosti, kterým je pastorače, ale nikoli z hlediska pouhého plnění určité povinnosti, jež je spojena s jistými ekonomickými vymoženostmi, nýbrž z hlediska ontologického.“¹⁷⁵ Duchovní péče měla na tridentském koncilu centrální význam¹⁷⁶ a na jeho popud měla nastat zásadní změna

¹⁶⁸ Srov. MÜLLER. Pastoraltheologie, 114; V němčině se tomuto jevu říká Pfarrzwang či Pfarrban, srov. dále KRÄMER, 163 a HASLINGER Herbert: Lebensorte für Alle. Gemeinde neu verstehen, Düsseldorf: Patmos, 2005, 142-144 (dále jen HASLINGER: Lebensorte).

¹⁶⁹ Srov. GREINACHER, 112.

¹⁷⁰ Více k okolnostem in: ARNOLD Franz: Zur Theologie der Pfarrei, Leipzig: St. Benno Verlag, 1954, 11-13 (dále jen ARNOLD: Pfarrei), CROCE Walter: Die Geschichte der Pfarre in: RAHNER Hugo: die Pfarre, Breisgau: Lambertus Verlag, 1956, 24-25 (dále jen CROCE: Pfarre) a RAHNER Karl: Friedliche Erwägungen über das Pfarrprinzip in: RAHNER Karl: Schriften zur Theologie. Band II, Zürich, Einsiedeln, Köln: Benzinger Verlag, 1968, 326 (dále jen RAHNER: Erwägungen).

¹⁷¹ CROCE Walter: Die Geschichte der Pfarrei in: Dänhardt Albert: Theologisches Jahrbuch, Leipzig: St. Benno Verlag, 1959, 264 (dále jen CROCE: Geschichte).

¹⁷² Reformní záměry tridentského koncilu byly takového druhu, že měly způsobit, aby farnost udělala „skok dopředu“. Srov. KNOBLOCH: Theologie, 267. „Dějiny církve nás poučují, že teologické chápání diecéze a farnosti v průběhu středověku ve velkém měřítku vymizelo. Byly často spíše viděny jako beneficium než officium.“ ARNOLD: Pfarrei, 22.

¹⁷³ Srov. WIEH, 18; HASLINGER: Lebensorte, 145-146.

¹⁷⁴ Srov. KRÄMER, 164. Dále také CROCE: Geschichte, 264-265.

¹⁷⁵ CROCE: Geschichte, 265.

¹⁷⁶ Koncil v Tridentu, shromáždění 23, kánon 1 citovaný v CORIDAN, 32.

organizace diecézní pastorační péče. Spojuje přitom vyšší pastorační nároky s teritoriálním principem farnosti. Postupně vzniká dokonalá síť jednotlivých farností, které jsou teritoriálně přesně vymezeny. Farníci se stávají primárním konstitutivním prvkem farnosti, faráři jsou z tohoto hlediska až sekundární.¹⁷⁷ Tak měla být zabezpečena duchovní potřeba obyvatelstva po personální i po pastorační stránce. Proto se stala otázka počtu farníků tak důležitá. Každému věřícímu byla přidělena farnost, kam svým bydlištěm spadal. Farnosti nesměly být příliš velké, aby byl farář schopen poznat a doprovázet jemu svěřené věřící. Každý farář byl povinen mít svůj domicil ve farnosti, do které byl ustanoven. Tím chtěl koncil také řešit bolestný celoevropský problém dlouhodobé nepřítomnosti pastýřů v mnoha farnostech a hromadění beneficí klérem¹⁷⁸.

Přes některé výjimky¹⁷⁹ se s organizačními změnami bohužel v mnoha oblastech neprojevila žádná další podstatná a konkrétní iniciativa k obnově. Významný vliv měl i absolutistický duch času, který farnosti kopírovaly.¹⁸⁰ Nenastává zlepšení duchovní správy ve farnostech. Přesto reformní dekry tridentského koncilu položily základ pro obnovu pastorační v diecézi a farnosti dalších staletí.¹⁸¹ „Dokud se ale neobjevila generace horlivých kněží, která vzala hlubokou potřebu reformy za svou a prosadila ji a osobním příkladem uvedla v život, zůstávalo všechno bohatství úvah a návrhů mrtvou literou a nevyužitou šancí.“¹⁸² Odpovědí kurie na tuto nečinnost byla tzv. katolická restaurace, která spočívala v novém pokusu obnovit pastorační, tentokrát prostřednictvím řeholních společností a kongregací, které vznikají zejména v 17. a 18. století a mají vliv na široké skupiny ve společnosti prostřednictvím nejrozličnějších

¹⁷⁷ Srov. KNOBLOCH, 269; srov. dále změny v českém prostředí (1) ZLÁMAL Bohumil: díl VI. Doba probuzeneckého katolicismu (1848-1918), in: ZLÁMAL Bohumil: Příručka českých církevních dějin, Olomouc: MCM, 2009, 156-158; (2) KADLEC Jaroslav: Přehled církevních českých dějin II, Řím: Křesťanská akademie, 1987, 108-119 (dále jen KADLEC: Přehled II).

¹⁷⁸ Srov. HOLEČEK, František: Farnost jako ohnisko obnovy duchovního života kněží i věřících v katolické reformě 15. a 16. století, in: Farnost na přelomu století, Svitavy: Trinitas, 2000, 24-25 (dále jen HOLEČEK).

¹⁷⁹ Např. sv. Karel Boromejský, který se horlivě snažil implementovat ustanovení koncilu, a to k velkému požehnání pro věřící.

¹⁸⁰ Analogicky k panujícímu výroku „L'état c'est moi“, byli faráři pokoušeni k myšlence „L'église c'est moi“. Pravdou je, že přes veškeré dobré úmysly tridentského koncilu byli farníci v koncilním jazyce označováni jako „subditi“, tj. poddaní. KNOBLOCH, 269.

¹⁸¹ Srov. WIEH, 18nn.

¹⁸² HOLEČEK, 29.

mimofarních církevních společenství. Tato reformní aktivita měla pastorační úspěch, i když neprobíhala vždy v nejlepším souladu a shodou s farnostmi.¹⁸³ Bohužel nevedla ke zlepšení pastorační situace ve farnostech.¹⁸⁴

Doba po Tridentuském koncilu se dá označit mj. jako doba centralistické církve, která kladla důraz na její hierarchické uspořádání a institucionální charakter ve snaze adekvátně reagovat na reformaci. Farnost byla obecně vnímána jako spodní organizační složka církevní organizace. Katolická církev kategoricky odmítala protestantské pojetí nezávislé obce.¹⁸⁵ „Není divu, že v rámci takového primárně právního smýšlení neexistovala citlivost pro teologickou reflexi o místní obci a jejím samostatném významu. Až ekleziologický průlom začátku 20. století přinese v tomto ohledu změnu.“¹⁸⁶

Ani protiproudy 17. a 18. století, jako galikanismus a episkopalismus, které se postavily proti římskému centralismu a snažily se prosadit tzv. parochismus¹⁸⁷, neznamenaly primárně žádnou obnovu teologického pojetí farnosti. Přesto posílily nezávislost diecézních biskupů na Římu a tím určitým způsobem i pozici farnosti. Po zániku vlivu galikánského jansenismu ve Francii se těžiště přemísťuje např. do Rakouska-Uherska, kde se objevuje josefinismus.¹⁸⁸ „Duchovní správa v subjektivním smyslu byla chápána jako starostlivost o duše a v objektivním smyslu byla úřadem duchovní správy.“¹⁸⁹ Kvalita pastorační práce byla zcela závislá na kvalitě faráře. Z velké části zahrnovala administrativu a správu majetku.

¹⁸³ Srov. CROCE: Geschichte, 265.

¹⁸⁴ Srov. WIEH, 19.

¹⁸⁵ Srov. ZULEHNER: Gemeindepastoral, 46.

¹⁸⁶ WIEH, 19.

¹⁸⁷ Farnost v tomto pojetí má vlastní biblický původ, a to v 72 učednicích, tak jako diecéze má svůj původ v 12 apoštolech. Srov. ARNOLD: Pfarrei, 12. Srov. dále RAHNER: Erwägungen, 327-333.

¹⁸⁸ Více k tomuto tématu srov. FRONCZEK Klaus: Kirchliche Leitungstätigkeit in: Erfurter Theologischen Studien, Band 50, Leipzig: St.Benno-Verlag, 1983, 204-241; o moderně: HASLINGER: Lebensorte, 146-149; vliv josefinismu na české církevní prostředí popisuje např. KADLEC: Přehled II, 177nn.

¹⁸⁹ AMBROS Pavel: Teologicky milovat církev, Olomouc: Centrum Aletti, 2003, 256 (dále jen AMBROS: Církev).

V době 18. století byl farní život silně ovlivněn mj. francouzskou revolucí a jejími sekularizačními následky¹⁹⁰, které se po následující desetiletí rozšiřovaly do dalších částí Evropy¹⁹¹. Jiným významným dějinným jevem byl vznik moderních absolutistických států. Státní absolutismus se snažil zneužít církev pro politické cíle.¹⁹² V Evropě se objevoval v nejrůznějších podobách a časových obdobích mj. na území dnešního Španělska, Německa, Rakouska, Čech, Francie, Belgie, Itálie a Polska. Vzhledem k odlišnému kontextu jednotlivých dějinných událostí se nebudeme snažit o shrnutí. Pouze zmiňujeme dva hlavní trendy:¹⁹³

- Několik států¹⁹⁴ ve velkém vyvlastnily církevní majetek, který byl značně rozsáhlý. Zbýlý majetek, aktivity církve a její duchovenstvo pak důkladně regulovali. Tím vzniklo něco jako státní církve často spojená se státním náboženstvím.
- Pastore se stává nástrojem státního a církevního poručnictví. Patrné je to zejména v případech, kdy vyvlastnění státem bylo kompenzováno nebo spíše nahrazeno určitou formou státní podpory duchovenstva a financování údržby a oprav farních budov ze státní pokladny. Pro stát se pastore stala nástrojem na (pře)výchovu obyvatelstva. Proto měl stát zájem na tom, aby vzniklo velké množství nových farností, aby se reformovalo vzdělání kléru a zintenzivnila se duchovní správa.

Doposud se dá hovořit o lidové církvi, kterou lze charakterizovat tím, že je identická se společností a teritoriálně rozdělena, aby každá osoba byla zařazena do církevní struktury. Integrace do církve probíhá automaticky díky křtu dětí, církev je hierarchicky vedena a odpovědnost pastore leží

¹⁹⁰ Revoluce nabyla proticírkevní charakter - docházelo k vyvlastnění majetku církve, likvidaci klášterů, násilnému pronásledování duchovenstva až zavedení kultu Rozumu a oficiální odstranění křesťanství. Srov. BENEDIKT XVI: Encyklika o křesťanské naději *Spe salvi* (ze dne 30. listopadu 2007), Praha: Nakladatelství Paulínky, 2008, 18-19 (dále jen SS).

¹⁹¹ Francouzská revoluce a Napoleonův režim značně ovlivnily např. politické uspořádání Německé říše. Roku 1803 bylo vyvlastněno 22 arcibiskupství a biskupství, čímž pozbyla církev materiální základnu, čímž z církve najednou zmizel celý feudální systém.

¹⁹² Srov. CORIDAN, 34-35.

¹⁹³ Srov. CORIDAN, 35.

¹⁹⁴ Např. Rakousko-Uhersko (srov. KALNÝ Mojmir: Církevní majetek a restituce, in: Studie OI, č.7, Praha: Občanský institut, 1995).

výhradně u předem stanovených duchovních. Církev je podporována státem a na oplátku poskytuje státu podporu.¹⁹⁵

3.3 Období od 19. století do druhého vatikánského koncilu

Od 19. století se propojenost farnosti a světské moci na místní úrovni uvolňuje, protože se postupně rozpadává dosavadní uzavřená společenská struktura, která byla po staletí příčinou zmíněné kongruence.¹⁹⁶ Farnost ztrácí čím dál více ze svých původních funkcí, díky postupující sekularizaci ve společnosti, a to jak ve městě, tak na venkově¹⁹⁷. Víru sice nikdo nepopírá, ale byla mezitím přenesena do privátní sféry a stala se tak pro svět nedůležitá.¹⁹⁸ Nahradila ji čím dál samozřejmější víra v pokrok.¹⁹⁹

Sociální struktury ve městech a postupně i na venkově se průmyslovou revolucí začaly rozvracet.²⁰⁰ Církev zůstala stále převážně orientovaná na pozemkový majetek a zemědělce a nepochopila znamení doby.²⁰¹ Až Encyklika „Rerum Novarum“ (1891) představovala první posun v církevním sociálním myšlení.²⁰² Ve společnosti vznikly mezitím více či méně autonomní segmenty společenského života, které se staly navzájem konkurenčními. Projevuje se to nejen v oblasti rodiny či zaměstnání, ale také např. v politice, školství, ve volnočasových aktivitách. Farnost se v tomto proudu stala jedním z mnoha segmentů. Šlo tedy o její existenční boj. „Od romantismu a období restaurace 19. století až (...)k posunu modernizace 60. let se velkým církvím, především katolické, docela dařilo

¹⁹⁵ Srov. HASLINGER: Lebensorte, 84-85.

¹⁹⁶ Srov. ZULEHNER: Fundamentalpastoral, 169. K této problematice ze sociologického hlediska srov. SCHASCHING Johannes: Soziologie der Pfarre in: RAHNER Hugo: die Pfarre, Breisgau: Lambertus Verlag, 1956, 110-124 (dále jen SCHASCHING: Pfarre).

¹⁹⁷ Srov. GREINACHER, 113. Zmiňuje v souvislosti s venkovem: osvobození sedláků, ukončení desátkového systému, sekularizaci církevního majetku; v souvislosti s městy: zrušení cechů, počínající industrializaci a urbanizaci.

¹⁹⁸ Srov. SS 17; srov. také OPATRŇY: U nás, 45.

¹⁹⁹ Srov. SS 20.

²⁰⁰ Podrobněji srov. SCHASCHING: Pfarre, 112-114.

²⁰¹ Srov. KADLEC: Přehled II, 234.

²⁰² Srov. ZULEHNER, Fundamentalpastoral, 172.

odpovídat na otázky a výzvy osvicenství tím, že se věřící spojili (...) do zcela homogenních a bezpečných subkultur.“²⁰³

Již jsme uvedli, že se propojení farnosti a politiky postupně vytratilo, ale zároveň zmizela historicko-teritoriální vazba věřících na farnost. Jednou z příčin byl silný hospodářský vývoj a s ním související vznik velkoměstských center, což zásadně změnilo demografické rozložení obyvatelstva. Tradiční model teritoriální farnosti, který byl spíše zaměřen na obsluhu venkova, nebyl připraven na následky urbanizace.²⁰⁴ „V roce 1900 se běžná farnost v Paříži skládala ze 40 000 osob. (...) Milánská farnost, která v roce 1800 měla 1 600 osob, jich v roce 1900 napočítala 43 000. Essen mělo v roce 1850 6 000 obyvatel a v roce 1890 200 000 obyvatel, ale stále zde existovaly jen dvě farnosti.“²⁰⁵ V takovém kontextu nebylo téměř možné strukturálně nabízet duchovní péči.

Demografické přesuny a sekularizační trendy zapříčinily postupné odcizení mnoha katolíků od církve.²⁰⁶ Již nebylo možné automaticky počítat všechny obyvatele žijící na území farnosti do její členské základny. Ve městech nastal problém, že stará struktura farnosti již neodpovídala měnícím se potřebám duchovní správy. Např. josefínský systém, který určil, že farnosti mají být tak veliké, aby farář mohl znát své farníky, již nelze uplatňovat. Tradiční duchovní správa selhává, a to zejména ve městech. „Farnost tvoří (zejména v osobě faráře jakožto předsedy značného množství spolků) vnější zastřešení mnoha jednotlivých společenství. Duchovní aktivity se ostatně hlavně zaměřují na subjektivní formy lidové zbožnosti.“²⁰⁷ Vznikají první vlaštovky velkoměstské pastorace²⁰⁸, které volají po založení nových a menších farností.

²⁰³ KEHL Medard: Kam kráčí církev. Diagnóza doby, Praha: CDK, 2000, 29 (dále jen KEHL: Církev).

²⁰⁴ I když byla později vyvinuta aktivita, jako např. výstavba nových farností v nových čtvrtích velkoměst, v tehdejší Československu byl však tento proces přerušen okupací. Srov. OPATRŇY: Pastorage, 39.

²⁰⁵ CORIDAN, 35.

²⁰⁶ Srov. BAUMGARTNER, 167; dále DEWALD Hubert: Pfarrei, in: KLOSTERMANN Ferdinand, RAHNER Karl, SCHILD Hansjörgen: Handbuch der Pastoraltheologie. Band V. Lexikon, Freiburg: Herder, 1972.

²⁰⁷ WIEH, 21.

²⁰⁸ Srov. SWOBODA Heinrich: Großstadtseelsorge. eine pastoraltheologische Studie, Regensburg: Druck und Verlag von Friedrich Pustet, 1909.

Pro první polovinu 20. století je charakteristické nové pochopení církve jako duchovního společenství²⁰⁹. Farnost je místem, kde lze zakusit církev.²¹⁰ Postupně se, i když mnohdy jen částečně, překonává subjektivistické a individualistické smýšlení.²¹¹ Náboženský život se tak již neodvíjí jen od subjektivního já, ale je naopak zasazován do objektivního společenství.²¹² Církev není již výhradně viděna jako instituce, tj. z hlediska její vnější formy, ale rodí se obraz církve jako společenství, které se pro každého jednotlivce stává účinným právě ve farnosti. Již od konce 19. století lze vnímat teologické znovuobjevení církve jako Těla Kristova, což přináší i nový pohled na farnost: „Corpus Christi mysticum in concreto“²¹³. Důležitou úlohu při výše zmíněném znovuobjevení církve jako společenství hraje ve 20. letech minulého století několik proudů, které se mj. realizují v kroužcích a společenstvích v rámci farnosti. Jmenujeme následující:²¹⁴

- biblické hnutí, které se od 19. století snažilo o aktivní četbu Písma laiky. Církev se dlouhou dobu proti tomuto proudu vzpouzela, vlastně do zvolení Benedikta XV papežem. Četba Písma přivedla laiky do kontaktu s pojetím církve jako společenství, které je popsáno v prvotní církvi.
- liturgické hnutí, které se zasloužilo o znovuobjevení bohatství a hloubky liturgie a skrze prosazování možnosti sloužit liturgii v národním jazyce chtělo zajistit větší vnímání společenství při slavení Eucharistie.
- protinacistické křesťanské hnutí, jehož členové se scházeli v podzemí a v těchto nepříznivých podmínkách prožívali silné společenství a prohlubovali víru.

²⁰⁹ Srov. BAUMGARTNER, 166; také nazvaná „eclesiola in ecclesia“ srov. GREINACHER, 114.

²¹⁰ Srov. GUARDINI, Romano: Das Erwachen der Kirche in der Seele, in: Vom Sinn der Kirche. Fünf Vorträge, Mainz: 1923, 15 (dále jen GUARDINI: Das Erwachen).

²¹¹ Např. vyjaádřeno motem „Spas svou duši“ nebo lidovou zbožností k získání nejrůznějších odpustků.

²¹² Srov. GUARDINI: Das Erwachen, 13.

²¹³ WIEH, 22.

²¹⁴ Srov. ZULEHNER: Gemeindepastoral, 48-50; srov. také BAUMGARTNER, 166; GREINACHER, 114; SCHUSTER: Theologie, 42.

Druhá světová válka přináší ztroskotání tradičního katolického spolkového života a všeobecné omezení církevního života.²¹⁵ Církev byla postavena pod silný státní dozor a stala se prostředkem k cílům stanoveným státem, které ale byly nábožensky indiferentní.²¹⁶ Po tomto temném období se díky významným teologům, jako například Rahner, znovu obnoví diskuse o farnosti. Jsou nastoleny některé závažné otázky: existence teologie farnosti nebo platnost farního principu (Pfarrprinzip). Obecně lze říci, že se dále utvrzuje trend, ve kterém dříve převažující juristicko-individualistické pojetí farnosti je postupně nahrazeno pojetím farnosti jako společenství. To byl počátek odklonu od lidové církve, která byla teritoriálně vymezeným náboženským obslužným zařízením, k církvi jako společenství věřících.²¹⁷ Farní klérus je si čím dál více vědom své úlohy v oblasti duchovní péče. „Farnost je považována za hlavní pastorační centrum a existuje snaha vybudovávat farnosti po misijní stránce.“²¹⁸ Přitom se uznává potřeba „nefarní“ pastorační péče: „Farář se svými kaplany nebude sám nikdy schopen realizovat všechno, co je potřeba k tomu, aby farnost zůstala živá.“²¹⁹

Část Evropy se díky nastolení totalitního systému komunismu vydala na téměř půl století odlišnou cestu.²²⁰ Záměrem těchto režimů bylo vyhladit náboženství a církev ze společnosti, a to pod záminkou rozluky mezi státem a církví.²²¹ Po počátečním pronásledování se situace stabilizovala, církev byla oslabena a stát ji již nepovažoval za nebezpečnou. Našla se řada duchovních, kteří byli ochotni kolaborovat a stát se snažil využít církevní strukturu jako součást občanské vybavenosti k stranickým

²¹⁵ K situaci na území protektorátu srov. AMBROS: Církev, 257-259.

²¹⁶ Srov. KADLEC: Přehled II, 208.

²¹⁷ Srov. WIEH, 23-24; dále BAUMGARTNER, 166.

²¹⁸ CROCE, 265.

²¹⁹ CROCE, 265.

²²⁰ Srov. ZULEHNER, Fundamentalpastoral, 180-191. Pojednáváme o rozvoji chápání farnosti v této části Evropy na meta úrovni. Zulehner tvrdí, že situace církve v různých východoevropských zemích (zaměřuje se na Maďarsko, DDR a Polsko) je sice historicky odlišná, ale přesto lze (na meta úrovni) rozpoznat podobnosti. Srov. ZULEHNER: Gemeindepastoral, 178. Odlišnosti spočívají také v různorodém vztahu mezi občany a náboženstvím v jednotlivých zemích východní Evropy v předkomunistické době. Polská církev v historii vždy stála na straně lidu, v Rakousku-Uhersku bylo křesťanství spjata s vládcem. Srov. ZULEHNER, Fundamentalpastoral, 186.

²²¹ Ukazuje se tu zajímavý nábožensko-sociologický jev: kde církev byla úzce spjata se státem a jeho nástroji, byla přikázána, tam také ve chvíli, kdy pozbývá sociální podporu, upadá i vědomí příslušnosti k církvi. Srov. ZULEHNER, Fundamentalpastoral, 187. Více k situaci v ČSSR in AMBROS: Církev, 260-281.

cílům.²²² Pro určitou část občanů byla církev vnímána jako politická alternativa: zapojením se do farnosti měl člověk možnost ve větší či menší míře vyjádřit odpor vůči totalitnímu režimu.²²³ To mohlo být příčinou relativní popularity církve mezi mladými.²²⁴ Na druhé straně platilo také (v různých státech různou měrou), že při rostoucím blahobytu se snižoval zájem jak o ideologii, tak i o církev.²²⁵ Určitý úpadek vědomí příslušnosti k církvi neznamena nutně rozbřednutí religiozity, ale spíš její privatizaci, tj. odstranění z veřejné sféry.

V zásadě zůstala církvi pouze její farní síť, která se nacházela v tíživé situaci. Ke kvalitní duchovní správě chyběly např. finance, literatura, možnost se otevřeně a pravidelně scházet, veřejně hlásat Boží slovo. V tomto období mohla církev v komunistických státech pouze registrovat demografické změny, ale, i kdyby chtěla, nemohla strategicky reagovat.²²⁶ Co nechybělo, byla státní kontrola. Ve státech bývalého Rakouska-Uherska stačilo navázat na právní systém vyvinutý zejména v josefinismu, jehož kontrolní mechanismy sahaly až do sakristií.²²⁷ Církevní politika byla realizována prostřednictvím církevního úřadu, který existoval již v době Josefa II. Oficiální pastorační činnost se nutně omezovala na bohoslužebnou a svátostnou stránku. V některých státech probíhala neoficiální mimofarní pastorační činnost.²²⁸ Angažovanost v církvi byla trestána izolací. Nové impulzy byly možné až po nastolení demokracie.²²⁹

3.4 Období od druhého vatikánského koncilu

Výsledky druhého vatikánského koncilu a pokoncilní dokumenty byly stručně analyzovány v prvních dvou kapitolách této práce. Pokoncilní doba se vypořádává s různými způsoby, jakými by měla být myšlenka

²²² Srov. ZULEHNER, *Fundamentalpastoral*, 190-192.

²²³ Pro příklad ČSSR srov. OPATRŇY: *Pastorace*, 44-47.

²²⁴ Srov. ZULEHNER, *Fundamentalpastoral*, 188.

²²⁵ Když se např. po politickém obratu ČSSR snažilo rozvinout farní síť na nových sídlištích, tak „se ukázalo, že podobně jako v jiných evropských městech na těchto sídlištích větší množství křesťanů neprojevuje žádnou spontánní chuť farnost vytvořit (...)“ in: OPATRŇY: *Pastorace*, 41.

²²⁶ Pro příklad ČSSR srov. OPATRŇY: *Pastorace*, 40.

²²⁷ Srov. ZULEHNER, *Fundamentalpastoral*, 197-200.

²²⁸ Pro příklad ČSSR srov. OPATRŇY: *Pastorace*, 44-45.

²²⁹ Více k situaci v ČSFR a České Republice srov. DUKA Dominik, BADAL Milan: *Bílá kniha církve s černou kapitolou*, Kostelní Vydří: KN, 2009; dále OPATRŇY: *U nás*, 37-44, 51-57, 93-101.

farnosti jako společenství implementována v praxi. V kapitole 1.4 jsme uvedli, že z pastorální konstituce *Gaudium et Spes* vyplývá, že farnost má být autentickou křesťanskou přítomností ve světě,²³⁰ má k světu mít pozitivní vztah a má být ke světu otevřena, aniž by se světem splývala. Pro pojetí farnosti v pokoncilní době je ještě důležitější než dříve společenský kontext, ve kterém je farnost zakotvena a ve kterém farníci žijí a pracují. O společenském kontextu a jejím vzájemném vztahu k církvi lze říci mnoho. V této práci se tomuto tématu můžeme věnovat jen heslovitě. Pokusíme se nastínit určitou vizi založenou na odborné literatuře²³¹.

Současnou společnost popisuje Kehl jako radikálně pluralitní až do té míry, že se profiluje „nezávazností a individualismem, lhostejností a nezájmem o druhého, nesolidaritou s trpícími, přehnaným kultem sebeuskutečnění apod.“²³² Dále v ní poznává proměnlivost všech věcí. „Neprokuje se ani závaznými akceptovanými tradicemi (jako např. náboženství), ani utopiemi, které všeobecně motivují a integrují (...). Čistá otevřenost (...) platí jako hodnota již sama o sobě“²³³. Ve společnosti probíhá dlouhodobý proces, ve kterém se z kultury vytratila převaha náboženských institucí a symbolů. Dále se poukazuje²³⁴ na to, že je čím dál menší ochota vázat se na určité farní společenství nebo se v nich angažovat. Jak dalece se někdo angažuje, souvisí spíše s jeho vlastní potřebou než s potřebou farnosti. Životem se prochází v 'nelokálních způsobách bytí' (nichtlokalen Daseinsformen). Z tohoto hlediska se mnohdy pojímá farní struktura církve jako nevyhovující. I kdyby chtěly, tak farnosti, zejména díky jejich teritoriální povaze, nejsou schopné nabídnout potřebnou flexibilitu a otevřenost. Bucher považuje farnosti za spolky, které se plně věnují vlastnímu farnímu společenství a do jisté míry

²³⁰ Srov. GS 1.

²³¹ Srov. KNOBLOCH, 281-285; BAUMGARTNER, 166-167; ZULEHNER, *Fundamentalpastoral*, 196-244; HASLINGER Herbert: *Lebensorte für Alle. Gemeinde neu verstehen*, Düsseldorf: Patmos, 2005, 45-83 (dále jen HASLINGER: *Lebensorte*).

²³² KEHL: *Církev*, 20; srov. také mj. HASLINGER: *Lebensorte*, 45, 49.

²³³ Srov. KEHL: *Církev*, 20.

²³⁴ Např. HASLINGER: *Lebensorte*, 101-109; dále BUCHER Rainer: *Jenseits der Idylle. Wie weiter gehen mit den Gemeinden?* in: BUCHER Rainer: *Zwölf Fragen und Antworten zur Lage der Kirche*, Würzburg: 2004, 106-130 (dále jen BUCHER: *Fragen*).

se tedy uzavírají vnějším zájemcům s jejich specifickými potřebami. Podle něj se staly neužitečné pro dnešní dobu.²³⁵

Zmíněný proces silně ovlivnil jednotlivce, který tzv. sekularizoval²³⁶. Ve společnosti se po celé linii, tedy i v církvi, ukazuje silná interdependence mezi životními prostory, zvyšující se specializace, komplexnost a nepřehlednost. 'Trh s životní moudrostí' se otevřel²³⁷ a zrušil tak křesťanství jeho univerzální platnost, „(...) takže nyní pojem křesťanský se postupně redukuje na oblast explicitně církevní a pojem církevní se redukuje na oblast výslovně církevně-úřední. (...)“²³⁸ Církev se těžko vyrovnává s daností individuální volby z široké škály možností, kterou si člověk vydobyl díky pluralistické společnosti.²³⁹ Nabídka farnosti stojí vedle ostatních nabídek na 'trhu'.²⁴⁰ Už nejde jen o to, jak je farnost pojmána okolním světem, ale také o to, jak sama farnost reaguje na okolní svět.²⁴¹ V praxi budí farnost spíše dojem úpěnlivé sebezáchovy²⁴², než že by se zaměřovala na to, k čemu ji Pán Ježíš povolal.²⁴³ Organizačně-instrumentální racionalita dnešní doby se tak může projevit v církvi resp. farnosti a v jejím vnímání okolím. Farnost: je pak spíše vnímána jako instituce než živý organismus.²⁴⁴ Dnešní společnost lze také označit jako společnost prožitku²⁴⁵, která se nachází v krizi identity, protože nemá jasný cíl a orientaci.²⁴⁶ Smysl života se stal 'nedostačujícím

²³⁵ Hasslinger oponuje Bucherovi, že nahrazuje tradiční farnosti idealistickým romantizujícím pojetím společenství, které je největším klamem pastorálních dějin. Toto pojetí je založené na tom, že člověk žije své křesťanství plně vědomě, na základě svobodného rozhodnutí, v samostatné zodpovědnosti, bez jakýchkoliv poručnictví, podle svých osobní potřeb apod. srov. BUCHER: Fragen, 117-120 a HASSLINGER: Lebensorte, 112.

²³⁶ Sekularizaci zde rozumíme fakt, že jednotlivec pro vysvětlení světa a svého bytí nepotřebuje (nutně) náboženství.

²³⁷ Srov. ZULEHNER, Fundamentalpastoral, 183.

²³⁸ KNOBLOCH, 283.

²³⁹ K tématu pluralismu a diferenciace srov. HASLINGER: Lebensorte, 49. 53.

²⁴⁰ Srov. HASLINGER: Lebensorte, 57.

²⁴¹ Haslinger jmenuje 4 nejčastěji se vyskytující typy reakcí farností: fundamentalistické stáhnutí se, nabídnutí alternativního kontrastu, uchování homogeního sdružení a optimální podnik pro spotřebitele, srov. HASLINGER: Lebensorte, 57-64.

²⁴² Sebezáchova se může týkat např. lpění na tom, že ideální míra velikosti církve resp. farnosti je ta, kterou církev dosáhla v období lidových církví. Srov. ZULEHNER, Fundamentalpastoral, 212. Takový postoj sebezáchovy jde proti samotné podstatě farnosti. Srov. KLOSTERMANN Ferdinand: Gemeinde – Kirche der Zukunft. Band I, Freiburg: Herder, 1974, 179 (dále jen KLOSTERMANN: Gemeinde).

²⁴³ Někdy se podotýká to, že se Církev zbyrokratizovala tak, že ztrácí ze zřetele člověka. Zkušnost víry nelze administrativně spravovat. V důsledku může zůstat prázdná instituce, která sama sebe spravuje. Srov. ZULEHNER: Fundamentalpastoral, 112l). Srov. také KEHL: Církev, 30.

²⁴⁴ Srov. KEHL: Církev, 23.

²⁴⁵ Podrobněji srov. KEHL: Církev, 26-29.

²⁴⁶ Více srov. ZULEHNER: Fundamentalpastoral, 49nn.

zbožím, které bylo nahrazeno zážitkem.²⁴⁷ I s tímto jevem se musí farnost nějakým způsobem vypořádat.

Různé aspekty, mj. i měnící se společenský a náboženský kontext v industrializovaných oblastech, trvale přispěly ke vzniku nové církevní sociální struktury. Tento kontext charakterizuje dramaticky se snižující tradiční angažovanost věřících ve farnostech, měnící se náboženské potřeby moderního člověka a zdánlivá nehybnost církve na místní úrovni, tedy i farnosti.²⁴⁸ Kehl tvrdí, že postoj 'Ježíš ano – církev ne' se změnil v motto 'náboženství možná ano - osobní Bůh ne'.²⁴⁹ Člověk si hledá vlastní smysluplnou syntézu reality a čím dál méně se přitom utíká ke křesťanství.

Církev a tudíž i farnost může v oblasti duchovní péče spoléhat už téměř jen sama na sebe a na své zdroje.²⁵⁰ Její pole působnosti je omezeno na časový úsek volnočasových aktivit, což dále živí mýtus, že víra je čistě privátní záležitostí.²⁵¹ Nachází se přitom ve značném napětí: na jedné straně se v církevních dokumentech velmi zdůrazňuje význam kultu a na druhé straně se farnost potýká s rituálně-liturgickými požadavky ze strany 'poptávky', která očekává více flexibility a 'produkt šitý a míru'.²⁵²

Pastorace je v dnešní době velice náročná mj. proto, že nelze již brát mnohé za samozřejmost: člověk se nenachází²⁵³ ve 'stavu víry', ale jde uprostřed svých 'dějin víry' a vnímá je jako součást hledání své identity. Existuje i velká asymetrie mezi očekáváním a postoji neaktivních a aktivních členů, což vyžaduje diferencovaný přístup.²⁵⁴ Farnost už nemůže stavět na základech monolitické lidové církve se silnou aktivní participací při tradičních farních bohoslužbách, ale musí se nějakým

²⁴⁷ Srov. KNOBLOCH, 285; srov. dále ZULEHNER Ferdinand, DENZ Hermann: *Wie Europa lebt und glaubt*, Düsseldorf: Patmos Verlag, 1994, 241 (dále jen ZULEHNER: *Europa*), kde se tvrdí, že statisticky málo lidí přiznává, že by postrádali smysl života. Ten již nespojují s narozením, utrpením či smrtí (tu vytěsnili z každodenního života), ale spíše s každodenními zkušenostmi jako jsou blahobyť, životní prostor nesený stabilitou a láskou, zážitky a prací.

²⁴⁸ Srov. BAUMGARTNER, 166. Zde se dokonce hovoří o deficitní ochotě k reformě církve.

²⁴⁹ Srov. KEHL: *Církev*, 24.

²⁵⁰ Zulehner tvrdí, že v tzv. křesťanských společnostech se na pastorace podílelo až 90% nefarních organizací. Srov. ZULEHNER: *Fundamentalpastoral*, 211.

²⁵¹ Srov. ZULEHNER: *Fundamentalpastoral*, 218.

²⁵² Srov. GROEN, Basilius: 'Einige Aspekte der heutigen "tätigen Teilnahme"', in *Heiliger Dienst* 58 (2004), 301.

²⁵³ Srov. ZULEHNER: *Fundamentalpastoral*, 212.

²⁵⁴ Srov. KEHL: *Církev*, 98.

způsobem vyrovnat s tím, co Zulehner²⁵⁵ nazývá 'Leutereligion', tzv. náboženství lidu, které jako by nahradilo lidovou církev. Zde se církev (farnost) považuje za jakousi 'občanskou vybavenost' nabízející duchovenské služby, které jednotlivec podle svých potřeb může využít při svém hledání identity.²⁵⁶ Přitom se církev resp. farnost musí vyvarovat toho, aby se z křesťanství nevytratilo náboženství a nezůstala jen forma (kult) a farnost byla jen jejím pořadatelem.

Další aspekt, který ovlivňuje chápání a život farnosti v pokoncilní době, je problematika, kterou Zulehner nazývá 'vypaření církevnosti'²⁵⁷ (Verdunstung der Kirchlichkeit), která se právě ukazuje na klesajícím trendu v návštěvnosti bohoslužeb, přijímání svátostí, vstupu do řeholních společností, dle pak na výstupech z církve, nesouhlasu s učením a s mravními normami, které proklamuje církev. Jako příčinu poklesu církevnosti označuje nesourodost mezi hodnotovým systémem církve a společnosti. Čím více budou občané vnímat tuto nesourodost, tím více se budou stahovat ze života církve a tedy z oblasti vlivu církve. Zulehner²⁵⁸ v roce 1995 rozpoznává nově začínající tendenci vzniku sítě společenství, které se v mnohém podobají prvokřesťanským obcím a podle jeho názoru postupně nahrazují anonymní církev.²⁵⁹ Jedná se o změnu od církve, která opatruje své věřící, k církvi, která od svých členů očekává součinnost a spoluodpovědnost.

Tzv. zasíťování křesťanů v Evropě se odehrávala a stále do určité míry odehrává na různých rovinách. Jedna z rovin je obnova existujících farností. Příčinou této obnovy byla v počátku pokoncilní euforie. Podle posledního koncilu má být farnost živým společenstvím. Na základě této výzvy vznikají nové iniciativy. Později, kdy snižující se počet praktikujících a aktivních farníků začal být pregnantní, bylo nezbytné nalézt řešení pro vytrácející se farní život. Následky anonymity církve a osamělosti mnoha věřících, kteří potřebovali společenství, se podepsaly na aktuálním stavu

²⁵⁵ Srov. ZULEHNER: Fundamentalpastoral, 115.

²⁵⁶ Srov. OPATRŇY: Pastorage, 57.

²⁵⁷ Termínem církevnost označujeme určité vědomí člověka o příslušnosti k církvi.

²⁵⁸ Srov. ZULEHNER: Gemeindepastoral, 41.

²⁵⁹ „Utvoření obcí, kroužků, malých společenství a buněk patří (...) již několik desetiletí k nejdůležitějším pastoračním úkolům.“ ZULEHNER: Gemeindepastoral, 38.

farnosti. V pokoncilní době vznikala nové malá společenství, ale nikoli vždy v rámci farnosti. Jednou z příčin pro takovou aktivitu vně farnosti byla nízká míra flexibility a dynamičnosti tradiční farní struktury. Některé takové skupiny vznikly z protestu proti překonaným názorům a postojům církve a společnosti. Protože se často nacházely na okraji církve, sami sebe začaly nazývat „Basisgemeinden“. Byly inspirovány mj. teologií osvobození a latinsko-americkým vzorem. Přes veškeré rozdíly pocházející z jejich rozmanitosti lze vydestilovat zásadní shody, např. snaha žít Evangelium a žít z Evangelia, žít bratrské společenství, činit skutky lásky bližním v nouzi, které ostatní vesměs přehlíží. Svými skutky a svým příkladem se snaží proměňovat církev a společenství zevnitř.

Čím dál častěji je kladena otázka zda teritoriální struktura farnosti umožňuje přiměřenou a účinnou pastorační ve společnosti, zda svou činností přispívá k budování a obnově farností, zda vytváří 'životní prostor pro víru' a 'prostor ve víře pro život'.

4 TŘI TEOLOGICKÉ POHLEDY NA FARNOST

4.1 Uvedení do problematiky

Tato kapitola bude věnována třem základním pohledům na farnost. V průběhu dějin byla v teologii nejvýrazněji zastoupena následující hlediska: pastorálně-dogmatické, pastorálně-právní a pastorálně-sociologické.

4.2 Farnost z hlediska pastorálně-sociologického

Východiskem pojetí farnosti z pastorálně-sociologického hlediska²⁶⁰ je fakt, že farnost není výhradně náboženskou institucí, ale nábožensko-sociálním společenstvím, které se skládá ze vztahů jednotlivých osob. Přitom se nesmí nikdy opomenout fakt, že farnost bude mít vždy nadpřirozenou dimenzi, kterou nelze pojmout sociologickým instrumentářem. Z hlediska sociologie lze teritoriální farnost pak pojmout mj. z dvojího úhlu pohledu:²⁶¹

1. farnost ve smyslu sociálního agregátu zahrnuje celek pokřtěných katolíků, kteří nevystoupili z církve a bydlí uvnitř hranic farnosti. Jedná se pak o množství osob, které se k sobě navzájem vztahují určitou duchovní blízkostí bez toho, že by spolu museli obzvlášť komunikovat.

2. farnost ve smyslu formální sociální skupiny, tedy jako bohoslužebné shromáždění, zahrnuje do farnosti skupinu lidí, kteří do určité míry spolu komunikují a více či méně aktivně se angažují v sociálních vztazích mezi sebou.

Náboženská sociologie hovoří o čtyřech hlavních prvcích náboženské instituce, tedy i o farnosti: nauka, kult, normy a organizační struktura.²⁶² Institucionalizace je neustálým procesem, obnovou a vývojem zůstává instituce živoucí.

Nauka odráží nábožensko-sociální rozměr dané skupiny a odlišuje ji od těch, kteří ji nezastávají. Společná nauka může být příčinou a motivací

²⁶⁰ Schasching tvrdí, že farnost se již od svých počátků projevuje jako sociální útvar. K dějinám farnosti z hlediska sociologického srov. SCHASCHING: Pfarre, 98-104.

²⁶¹ Srov. GREINACHER, 116.

²⁶² Srov. ZULEHNER: Fundamentalpastoral, 107-114; dále GREINACHER, 117.

k integraci farníků na určitém místě a v určitém čase i mimo ně. Přitom je možné, že se na různých místech a v různých časech jedná o stejné vyznání s odlišným výkladem či důrazem. O desintegraci můžeme hovořit, pokud se jednotlivci či skupiny nedovedou (již) dále identifikovat s důležitými částmi předložené nauky.

Společný kult zahrnuje rituály, které jakýmsi způsobem zpracovávají základní lidské ambivalence zejména při dosažení mezních života.²⁶³ Ze sociologického hlediska má kult pro farnost důležitou integrující sociální funkci. Vrcholem katolického kultu je Eucharistie. „Slavení Eucharistie je nejintenzivnější událost církve.“²⁶⁴ Tato skutečnost je také vyjádřena v prvním z pěti církevních přikázání.²⁶⁵ Účast na nedělní bohoslužbě je tedy jedním z významných kritérií pro příslušnost k církvi. To může způsobit problémy zejména v prostředí, kde dnes v této oblasti převažuje spíše svobodné rozhodnutí jednotlivce než sociální kontrola skupiny. Kult může také být důležitým prostorem a prostředkem k prohloubení a upevnění identifikace s proklamovanými normami a hodnotami.

Společný hodnotový systém je pro chování a prožívání sociální skupiny velice důležitý. Představuje uspořádání hodnot a preferencí podle stupně jejich významnosti. Hodnoty se pak projevují v konkrétních pravidlech chování, které jsou více či méně povinné pro celek. Církev resp. farnost má – kromě mechanismu sociální kontroly - určité církevně-právní prostředky, kterými může vynutit dodržování pravidel vyplývajících z hodnotového systému.

Poslední zmiňovaný prvek je organizační struktura. Pro živost farnosti hraje důležitou úlohu diferenciaci a harmonizaci aktivních a pasivních rolí farníků a pastýře.²⁶⁶ I tento prvek není statický, ale dynamický. Základní struktura je ve farnosti založena na diferenciaci mezi kněžími a laiky. Tato diferenciaci má zároveň hierarchické důsledky, které

²⁶³ Srov. ZULEHNER: *Fundamentalpastoral*, 119nn.

²⁶⁴ RAHNER Hugo: *Die Pfarre. Von der Theologie zur Praxis*, Freiburg: Lambertus, 1956, 31 (dále jen RAHNER: *Die Pfarre*).

²⁶⁵ Srov. *KOMPENDIUM KATECHISMU KATOLICKÉ CÍRKVE*, Kostelní vydří: KN, 2006, 182 (dále jen *Kompendium KKC*).

²⁶⁶ Srov. GREINACHER, 135.

se tradičně silně zdůrazňovaly. Druhým vatikánským koncilem začala růst úloha laiků, což neodstranilo, ale proměnilo mocenskou strukturu ve farnosti a otevřelo pole pro větší spolupráci.

Aby jednotlivec přijal nauku, normy a kult církve resp. farnosti za své a ztotožnil se se svou rolí, jsou zapotřebí procesy socializace (zabydlení se ve farní rodině), inkulturace (převzetí zvyklostí, praxe a mravů) a internalizace (zvnitřnění norem a hodnot). K tomu by měla napomáhat organizační struktura. Zmíněné mechanismy jsou pro farnost velice důležité, protože na základě jejich průběhu se ukáže, zda určitá farnost může nadále existovat jako sociální instituce, zejména vzhledem k jejímu přijetí dalšími generacemi. Míra identifikace jednotlivců s farností se liší, což značně ovlivní jejich pojetí farnosti.²⁶⁷ Na míru vnímání sounáležitosti má veliký vliv komunikace, a to jak hierarchická - vertikální (biskup-farář-farník a naopak), tak horizontální (mezi farníky navzájem a s okolním světem). Pro realizaci souvztažnosti mezi farností a diecézí²⁶⁸ a naopak, je dobře fungující vertikální komunikace zásadní. Pro realizaci spojení mezi farníky a jejich vztahu ke světu²⁶⁹ je zase podstatný horizontální rozměr komunikace. Mezi farností a společností existuje interakce a míra této interakce závisí z velké části na představách samotné farnosti o její funkci ve společnosti. Pokud se farnost nechce izolovat, nezbyvá jí nic jiného než se aktivně věnovat otázce, jak chce reagovat na dynamiku společnosti, ve které zpřítomňuje univerzální církev. Nejde přitom o splynutí obou, ale o paralelní koexistenci ve vzájemné souvztažnosti farnosti a společnosti.²⁷⁰

Ideální podoba farnosti je ze sociologického hlediska vždy spjata s její velikostí a související strukturou, která by měla umožnit více či méně intenzivní komunikaci uvnitř farnosti.²⁷¹ Přitom je otázkou, zda by funkce

²⁶⁷ Lze pak rozlišit různé kategorie farníků např. (a) angažované farníky, nedělní farníky, okrajové farníky a nominální farníky, srov. GREINACHER, 121; (b) farníky zaměřené na tradici, na společenství, politicky korektní a alternativní, srov. OPATRŇÝ: Pastorage, 52-56; (c) katolická sektory, sektor orientovaný na církevní obec, sektor skrytého křesťanství, sektor formální organizace a sektor hnutí, srov. GABRIEL: Christentum, 177-192. Důležité je i prostředí, ve kterém identifikace probíhá; pak lze mj. rozlišit venkovskou, diasporní, velkoměstskou a maloměstskou farnosti. OPATRŇÝ: Pastorage, 50.

²⁶⁸ Srov. např. SC 42, AA 10, LG 28.

²⁶⁹ Např. GS 4.

²⁷⁰ Srov. GREINACHER, 125.

²⁷¹ To již zmiňoval Tridentský koncil. SWOBODA uvádí v roce 1909 numerické rozpětí mezi 2000 a 6000.

faráře v této komunikaci nemohla být do určité míry a v určitém rozsahu převzata laiky.²⁷² Tím by se farnost stala sekundárním sociálním systémem, tedy rámcem pro větší množství primárních společenství. Ta by mohla tvořit farní substrukturu. Pro taková společenství je podmínkou, že budou integrována do celku farnosti. Kromě těchto společenství jsou významným socializačním prostorem i rodiny, protože v nich se tradují hodnoty a normy, a tím se také rodiny mohou nazývat substrukturou farnosti, které je potřeba věnovat patřičnou pozornost. Pro komunikaci uvnitř farnosti dále platí, že je nezbytně nutné získat informace o potřebách, problémech, hodnotového systému, vývojových tendencích a životní situaci jednotlivců a skupin žijících na území teritoriální farnosti.²⁷³ Jen s těmito znalostmi je možné účinně hlásat Evangelium ad intra et ad extra na základě formulovaného pastoračního plánu. K tomu může být velice nápomocná pastorální sociologie.²⁷⁴

4.3 Farnost z hlediska pastorálně-právního

O církvi lze hovořit ve smyslu 'societas perfecta', tedy o Kristem založenou instituci obdařenou úřady, její zmocnění a pravidla členství. Církev jako právnická osoba má právní formu, která sama ze sebe nezaniká, byť není činná. Farnost z právního hlediska je určité, diecézním biskupem natrvalo zřízené, společenství křesťanů na určitém teritoriálně vymezeném místě²⁷⁵ v diecézi.²⁷⁶ Pastorálně-právní pojetí farnosti určuje Kodex kanonického práva. Jak jsme uvedli v druhé kapitole, byl CIC z roku 1917 revidován v roce 1983.

²⁷² Srov. BOULARD Fernand: Wegweiser in die Pastoralsoziologie, München: Manz, 1960, 122 (dále jen BOULARD).

²⁷³ Srov. GREINACHER, 130.

²⁷⁴ Za základní sociologicko-strukturální problémy farnosti vzhledem k její integrační schopnosti a vnitřní flexibilitě je možné označit mj. 1) relativně vysokou mobilitu moderního člověka a malou sociální vázanost na jeho bydliště, 2) časové napětí, díky časové náročnosti zaměstnání i volnočasového programu, 3) odcizení od institucionálního náboženství dnešní společnosti, 4) jednostranná reprezentace sociálních skupin ve farnosti, 5) nevyváženost aktivních a pasivních rolí ve farnosti. Srov. GREINACHER, 130nn.

²⁷⁵ Nebereme v tomto pojednání ohled na personální farnosti.

²⁷⁶ Srov. CIC, kán. 515 § 1.

Srovnáním obou kodexů bychom měli poznat posun v pojetí farnosti. CIC/1917 definoval farnosti následujícími prvky:²⁷⁷ vazba na diecézi (*pars dioeceseos*), vymezené území (*distincta pars*), vlastní kostel (*peculiaris ecclesia*), Boží lid (*populus determinatus*) a ustanovený kněz (*pastor proprius*). Farnost byla považována za pouhou spodní složku diecéze, která vznikla z důvodů pastoračních a správních. Její teritoriální vymezení bylo směrodatné pro příslušnost k farnosti a bydliště bylo určující pro personální aspekt farnosti. Pro právní formu farnosti byl určující farář ustanovený biskupem a farní kostel, který vyjadřoval jednotu a byl jakožto kultovní místo středem farnosti. Na farnosti se nepohlíželo samostatně, ale vždy a výhradně z hlediska diecéze. Tato souvztažnost s diecézí pak měla v jednotlivých farnostech zamezit subjektivnímu vnímání a individuálnímu výkladu víry. Také měla zamezit vzniku personálních společenství, tj. společenství, které je založeno na vazbě na konkrétního duchovního. Zároveň měl teritoriální princip farnosti zajistit, aby všichni bez rozdílu postavení, pohlaví, věku apod. společně jako jeden lid přilnuli ke společenství s Kristem. Tehdejší názor se zdá být následující: „Čím více jsou vyloučeny náklonnosti a volby, tím jistěji budou fungovat Kristova milost a láska jako tužidlo obce“²⁷⁸. Farář měl být svým farníkům k dispozici pro udílení svátostí, katecheze a kázání. Farníci užívali určité svobody, např. v místě účasti na slavení Eucharistie nebo zpovědi. Přitom ale stále platilo to, co bylo doporučeno Tridentským koncilem: aby co nejvíce přistupovali ke všem svátostem ve farnosti, kam bydlištěm přísluší, protože právě v domácí farnosti se utváří intimní společenství kolem Krista, tam roste církev, tam „nalézá své první a jasné vyjádření“²⁷⁹. Přidělení faráře určitému obyvatelstvu předpokládá, že obě strany mají možnost se osobně poznávat a setkávat, což omezuje velikost farnosti. Teritoriální princip také ulehčuje plánování duchovní péče a správu nemovitostí. Farář by měl přesně vědět, kam až sahají jeho práva a povinnosti.

²⁷⁷ Srov. CIC/1917, kán. 216 § 4.

²⁷⁸ NOPPEL Constantin: *Aedificatio corporis Christi : Aufriss der Pastoral*, Freiburg: Herder, 1937, 8nn (dále jen Noppel: *Aufriss*); méně vyhraněný názor k tzv. *Pfarrprinzip* zastupuje Rahner, srov. Rahner: *Pfarrprinzip*, 299-311.

²⁷⁹ Srov. Rahner: *Pfarrprinzip*, 301.

„Farnosti (...) nejsou podobné pobočkám nebo místní filiálkou ústřední korporace (...). Jsou unikátními společenstvími křesťanů. (...) Církev je zdola vybudována těmito místními společenstvími lidu Božího.“²⁸⁰

Farnosti jsou samostatnými právními subjekty, které formálně spravuje diecézní biskup, který tuto správu delegoval ustanovenému faráři. Členy místní obce jsou katolíci s trvalým či přechodným bydlištěm v teritoriu farnosti.²⁸¹ Farnost pro ně vytváří prostor, ve kterém mohou uplatňovat svá práva a plnit své povinnosti, vyplývající mj. ze křtu.²⁸² „Jeden z výrazných prvků revize Kodexu byl výčet práv a povinností²⁸³ jednotlivých křesťanů.“²⁸⁴ Jedná se o bezprecedentní záležitost. „Na rozdíl od starého chápání církevní služby ve farnosti, v níž věřící byli jejím objektem, se nyní po druhém vatikánském koncilu klade důraz na spoluzodpovědnost a spolupráci, což má ráz více subjektivní. Tento nový přístup vyžaduje teologickou přípravu věřících laiků na úkoly, které je v církvi čekají, a současně dává větší možnosti prohloubení aktivním členům farního společenství.“²⁸⁵

Jedním z významných prvků revize Kodexu v roce 1983 bylo přiznání práv a povinností jednotlivým věřícím.²⁸⁶ Seznam práv a povinností farnosti jako takové nebyl explicitně zahrnut, ale může být odvozen z právní povahy farnosti v souladu s kán. 515 §1.²⁸⁷ Základním právem farnosti je její právo na existenci. Diecéze se nutně dělí na farnosti.²⁸⁸ Tak jsou farnosti právoplatným a nutným projevem církve. Kodex preferuje kontinuitu a stabilitu farností²⁸⁹: „Farnosti by neměly být zrušeny nebo slučovány s jinými ledaže nejsou očividně životaschopné. (...)

²⁸⁰ CORIDAN: Parish, 83.

²⁸¹ Problematikou personální farnosti se v této práci nezabýváme.

²⁸² Srov. CIC, kán. 208-223, 224-231. Další práva a povinnosti: srov. GÓRECKI: Církev, 49-74.

²⁸³ Srov. CIC, kán. 208-223.

²⁸⁴ CORIDAN, 71.

²⁸⁵ GÓRECKI: Církev, 47. Přesto tvrdí Arnold, že v CIC/1917 farníci nebyli pouhými objekty, ale také subjekty farnosti. Pozornost se přemístila na „populus determinatus“, což zahrnovalo celý lid, a nebyla pouze zaměřena na duchovní a jejich spolupracovníky (srov. ARNOLD: Pfarrei, 14).

²⁸⁶ Srov. CIC, kán. 208-223.

²⁸⁷ Srov. CORIDAN, 71, dále CIC, kán. 515 § 1.

²⁸⁸ Srov. CIC, kán. 374 § 1.

²⁸⁹ Srov. CIC, kán. 515 §3, kán. 120 § 1. Farnosti jsou navíc místem, kde „Kristova církev je opravdu přítomna ve všech zákonitých místních shromážděních křesťanů, která ve spojení s jejich pastýři NZ nazývá také církvemi.“ Srov. LG 26.

nedostatek kněží pro duchovní vedení není dostatečný důvod ke zrušení nebo kombinování farností.²⁹⁰ Jednou z výsad a zároveň odpovědností farnosti, jakožto společenství věřících, je také, že má vytvářet duchovní jednotu diecézí a společenství s univerzální Církví, a to prostřednictvím viditelných znamení společného vyznání víry, slavení svátostí a přijetí církevní autority.²⁹¹ Proto Kodex preferuje²⁹² slavení významných událostí v kostele, který je po formální stránce farním kostelem, i když katolíkům nechává implicitní svobodu, zda farnost fakticky navštěvují.²⁹³

Farnost jako shromáždění věřících má také právo na rovnost co do důstojnosti a činnosti ve spolupůsobení na rozvoji Těla Kristova.²⁹⁴ Dále má právo na pastýře, pastorační péči a správu majetku. Řádná výkonná moc ve farnosti připadá faráři, který musí být knězem, tj. právoplatně vysvěcenou fyzickou osobou mužského pohlaví. „Kněžské svěcení je nezbytné k plnění spásonosného poslání církve ve farnosti.“²⁹⁵ Farnost nemůže vést právnická osoba, ale „diecézní biskup, nikoliv administrátor diecéze, může se souhlasem příslušného představeného svěřit farnost klerickému řeholnímu institutu nebo společnosti apoštolského života“²⁹⁶ pod podmínkou, že jeden kněz bude formálně vykonávat úřad faráře (resp. moderátora)²⁹⁷. Z určitých důvodů, např. nedostatku kněží, je zároveň možné, aby bylo jednomu faráři svěřeno více farností.

Účelem farnosti, ze které vyplývá výkonná moc faráře, je pastorační péče o společenství věřících²⁹⁸ a správa majetku²⁹⁹. Obsahem pastorační péče je trojí služba: učení, posvěcování a řízení, tzv. triplex munus pastorale vyvěrající z triplex munus Christi³⁰⁰. „V mnoha pojednáních,

²⁹⁰ Srov. CORIDAN, 73. Životaschopná farnost bez kněze má pokračovat dále, srov. CIC, kán.248 § 2. Zrušení nebo spojení farností musí předcházet různé nutné konzultace, srov. CIC, kán. 515 § 2, kán. 50, kán. 1222 § 2.

²⁹¹ Odvozeno zejména z individuálních práv a povinností jednotlivých křesťanů (srov. CIC, kniha II stať I) a z biskupské kontrolní pravomoci (srov. CIC, kán. 392, 396), ale i z různých forem spolupráce na nadfarní úrovni (srov. CIC, kán. 529 § 2, kán. 1261-1263).

²⁹² Srov. CIC, kán.857, 890, 914, 1115, 1117.

²⁹³ CORIDAN, 62.

²⁹⁴ Srov. CIC, kán. 208.

²⁹⁵ GÓRECKI: Církev, 92.

²⁹⁶ CIC, kán, 520 § 1.

²⁹⁷ Srov. CIC, kán. 520.

²⁹⁸ Srov. CIC, kán. 519.

²⁹⁹ Srov. CIC, kán. 532.

³⁰⁰ Srov. JAN PAVEL II.: Postsynodální apoštolská exhortace o pastýřích stádce Pastores Gregis (ze dne 16. října 2003), tisk.cirkev.cz/dokumenty/pastores-gregis.html (20.11.2009), 9.

když se mluví o farnosti a o úkolech v ní plněných, dává se toto plnění úkolů do souvislosti s povinnostmi faráře. (...) Avšak v novém teologickém pojetí farnosti se takový přístup zdá být jednostranný, a proto neudržitelný.³⁰¹ Gorecki tu naráží na fakt, že, pokud má být farnost opravdovým společenstvím věřících, pak se triplex munus pastorale týká nejen kněze, ale celého farního společenství, což by se mělo projevit ve spolupráci mezi knězem a laiky, jak k tomu CIC vybízí.³⁰² „Farnost je nejvhodnějším místem, ve kterém se uskutečňuje toto zapojení laiků-farníků do trojího úkolu církve.“³⁰³ Coridan tvrdí, že nový Kodex nevidí farníky jako pasivní příjemce duchovní péče, ale naopak: farníci jsou považováni za plně aktivní účastníky života a aktivit společenství a jsou k tomuto postoji povzbuzováni.³⁰⁴

Triplex munus pastorale pro farnost konkrétně znamená následující:³⁰⁵

- vyučování o pravdách víry, zejména při homiliích,
- katechetickou výuku, tj. vzdělávání křesťanů v nauce víry mimo bohoslužeb,
- katolickou výchovu – zejména dětí a mládeže – k náboženské praxi, tj. život z Eucharistie, časté přijímání svátosti, vedení k modlitbě, vědomá a aktivní účast na liturgii,
- podporu činností v oblasti sociální spravedlnosti,
- evangelizační činnost zbloudilým křesťanům a nekřesťanům,
- návštěvu věřících rodin, nemocných a sociálně slabých,
- podporu manželů a rodičů a povzbuzování rodin ke křesťanskému životu,
- podporu vlastního poslání křesťanů laiků a laických spolků zřízených k náboženským účelům.

Pastorační péče se nevykonává izolovaně, ale ve spolupráci s diecézním biskupem a pod jeho vedením, ve spolupráci s diecézním kněžstvem, s jáhny působícími v téže farnosti a v součinnosti s laiky.³⁰⁶

³⁰¹ GÓRECKI: Církev, 79.

³⁰² Srov. CIC, kán. 519.

³⁰³ GÓRECKI: Církev, 79.

³⁰⁴ Srov. CORIDAN, 63.

³⁰⁵ Srov. CIC, kán. 528, 529.

Pro spolupráci s laiky prezentuje CIC dva nové nástroje: pastorační radu a ekonomickou radu. Pastorační rada je konzultativní orgán, kterému předsedá farář, jenž je zároveň příjemcem konzultací. Měla by se spíše zabývat strategickým plánováním budoucnosti společenství, ne každodenními starostmi managementu farnosti. Ekonomická rada je pomocný nástroj faráře, který je předsedou, při řešení finančně-ekonomických záležitostí.

Přestože hlavní činnost církve se týká duchovního dobra lidí, zejména křesťanů, neobejde se církev bez majetku. „Otázka církevního majetku tedy není prioritní, nicméně nelze ji označit za zcela periferní.“³⁰⁷ Majetek farnosti slouží k dosažení určitých cílů, např.³⁰⁸ financování Božího kultu, placení spravedlivé mzdy a pojištění, konání díla apoštolátu a lásky³⁰⁹, či kulturní aktivity (např. péče o církevní památky)³¹⁰.

V minulosti existovaly dva hlavní proudy názorů ohledně otázky konkrétního vlastnictví církevního majetku. Vlastníkem je církev jako celek (tzv. „Gesamtkirchentheorie“) nebo církevní právnická osoba (tzv. instituční teorie). CIC/1917 určuje jako vlastníka církevní právnickou osobu, tedy i farnost. Tak tomu zůstalo i v CIC/1983³¹¹. Nejedná se tedy o bezpodílové spoluvlastnictví farnosti a univerzální církve, ale plné vlastnictví farnosti se všemi právy a povinnostmi, které s tím souvisejí.³¹²

Správa farního majetku³¹³ patří do kompetence faráře, protože on je statutárním zástupcem farnosti a tím, kdo bezprostředně řídí tuto právnickou osobu.³¹⁴ Svou službu koná ve jménu farnosti³¹⁵ podle norem partikulárního práva. Na něj dohlíží místní ordinář, který může zasáhnout v případě nedbalosti. Farnost jako veřejná právnická osoba církve je způsobilá k následujícím právním úkonům, a to v souladu s platnými

³⁰⁶ Srov. CIC, kán. 519, 529 § 2.

³⁰⁷ Hrdina, 311.

³⁰⁸ TRETERA Rajmund: Církevní právo, Praha: Jan Krigl, 1993, 193.

³⁰⁹ Srov. CIC, kán. 1254.

³¹⁰ Srov. Hrdina, 312.

³¹¹ Srov. CIC, kán. 1255.

³¹² Kán. 1255 dodává „pod nejvyšším řízením papeže“. Jedná se v praxi spíše o výjimčné případy, kdy vlastník není schopen vykonávat svá vlastnická práva. Srov. Hrdina, 313.

³¹³ „Při správě majetku je nezbytné řídit se nejen kánony 1281 – 1288 a nařízeními diecézního biskupa, nýbrž také státními předpisy, jejichž respektování má vliv na právní účinky jednání faráře a zajištění práv farnosti.“ in: GÓRECKI: Církev, 44.

³¹⁴ Srov. CIC, kán. 1279.

³¹⁵ Srov. CIC, kán. 1282.

právními normami:³¹⁶ nabývání, držení, spravování a převádění majetku. Ekonomická rada farnosti pomáhá faráři při správě majetku, s tím, že konečná výkonná moc zůstává v kompetenci faráře, který je předsedou rady. Převod majetku se řídí ustanoveními biskupské konference, resp. diecézního biskupa³¹⁷. Diecézní biskup může po projednání se svou ekonomickou radou stanovit přiměřenou daň pro potřebu diecéze sobě podřízeným veřejným právníckým osobám³¹⁸.

Jak farnosti, tak jednotliví věřící mají právo na informaci, komunikaci, konsultaci, formaci a vzdělání.³¹⁹ Právo na informaci týkající se záležitosti bezprostředně spojené s farností vyplývá podle Coridana ze svobody projevu.³²⁰ Katolická výchova je církevní povinností vyplývající z práva konvertitů a věřících všeobecně.³²¹

4.4 Farnost z hlediska pastorálně-dogmatického

Církev se pravidelně³²² stavěla proti parochismu³²³. Na rozdíl od diecéze, farnost nevzniká na základě božského práva a ustanovení, protože je pouze církevním dílem dle lidského práva. Přesto se kolem druhého vatikánského koncilu začala rozvíjet teologie farnosti proti silně juristickému pojetí farnosti. Farnost byla teologicky znovu objevena jako mystérium, jako nadpřirozená danost, kterou nelze výhradně sociologicky nebo církevně-právně uchopit.³²⁴ Jednalo se o snahu teologicky vyjádřit vztah mezi církví a farností jako teologickém předmětu bez tradičních ekleziologických a kanonických schémat. Výsledek můžeme shrnout do

³¹⁶ Srov. CIC, kán. 1255.

³¹⁷ Srov. CIC, kán. 1291-1294.

³¹⁸ Srov. CIC, kán. 1263.

³¹⁹ Srov. CORIDAN, 77.

³²⁰ Srov. CIC, kán. 212 § 2, 3; dále srov. LG 37.

³²¹ Srov. CIC, kán. 217, 794, 788, 789, 793-798, 851.

³²² Ve vrcholném středověku, v době reformace, galikanismu a jansenismu (srov. ARNOLD: Pfarrei, 11-12), dále DENZINGER Heinrich: Kompendium der Glaubensbekenntnisse und kirchlichen Lehrentscheidungen, Freiburg: Herder, 2005, 4720. 4923. 4722. 4741 (dále jen DENZINGER).

³²³ Farnost v tomto pojetí má vlastní biblický, božský původ. Srov. ARNOLD: Pfarrei, 12.

³²⁴ Srov. ARNOLD: Pfarrei, 24.

dvou tezí³²⁵: (1) Církev jako událost je nutně místní obec,³²⁶ (2) farnost je prostorem, ve kterém se Církev primárně uskutečňuje.

O církvi lze hovořit ve smyslu „societas perfecta“, jak to bylo popsáno v kapitole 4.3. Kromě uvažování o církvi z perspektivy instituce³²⁷, lze o ní též myslet jako o Ereigniswerden („stávání se událostí“), a to zejména v rozměru společenství jako shromáždění věřících. Církev se z tohoto pohledu nutně musí stávat událostí, nikoli z hlediska existenčně-právního, ale z hlediska ekleziologicky-esenciálního. Tím určitým způsobem hmatatelně aktualizuje svou potencialitu spočívající v jejím statickém bytí.³²⁸ Církev aktualizuje svou potencialitu také tím, že „je“ a také když jménem církve zástupně jedná jeden určitý nositel Kristovy moci. Tak se ale stává událostí ve vyšší míře, když se to děje skrze společenství, tj. skrze viditelné dění a milostí spojenou skupinu lidí, kteří na tomto „stávání se událostí“ aktivně participují.³²⁹ Slavení Eucharistie je nejintenzivnější událostí církve, ve které se církev sama stává událostí. V Eucharistii je Kristus přítomen jako Vykupitel, Spasitel a Pán, ale zároveň se v Eucharistii stává jednota věřících s Kristem a mezi sebou navzájem nejhmatatelnější jako předobraz společenství spásy (Heilsgemeinde). Bez ohledu na univerzalitu církve je jeden z charakteristických prvků Eucharistie prostorovost³³⁰ (Ortschaftigkeit), protože k uskutečnění Eucharistie je potřeba konkrétního místa. Stejně platí i pro ostatní svátosti. Z tohoto pohledu lze říci, že biblický termín ekklezia lze také použít pro jednotlivá společenství (Einzelgemeinde), protože se právě v nich univerzální církev resp. diecéze stává událostí.³³¹ Farnost jako forma místní obce tedy není pouze výsledkem organizačního rozdělení univerzální církve, ale „nejvyšší úroveň, na které se univerzální církev aktualizuje“³³².

³²⁵ Srov. RAHNER Karl: Zur Theologie der Pfarre in: RAHNER Hugo: die Pfarre, Breisgau: Lambertus Verlag, 1956, 29, 34 (dále jen RAHNER: Pfarre).

³²⁶ Srov. RAHNER: Pfarre, 29. Rahner používá širší pojem než farnost, protože zahrnuje jak teritoriální, tak personální farnosti a nadto i další seskupení na určitém místě.

³²⁷ Instituce ve smyslu trvale statické bytí bytí kontinuální a dějinné.

³²⁸ Srov. RAHNER: Pfarre, 30.

³²⁹ Srov. RAHNER: Pfarre, 31.

³³⁰ Prostorovost ve smyslu místní přítomnosti.

³³¹ Srov. RAHNER: Pfarre, 32; dále srov. ARNOLD: Pfarrei, 20-28.

³³² Srov. RAHNER: Pfarre, 3; srov. také OPATRŇY: U nás, 48.

Farnost je prostorem, ve kterém se Církve primárně uskutečňuje. Eucharistická slavnost ve farnosti je nejpůvodnější a nejpřirozenější, protože je tu ještě více než v jiných místních společenstvích zdůrazněna prostorovost, která je zásadním prvkem Eucharistie. Důvodem proč se farníci scházejí k Eucharistii ve farním kostele, je, že v daném prostoru žijí. Eucharistická aktualizace tu dosahuje díky hlubší propojenosti s prostorem uskutečnění, jako předobraz věčné hostiny, vyšší stupeň, než v jiných shromážděních.³³³

³³³ Srov. RAHNER: Pfarre, 35.

5 ZÁKLADNÍ FUNKCE FARNOSTI

5.1 Uvedení do problematiky

Jak jsme uvedli výše, začíná se v pokoncilní době rozvíjet nové teologické chápání farnosti jako prostoru, ve kterém se církev primárně uskutečňuje³³⁴. V pastorální teologii se objevuje snaha znovu určit základní funkce církve, které by byly vyjádřením základních rysů jejího poslání. Navázalo se přitom na starocírkevní terminologii, která se použila v novém kontextu. Vzhledem k důrazu na církev jako *communio*, tj. společenství věřících, které odpovídá na pozvání Boha prostřednictvím Ježíše Krista,³³⁵ se vycházelo z podílu všech křesťanů na třech Kristových funkcích³³⁶, které se v předkoncilní době dávaly do souvislosti s úkoly faráře. Jedná se o funkce kněze, proroka a krále také nazývané *triplex munus Christi*.³³⁷ V rozšířeném smyslu nalezneme pak podstatu farnosti v následujících základních činnostech církve:³³⁸ *leiturgia* (slavení svátostí), *martyria* (hlásání slovem), *diakonia* (hlásání skutky lásky) a *koinonia* (shromáždění ve společenství lásky).³³⁹ Tyto základní funkce nesmí být vnímány jako izolované od sebe, ale spíše jako ty, které hluboce konstituují a budují církev. „Slovo povolává k Eucharistii a Agapé; Eucharistie je v její nejhlubší podstatě sama hlásáním a proklamací osvobozujícího úmrtí Pána a ztrácí svůj nejhlubší smysl, pokud se v ní nepokračuje prostřednictvím konkrétní Agapé a pokud se nemanifestuje v Koinonii jednoho Těla v mnoha údech.“³⁴⁰ Vitální funkce jsou propojeny a jedna potřebuje druhou nejnaternějším způsobem, aby takto viditelně

³³⁴ Blíže popsáno v 4.2.

³³⁵ Srov. GÓRECKI: *Církev*, 79.

³³⁶ Srov. LG 31.

³³⁷ Srov. PG 9 a RH 18-21.

³³⁸ Srov. BENEDIKT XVI: Encyklika *Bůh je láska Deus caritas est* (ze dne 25. prosince 2005), Praha: Nakladatelství Paulinky, 2006, 25 (dále jen DCE). Srov. také CIC, kán. 1254 § 2.

³³⁹ Srov. OPATRŇY: *Pastorace*, 58; KLOSTERMANN: *Gemeinde*, 27-32; MOLTSMANN Jürgen: *Kirche in der Kraft des Geistes*, München: Chr. Kaiser Verlag, 1975, 327-340 (dále jen MOLTSMANN: *Kirche*). Srov. dále MÜLLER Alois: *Die spezifischen Lebensfunktionen der Pfarrei* in: ARNOLD Franz Xaver, KLOSTERMANN Ferdinand, RAHNER Karl: *Handbuch der Pastoraltheologie. Praktische Theologie der Kirche in ihrer Gegenwart*. Band III, Freiburg: Herder, 1968, 139-164 (dále jen MÜLLER: *Lebensfunktionen*); SCHASCHING: *Pfarre*, 106nn.

³⁴⁰ KLOSTERMANN: *Gemeinde*, 32.

vyjadřovaly církev jako svátost spásy a církevní společenství jako lid Boží.³⁴¹

5.2 Služba leiturgia³⁴²

Jedná se o účast na Kristově kněžské službě, „podíl na síle jeho vykupitelské činnosti, kterou vyjádřil a shrnul ve formě svátostí, především Eucharistii.“³⁴³ Farnost je společenství kultu. Specifický kult je vyjádřením víry farnosti jako společenství věřících. Nejedná se tu pouze o Eucharistii, ale o veškerý svátostný život, jehož centrem je Eucharistie. Již jsme uvedli, že bohoslužba a zejména Eucharistie není jeden prvek mezi ostatními, ale první a konstituující úkol farnosti, protože právě Eucharistie existenciálně vytváří církev a buduje ji jako jednotu opravdového společenství Božího lidu. Z plného rozsahu tohoto tajemství, který se nesmí omezit na pouhou příležitost projevit křesťanské bratrství, a z plného smyslu tohoto svátostného znamení vyplývá povinnost dodržování liturgických předpisů a všeho toho, co svědčí o úctě vzdávané Bohu. Podle Haslingera³⁴⁴ si nemálo kněží interpretuje *participatio actuosa*³⁴⁵ po svém a dedukují z toho, že by se na bohoslužbě mělo co nejvíce věřících podílet nějakou viditelnou aktivitou. Kvalita liturgie se ale neodvíjí od kvantity úkonů účastníků. Taková fixace na aktivitu se hluboce přičí podstatě liturgie, ve které se zpřítomňuje, nikoli tvoří. Je to jedno z posledních míst v dnešní společnosti, kde podstata nesouvisí s výkonem, ale přijímáním, prožitím, vnímáním či nesením. Knobloch³⁴⁶ představuje liturgii jako odpověď a díkyvdání za Boží diakonii vůči lidem. Nejedná se o neschopnost člověka prožívat tajemství liturgie, ale o nedostatečnou schopnost liturgie dotknout se srdcí lidí. Liturgie musí,

³⁴¹ Srov. KNOBLOCH: *Pastoraltheologie*, 327.

³⁴² Slovy Jana Pavla II.: Eucharistie a svátost pokání, srov. RH 20.

³⁴³ RH 20.

³⁴⁴ Srov. HASLINGER: *Lebensorte*, 253; omezuje se přitom na v německy mluvící oblast.

³⁴⁵ SC 14.

³⁴⁶ Srov. KNOBLOCH: *Pastoraltheologie*, 335.

při respektování její podstaty, odpovídat životním skutečností zúčastněných.³⁴⁷

Kněz má zejména pro svátosti Eucharistie a smíření rozhodující význam a nelze jej nahradit nikým jiným.³⁴⁸ Služby ve farnosti by měly být rozděleny tak, aby kněz mohl být k této existenční službě k dispozici.³⁴⁹ Je povinností farnosti, aby byla bdělá a dbala na to, aby tato svátost lásky byla středem života Božího lidu. Jan Pavel II pak poukazuje i na úzkou vazbu mezi Eucharistií a svátostí smíření, kterou vnímá ve smyslu stále hlubšího vnitřního obrácení. „Jedině s těmito duchovnímu rysy své životnosti je církev, plnicí Boží poslání, církví misionářskou, jak nám ukázal její tvář druhý vatikánský koncil.“³⁵⁰

V kapitole 3.4 jsme popsali měnící se socioreligiózní kontext v industrializovaných oblastech, který trvale přispěl k vzniku nové církevní sociální struktury. Tento kontext je mj. charakterizován velkým úbytkem věřících³⁵¹ a dramaticky se snižující tradiční angažovanosti farníků ve farnostech. Posun je znát v různých oblastech církevního života, tedy i v životě farnosti.³⁵² V průběhu posledních čtyřiceti let se v Evropě značně snížila účast na církevních bohoslužbách. Jako příklad uvádíme situaci v Nizozemí, kde se v roce 1966 pravidelně zúčastnilo nedělní bohoslužby 64% katolíků a v roce 2000 již pouhých 9%. Anonymita může být jistě jednou s příčin toho, že přestala fungovat sociální síť, která dříve ve farnostech existovala. Další příčinou může být, že Eucharistie není již slavnost společných „zkušeností života“³⁵³. Pozornost věřících se přemístila do jiných oblastí (velko)městského života a farnost postupně ztrácela i další významné funkce (např. sociální), které dříve v životě jednotlivců a společnosti měla. Podle Groena se jedná o celoevropský

³⁴⁷ Srov. KNOBLOCH: Pastoraltheologie, 336.

³⁴⁸ Problematické jsou farnosti bez pastýře, ve kterých se např. může buď utvrdit přesvědčení, že farnost sama je nositelkou a 'realizovatelkou' Eucharistie, nebo se úplně vytratí vztah ke slavení Eucharistie.

³⁴⁹ Srov. HASLINGER: Lebensorte, 71.

³⁵⁰ HR 20; Klostermann také tvrdí, že tato služba je silně misijní, ale to proto, že jí Církev dosvědčuje, že bez živého Boha nelze žít, srov. KLOSTERMANN: Gemeinde, 28.

³⁵¹ Srov. OPATRŇY: U nás, 44.

³⁵² Srov. GROEN, 294; srov. dále MÜLLER: Pastoraltheologie, 165-178.

³⁵³ Více srov. KNOBLOCH: Pastoraltheologie, 335n.

fenomén, který nazývá pokles věrnosti či stálosti.³⁵⁴ Církev (a na mikroúrovni farnost) ve 20. století ztratila monopol na náboženské rituály a stala se jednou z mnoha nabízejících „možností na duchovním trhu“, kde musí obstát v silné konkurenci. „Rozštěpení mezi evangeliem a kulturou je bezesporu drama naší doby“³⁵⁵. Zulehner tomu říká „konec kulturou podporovaného křesťanství“³⁵⁶. Hlavní otázkou farnosti se tak může stát, jak lze lidi motivovat k návštěvnosti s nebezpečím, že se vytratí zásadní otázka, jak se konkrétnímu člověku daří.³⁵⁷

Již jsme uvedli, že existuje značné napětí mezi významem kultu v církevních dokumentech a rituálně-liturgickými požadavky farníků resp. zájemců, kteří očekávají více flexibility a 'produkt šitý a míru'. Z hlediska církve je farnost pojímána mj. jako místo kultu, z hlediska účastníků kultu se běžná Eucharistie ve farnosti, která by měla být vrcholem farního života, nepovažuje za intenzivní liturgickou událost. To se běžně označuje za jeden z důvodů, proč účast na tradičním liturgickém životě klesá.³⁵⁸ Naopak pobožnosti, které spojují tradiční křesťanské elementy v kombinaci s novými, na míru dnešní individualistické společnosti šitými prvky³⁵⁹, jsou již dlouhodobě velice populární. „Existuje mnohotvárná pluralita rituálně-liturgických aktivit, které se odehrávají mimo budovy kostela (...) jedná se o (...) rituály, které přesahují farnost a církev. Tyto rituály poukazují na inkulturaci liturgie do naší společnosti a do naší moderní doby. Účastníci vnímají větší sounáležitost se svou vlastní kulturou než při slavnostech, které vytváří jádro farnosti, ke které patří.“³⁶⁰

³⁵⁴ Srov. GROEN, 296. Tento fenomén se ukazoval i v jiných oblastech jako např. ve značném poklesu členství v nejrůznějších seskupeních: od politických stran přes sportovní kluby až po odběratele novin.

³⁵⁵ Srov. EN 20.

³⁵⁶ ZULEHNER: Gemeindepastoral, 39.

³⁵⁷ Srov. HASLINGER: Lebensorte, 67.

³⁵⁸ Kehl o tomto problému pojednává z hlediska upadajícího svátostného života a možných řešení tohoto problému. Srov. KEHL: Církev, 100-108.

³⁵⁹ Jako příklad uvádíme modlitební večery v duchu Taizé, centra Ticha, velké akce s kombinací zábavných, naučných a duchovních prvků, ke kterým můžeme počítat i Světové dny mládeže.

³⁶⁰ GROEN, 301.

5.3 Služba martyria³⁶¹

Jedná se o účast na Kristově prorocké a učitelské službě, „která utváří život celé církve v její základní formě“.³⁶² Služba martyria je označována³⁶³ za princip všech základních funkcí církve, protože skrze ni se ostatním funkcím lépe porozumí. Tato služba jako služba hlásání má dvojí rozměr. Je zaměřena na zakládání nových společenství a na druhou stranu na hlásání mezi těmi, kteří Boží slovo ještě nebo už neznají. Podle Haslingera³⁶⁴ je dobré kázání posluchači vysoce hodnoceno jako měřítko kvality bohoslužby. Zároveň konstatuje, že se při homiliích často nejedná o hlásání Evangelia, pravd víry a výklad Písma, ale Evangelium je spíše použito pro rozvinutí soukromých témat kazatelů. Přitom by kázání mělo být dialogické, vždy zaměřené na životní kontext posluchačů.

Jan Pavel II. podotýká, že z této služby vyplývá odpovědnost pravdu milovat, pochopit, vzdělávat se v ní a seznamovat s ní i ostatní.³⁶⁵ Zdá se, že pojetí obou autorů je jiné. Jan Pavel II. zahrnuje nejen Evangelium, ale také tradici a teologii ve službě učitelskému úřadu. Katecheze je „nesporně jednou z trvalých a přitom základních forem církevní činnosti, v níž se projevuje prorocký charismatický dar. (...) Je zapotřebí, aby se na odpovědnosti církve za Boží pravdu podíleli stále více a rozmanitými způsoby všichni jejich členové.“³⁶⁶

5.4 Služby diakonia a koinonia³⁶⁷

Jedná se o účast na Kristově královské službě, která se projevuje ve zvláštní křesťanské důstojnosti: v ochotě sloužit³⁶⁸. Diakonii lze definovat jako svědectví Kristovy lásky vůči světu a koinonii jako svědectví vnitřního bratrského společenství vyvěrajícího z téže Kristovy lásky. Pokud leiturgia

³⁶¹ Slovy Jana Pavla II.: Církev má odpovědnost za pravdu, srov. RH 19.

³⁶² Srov. RH 19.

³⁶³ Srov. KNOBLOCH: Pastoraltheologie, 329-333. Klostermann hovoří o prvním úkolu církve, srov. KLOSTERMANN: Gemeinde, 27.

³⁶⁴ Srov. HASLINGER: Lebensorte, 253-259, omezuje se přitom na v německy mluvící oblast.

³⁶⁵ Srov. RH 19.

³⁶⁶ Srov. RH 19.

³⁶⁷ Slovy Jana Pavla II.: Křesťanské povolání sloužit a kralovat, srov. RH 21.

³⁶⁸ Srov. RH 21.

nemá být prázdným pojmem, musí ústit do diakonie a koinonie.³⁶⁹ Lehmann podotýká, že předpokladem diakonie je hluboká modlitba. Kdo nezná Boží tvář z kontempace, nikdy ji nerozpozná v akci.³⁷⁰ Diakonii lze označit jako „citlivý úhломěr křesťanskosti farního společenství. Je (...) kriteriem opravdové církve“,³⁷¹ a to zejména v době, kdy společnost se staví vůči církvi velice kriticky a nedůvěřivě.

Diakonie nemá vycházet z politiky nebo ideologie,³⁷² ale z Boha, který je dárce všeho dobra. Diakonie určitým způsobem zpřítomňuje vnitrotrinitární život ve smyslu bytí pro druhé a kenóze.³⁷³ Nikdy se nesmí jednat o bezvztahovou filantropii, v níž nejde o konkrétního potřebného; dále se nejedná o obecnou sociální činnost, ale o přijetí druhého v jeho důstojnosti a pomoc ke svobodě a soběstačnosti.³⁷⁴ Přijetí charitativní služby není převzetí moci, ale služebné odpovědnosti.³⁷⁵ Diakonie nesoupeří ani neusiluje o sebezáchovu, protože je vždy potřeba v oblastech, které společnost opomíjí. V neposlední řadě se diakonie řídí zákony efektivnosti, preciznosti, ekonomiky a racionality, ale zároveň bdí nad zachováním lidskosti a přijetím celé osoby.³⁷⁶

Diakonie se ukazuje³⁷⁷ jako dobrý způsob k angažování farníků, protože má kromě své profesionální stránky i praktickou stránku, která nutně nevyžaduje nějak velké znalosti nebo dovednosti, které jsou potřeba při jiných úkolech ve farnosti, kde by se mohli angažovat laici. Dále má diakonie misijní rozměr, protože opravdová diakonie je z teologické nutnosti³⁷⁸ zároveň cestou k těm, kteří stojí od církve opodál nebo k ní mají nepřátelský postoj.³⁷⁹ Dokonce by se dalo říci, že se diakonie může stát jejich cestou k Bohu. To je možné jen tehdy, pokud se ve farnosti

³⁶⁹ Srov. KLOSTERMANN: Gemeinde, 29. Naopak Lehmann podotýká, že martyria se stává lží, pokud se neprojevuje v aktivní lásce k bližnímu, srov. LEHMANN Karl: Caritas de Gemeinde in: ZUG Anton: Christus Kirche Caritas.Einladung zum Gespräch, Leipzig: St. Benno-Verlag, 1986 (dále jen LEHMANN: Caritas), 131.

³⁷⁰ Srov. LEHMANN: Caritas, 131; Srov. DCE 37-39.

³⁷¹ LEHMANN: Caritas, 132.

³⁷² Srov. DCE 31.

³⁷³ Srov. KNOBLOCH: Pastoraltheologie, 330.

³⁷⁴ Srov. DCE 31.

³⁷⁵ Základy humanity jsou: trpět s druhými a pro ně, z lásky k pravdě a spravedlnosti. Srov. SS 39.

³⁷⁶ Srov. LEHMANN: Caritas, 133-136.145.

³⁷⁷ Srov. LEHMANN: Caritas, 138.

³⁷⁸ Srov. HASSLINGER: Lebensorte, 268-273.

³⁷⁹ Srov. LEHMANN: Caritas, 140.

neobjevuje a nešíří elitářský duch charitativního jednání: prioritu mají farníci, a to zejména ti angažovaní.³⁸⁰ V diakonii se také nejedná o pouhou službu třetím osobám, ale je zároveň cestou jak navenek zpřítomňovat koinonii. To implikuje, že je farní charitativní činnost nesena celým farním společenstvím, že diakonie nekončí činností farní Charity, ale že se nechává prostor pro různé soukromé iniciativy farníků, či se v homilii a katechezi vybízí ke společné odpovědnosti.³⁸¹ Diakonie je též významným nástrojem ekumeny na farní úrovni.

Hasslinger³⁸² přiznává, že vlastně ani přesně nevíme, co je dnes míněno slovem koinonia. Přesto se s tímto termínem stále operuje pod hlavičkou 'společenství je vždy dobré'. Pokud hovoříme o úloze církve v podobě farnosti, vycházíme z toho, že koinonie je svědectvím vnitřního bratrského společenství farnosti. Je to síla vycházející z víry v Boží moc, která má socializační účinek³⁸³. Koinonie si přitom neklade za cíl 'seberealizaci vlastního společenství', ale růst společenství ke Kristu, v Kristu a s Kristem. Může se konkretizovat nerůznějšími způsoby, např. tím, že farnost je místem pohostinnosti v nejširším slova smyslu, že je místem žité víry, prostorem neseným vírou a místem, kde konflikty a překážky jsou překonány v lásce a trpělivosti.³⁸⁴ Již jsme odůvodnili, proč farnost jakožto jedna z mnoho životních prostorů už není hodnocena podle její kvality jako životní prostor a pilíř potřebných, ale že je spíš pojata jako organizace.³⁸⁵ Tím ztrácí svou vitální funkci.

Je pravdou, že služba diakonie i služba koinonie mají kromě duchovního rázu i hmotný a organizační rozměr³⁸⁶. Zdá se, že k této poslední službě lze tedy také přiřadit administrativní úkoly, jako vedení farních knih, archivu, účetnictví a kanceláře a nepostradatelné hmotné zabezpečení farnosti. Velkým svědectvím o koinonii jsou pak i do jisté míry

³⁸⁰ Srov. HASSLINGER: Lebensorte, 269. Naopak DCE 25 se odvolává na Gal 6,10, aby se zdůvodnilo, že se máme starat zvláště o věřící. Tato služba by spíš patřila do koinonie.

³⁸¹ Srov. LEHMANN: Caritas, 144-145.

³⁸² Srov. HASSLINGER: Lebensorte, 260-267.

³⁸³ Srov. také zajímavou analogii z psychologie (H. Kohut), kdy se koinonia bere jako „Selbstobjekt Matrix des christlichen Lebens und Handelns“ in: KNOBLOCH: Pastoraltheologie, 337.

³⁸⁴ Srov. OPATRŇY: Pastorage, 60-61; dále EN 21 a také MÜLLER: Pastoraltheologie, 124-132.

³⁸⁵ Srov. HASSLINGER: Lebensorte, 109.

³⁸⁶ Srov. GÓRECKI: Církev, 82.

farníci přispívající na potřeby farnosti³⁸⁷ a jak transparentně se farář za svou správu zodpovídá farníkům³⁸⁸. Role kněze jako pastýře má i v této rovině rozhodující význam a nelze ho dlouhodobě nahradit nikým jiným. Služby ve farnosti by ale měly být rozděleny tak, aby kněz mohl být pastýřem, který je ve farním společenství přítomný pro své farníky, sjednocuje, povzbuzuje a utěšuje.³⁸⁹ Podle Haslingera³⁹⁰ se v německy mluvících zemích ukazuje trend, ve kterém se duchovní správa farnosti přemisťuje pryč z farnosti, a to na kategoriální úroveň, např. do hospiců, nemocnic, telefonní a virtuální duchovní péče, duchovní péče v nouzových situacích nebo i do mimocírkevní oblasti jakou je např. pohřebnictví.

³⁸⁷ Srov. CIC, kán. 222 § 1 a 1260 § 2.

³⁸⁸ Srov. CIC, kán. 537.

³⁸⁹ Srov. HASLINGER: Lebensorte, 71.

³⁹⁰ Srov. HASLINGER: Lebensorte, 74-76.

6 POJETÍ FARNOSTI BUDOUCNOSTI

6.1 Uvedení do problematiky

Od druhého vatikánského koncilu nabízela pastorální teologie na základě určitých představ o společnosti a o církvi a její úloze v ní nejrůznější koncepce k modelování farnosti a farní pastorace budoucnosti. V této kapitole čerpáme primárně z německé literatury a ze zkušeností z německy mluvících zemí.

6.2 Koncepce 'církvev společenství'³⁹¹ versus 'lidová církev'

Již bezprostředně po druhém vatikánském koncilu se začalo hovořit³⁹² o novém typu církve jako alternativě pro dosavadní lidovou církev: církvev jako církvev společenství³⁹³. Východiskem byla teze, že lidová církev, kterou jsme charakterizovali výše, se nachází v krizi a její forma je překonaná. Je potřeba změny.

Charakteristika 'církvev společenství' (tady ve smyslu farního společenství) vzniká jako pozitiv lidové církve. Farní společenství staví na dobrovolném a vědomém členství, ze kterého vyplývá konsekventní souvztažnost mezi farníkem a farním společenstvím. Protože se předpokládá angažovaná součinnost ve společenství, zároveň se počítá s menší skupinou osob, ve které se jednotlivci nechovají jako členové nějaké instituce, ale jako aktivní údy živého organismu, kde dobrovolně přijímají odpovědnost za dění ve společenství, na kterém se aktivně podílejí jako rovnoprávné subjekty. Cítí se spíše součástí společenství než jako integrální část společnosti, pro kterou tvoří spíše svědectví jinakosti protipólu.

Oproti institucionálnímu aspektu lidové církve staví 'církvev společenství' spontánní jednání, hierarchii nahrazuje bratrstvím, teritoriální princip personálním, odpovědnost kněze společnou odpovědností všech, patriarchální princip emancipací, ba dokonce se

³⁹¹ V německé literatuře se hovoří o Gemeindekirche.

³⁹² Např. KLOSTERMANN Ferdinand: Prinzip Gemeinde, Wien: Herder: 1965 (dále jen KLOSTERMANN: Prinzip).

³⁹³ WESS Paul: Gemeindekirche, in: Lexikon für Theologie und Kirche, Band 4, Freiburg: Herder, 2006, 426.

dětský křest někde nahrazuje vědomým křtem dospělých.³⁹⁴ V této koncepci se předpokládá, že víra je životní rozhodnutí srovnatelné s manželstvím. Důsledkem je neustálé vysoké nasazení všech vyvolených pro tento úkol.³⁹⁵

Kritika³⁹⁶ této koncepce vznikla již v sedmdesátých letech. Obsahovala mj. následující námitky: nelze identifikovat církve se společenstvím; jedná se o příliš elitářský koncept, který nenechává prostor pro pasivní postoj jednotlivce; církve se stahuje ze společnosti a vytváří si vlastní realitu, což zavání sektářstvím; jedná se o úplné znehodnocení lidové církve i s jejími pozitivními výdobytky; jednotlivá farní společenství se určitým způsobem izolují od univerzální církve.

Ale právě díky této koncepci se zřejmě odhalily pozitivní prvky tzv. lidové církve, jako např. její blízkost k Božímu lidu kombinovaný s hierarchickým odstupem, flexibilita aktivního, pasivního či smíšeného postoje, otevřenost pro všechny, její komunikace se společností a charitativní činnost pro společnost, silné vnímání univerzální církve, její jasná úloha ve společnosti nebo její heterogenní pluralita. Po čtyřiceti letech se musí konstatovat, že tato 'církve společenství' rozhodně není jediný myslitelný koncept církve, někteří dokonce tvrdí³⁹⁷, že je překonaný. Vznikla snaha renovovat a přestavět koncepci lidové církve s kompromisním názvem 'farní společenství'³⁹⁸.

6.3 Koncepce 'kooperativní pastorage' versus 'sociální pastorage'³⁹⁹

V důsledku kritické situace nedostatku kněží se musela v devadesátých letech koncepce duchovní péče změnit. V německy mluvící oblasti vznikl koncept kooperativní pastorage, který je založen na

³⁹⁴ KLOSTERMANN Ferdinand: *Wie wird unsere Pfarrei eine Gemeinde*, Freiburg: Herder, 1979, 103-188, zejména pak 180-188 (dále jen KLOSTERMANN: Pfarrei).

³⁹⁵ Srov. WESS Paul: *Gemeindekirche, Zukunft der Volkskirche: Der Lernweg einer Pfarrgemeinde*, Wien: Herder, 1976, 55 (dále jen WESS: Gemeindekirche).

³⁹⁶ Srov. LEHMANN Karl: *Chancen der Grenzen der neuen Gemeindeftheologie*, in: *Communio* 6 (1977), 112-115.

³⁹⁷ Srov. HASLINGER: *Lebensorte*, 88-89,91.

³⁹⁸ Např. na společné synodě diecézí Německé spolkové republiky (1971-1975), srov. HASLINGER: *Lebensorte*, 91.

³⁹⁹ V němčině se používá termín 'Kooperative Pastoral' a 'Sozialpastoral'.

ekleziologii communia druhého vatikánského koncilu a snaží se propagovat spolupráci mezi laiky a kněžími.⁴⁰⁰ Jedná se o HRM-strategii⁴⁰¹, která se snaží spoluprací všech zúčastněných profesionálů a dobrovolníků v oblasti duchovní péče zorganizovat tak, aby se dosáhlo stanoveného cíle za doprovodu co nejvyšší efektivity, flexibility a výkonnosti, ale zároveň co nejvyšší kvality, diferenciací a dispozice nabídky.⁴⁰² Výchozím problémem je nedostatek kněží, tedy neobsazená farářská místa. Řešení se hledá v restrukturalizaci farní struktury diecéze. Mohou se přitom rušit nevitální farnosti, ale spíše se slučují jednotlivé farnosti do větších celků s různou intenzitou integrace. Cílem je splnit stanovené pastorační úkoly za dosažení co největší míry teritoriálního pokrytí tradičních struktur bývalé lidové církve⁴⁰³ a zachování podstaty a významu služebního kněžství za pomoci a v součinnosti s všeobecným kněžstvím.

Kooperativní pastorage je velice kritizována. Prezentuje se jako koncepční strategie, ale přesto se dostala do podvědomí jako nouzové řešení personálních otázek církve.⁴⁰⁴ Odvolává se na communio, ale jde jí také o zachování farní struktury. Nutnost zásahu je odůvodněno krizovou situací v církvi, ale protivníci tvrdí, že se právě tato situace neřeší. Předstírá dlouhodobé plánování, ale v postupech je velice pragmatická: většina z vzniklých koncepcí⁴⁰⁵ se odvíjí od nedostatku kněží, které tvoří jádro řešení a často vyústí (1) ve zvětšení teritoriálních hranic spojením farností nebo zrušením malých celků a vznikem velkého celku nebo (2) ve specializaci formou 'duchovní péče na zavolání', jak si to přeje moderní člověk. Vesměs se dá říci, že kooperativní pastorage přebírá muštr ze společnosti.⁴⁰⁶ Nejde tolik o osobu v její celistvosti, ale o individuum s jeho potřebami a o optimalizaci servisu, abychom získali maximální

⁴⁰⁰ Srov. METTE Norbert: *Kooperative pastoral*, in: *Lexikon für Theologie und Kirche*, Band 6, Freiburg: Herder, 2006, 355. Dále MÜLLER: *Pastoraltheologie*, 132-137.

⁴⁰¹ Human resource management lze do češtině přeložit jako řízení lidských zdrojů. Termín se běžně používá v oblasti personalistiky.

⁴⁰² Srov. HASLINGER: *Lebensorte*, 92, 98.

⁴⁰³ Srov. HASLINGER: *Lebensorte*, 94.

⁴⁰⁴ Srov. Diözese Würzburg: *Verwirklichung kooperativer pastoral der diözese Würzburg*, Würzburg: Generalvikariat der Diözese Würzburg, 2003, 7.

⁴⁰⁵ Srov. HASLINGER: *Lebensorte*, 98. Pojednává tu samozřejmě o německy mluvící oblasti.

⁴⁰⁶ Srov. HASLINGER: *Lebensorte*, 99.

spokojenost ze strany 'zákazníka' s minimem personálu. Že 'duchovní personál' ztrácí vazbu na životní reality jednotlivců a vzdalují se těm, ke kterým byli původně posláni, na to kooperativní pastorece nedává odpověď.

Koncept sociální pastorece⁴⁰⁷ vznikl na základě kritiky kooperativní pastorece, které bylo vytknuto, že nabízí pragmatická, krátkodobá a klamná řešení. Strategii sociální pastorece se zdá být rozšíření základny věřících prostřednictvím evangelizace. Ve své encyklice *Caritas in veritate* píše papež Benedikt XVI: „Svědectví lásky Kristovy prostřednictvím děl spravedlnosti, pokoje a rozvoje je součástí evangelizace, protože Ježíši Kristu, který nás miluje, leží na srdci celý člověk. Na těchto důležitých naukách spočívá misijní aspekt sociálního učení církve jakožto podstatného prvku evangelizace.“⁴⁰⁸ Lze říci, že do určité míry tento výrok podporuje myšlenku sociální pastorece. Na druhou stranu se zdá, že se sociální pastorece příliš jednostranně zaměřuje na evangelizaci skrze viditelnou přítomnost církve a boj, kterým je jejím východiskem, proti sociální nespravedlnosti a útisku ve světě. Prostřednictvím angažované součinnosti a v bratrském společenství se snaží prokvasit současnou společnost konkrétními činy s hmatatelnými výsledky.⁴⁰⁹ Sociální pastorece nechává mnoho prostoru pro iniciativu zdola jako součást apelu k angažované solidaritě s oběťmi. Cílem je změnit církve jako členskou organizaci, která je spíše pro sebe, v církve sloužící, která je spíše pro jiné.

Jakkoliv ušlechtilé jsou cíle této koncepce, její úskalí je v tom, že, podobně jako koncepce 'církve společenství', radikálně odmítá jakoukoliv užitečnost lidové církve a staví se tím mimo současnou farní strukturu. Sociální pastorece je inspirována teologií osvobození a jejím zaměřením se stává jednostranným a uzavřeným prostorem, který nedává volný prostor pluralitě a toleranci vůči jinakosti jednotlivců. Zavání to elitářstvím až sektářstvím.

⁴⁰⁷ METTE Norbert: *Sozialpastoral*, in: *Lexikon für Theologie und Kirche*, Band 9, Freiburg: Herder, 2006, 786 (dále jen METTE: *Sozialpastoral*).

⁴⁰⁸ BENEDIKT XVI: *Encyklika o integrálním lidském rozvoji v lásce a pravdě Caritas in veritate* (ze dne 29. června 2009), Praha: Nakladatelství Paulínky, 2009, 15 (dále jen CíV).

⁴⁰⁹ Srov. SCHÜSSLER Michael: *Selig die Strassenkinder. Perspektiven systemtheoretischer Sozialpastoral*, Ostfildern: Matthias-Grünewald-Verlag, 2006, 472 (dále jen SCHÜSSLER: *Sozialpastoral*).

6.4 Koncepce 'nadteritoriální pastorační' ⁴¹⁰ versus 'imerze víry' ⁴¹¹

Východiska nadteritoriální pastorační jsou dvojí: (1) obecně vnímaná neochota dnešního člověka se jakýmkoliv způsobem dlouhodobě vázat a potřeba flexibilně prožívaného individualizovaného křesťanství, (2) skutečnost, že životní prostor se již nekryje s prostorem bydliště nebo rodiště.⁴¹² Teritoriální farnosti nejsou vybaveny k tomu, aby na tyto požadavky adekvátně reagovaly, a stávají se z této perspektivy pro svět čím dál více irelevantní. Teologické odůvodnění pro nadteritoriálně vymezenou pastorační tkví v tom, že v rámci diecéze není pro identitu křesťanských společenství určující místo, ale svátosti příp. diakonie. Tato koncepce chce nahradit starou strukturu s jejími teritoriálními farnostmi jinou strukturou, která je schopna nabídnout mnohotvárné formy členství, nejrůznější intenzity souvztažnosti a intenzivně využívá nových médií. Tímto způsobem si vystačí s malým personálním obsazením. Následuje společnost ve funkční diferenciaci a specializaci a síťové pracovní struktuře, která předpokládá mobilitu zákazníků. Tím vzniká široká paleta flexibilních služeb a aktivit, při které se využívá dovedností kooperativní pastorační. V tomto pojetí nemá teritoriální farnost do budoucna žádný smysl.

Proti tomuto pojetí lze postavit názor, který jsme nazvali 'imerzí víry'. Již jsme charakterizovali život člověka v postmoderním světě (individualizace, pluralismus a diferenciaci života). Někteří autoři⁴¹³ uvádějí, že díky postmodernímu 'bezdomovectví' člověka (neboli mobility) vzniká nová touha po domovu jako místu vztahovosti a souvztažnosti. Imerze víry se týká právě vztahu mezi subjektem a jeho okolím v nejširším slova smyslu. Aby mohl vzniknout vztah, tak se předpokládá určitá úroveň příslušnosti, určitá míra důvěry a zpětná vazba uznání v určité časovosti.⁴¹⁴ Na druhé straně⁴¹⁵ se předpokládá, že se musí jednat

⁴¹⁰ V němčině se používá termín 'Pastoral im größeren Lebensraum'.

⁴¹¹ V němčině se používá termín 'Verortung des Glaubens'.

⁴¹² Srov. EBERTZ Michael: *Aubruch in der Kirche. Anstöße für ein zukunftsfähiges Christentum*, Freiburg: Herder, 2003, 80-190 (dále jen EBERTZ: *Aufbruch*).

⁴¹³ Srov. WERBICK Jürgen: *Warum die Kirche vor Ort bleiben muss*, Augsburg: Sankt Ulrich Verlag, 2002, 63-82; dále srov. HASLINGER: *Lebensorte*, 104-109.

⁴¹⁴ Srov. JOHN René, KNOTHE Holger: *Soziale Verortung in: IPP-Arbeitspapiere nr. 4*, München: 2004, 7-14.

⁴¹⁵ Srov. HASLINGER: *Lebensorte*, 266.

o místo, osoby a časy, které jsou spolehlivé, poskytují bezpečí, stabilitu a dávají orientaci. Za těchto podmínek je člověk schopen někde tzv. zakotvit. V oblasti víry by takovým místem mohlo být farní společenství. Teologicky se argumentuje dvojím směrem: (1) církve uskutečňuje svou podstatu (tj. *communio*) v místě, ve kterém jsou v solidárním sakramentálním společenství shromážděni věřící popřípadě i hledající; (2) se poukazuje na to, že Bůh, který se vtělil, aby žil mezi námi na konkrétních místech, není nepřístupným Bohem, který se před námi skrývá v ne-prostoru. Tato koncepce vidí v současném stavu společnosti výzvu pro farní společenství, které tak může být domovem pro věřící a hledající, může být místem pro imerzi víry. Vitální komunikace v církvi, např. liturgie, nemohou být nahrazeny nějakými virtuálními nebo mediálními komunikacemi, ale jejich konání je nutně vázané na určitý prostor. Pastore, která chce být zaměřena na svobodný rozvoj člověka v jeho celistvosti a chce sloužit doprovázením lidí v jejich životě (a nejen v nesouvislých životních situacích), je závislá na kontinuitě a tudíž na místě, kde lidé mají svůj domov. Až po dnes mají lidé svůj životní střed v místě bydliště. Tam mají být farní společenství místy přístřeší, pohostinství a žité víry.⁴¹⁶ Zároveň mají být otevřeny společnosti a tomu, co jí hýbe. Tímto způsobem je též zachována pozice faráře a laiků v církvi. Jakkoliv se tato koncepce zdá být přijatelná a užitečná, je otázkou, zda stávající farnosti jsou schopné a ochotné být místem imerze víry. Z důvodu zvětšující se spádové oblasti farnosti při pokračujícím trendu nedostatku povolání je důležité též využívat nové mediální nástroje, které rozšíří komunikativní prostředí víry⁴¹⁷ i na virtuální oblast, byť ne výhradně, čímž automaticky vznikají teritoriálně sice vymezené, ale značně rozsáhlé celky.

⁴¹⁶ Srov. OPATRŇY: Pastore, 60-61.

⁴¹⁷ O rostoucím významu komunikativního prostředí víry srov. KEHL: Církev, 108-114.

ZÁVĚR

Tato diplomová práce se zabývala pojetím farnosti po druhém vatikánském koncilu. Jejím cílem bylo popsat, jaké pojetí farnosti vyplývá z dokumentů posledního koncilu a jak toto pojetí bylo dále rozpracováno v pokoncilní době. V této části diplomové práce jsou uvedeny závěry, ke kterým dle názoru autora této práce lze dojít na základě předchozích kapitol.

- Ekleziologie posledního koncilu uvolnila cestu pro samostatnou teologickou reflexi na téma farnost, která se stala vlastní živou teologickou realitou, byť ontologicky úzce spjatou s diecézí.
- Koncilní a pokoncilní pojetí úřadu faráře dále rozvíjí jeho význam a důležitost ve vztahu k farnosti a k diecézi a zároveň otevírá prostor pro spolupráci s laiky.
- Pro pojetí farnosti v pokoncilní době je ještě důležitější než dříve společenský kontext, ve kterém je farnost zakotvena a ve kterém farníci žijí a pracují.
- Farní struktura církve není překonaná, ale jedná se o základní a styčný bod. K problematice farnosti je nutno přistupovat komplexně a je nutné s tímto vědomím dodat farnosti znovu přiměřenější struktury a rozvíjet její živost a účinnost mj. prohloubením komunitního, liturgického a pedagogického rozměru farnosti.
- Jako viditelná představitelka církve na lokální úrovni, nabízí právě farnost mnoho výhod pro rozvinutí a uskutečnění *communio* a *missio*. Má být ústředním místem evangelizace, která má misijní odpovědnost *ad intra* a také *ad extra*. Aby tuto úlohu dobře plnila, má být dynamickým, radostným, životodárným a k nově příchozím otevřeným společenstvím.
- Pro obnovení apoštolské horlivosti a svědectví životem mohou být malá společenství a obnovené aktivity v oblasti diakonie významnými prvky. Aktivity farnosti mají být vždy zasazeny do kontextu diecéze a farnost resp. farář je poutem mezi jednotlivcem a diecézí resp. univerzální církví.

- Vývoj "tvaru" farností v mnoha zemích Evropy je dán rychle se měnící personální situací (úbytek kněží), případně rychlou změnou demografické a hlavně religiózní charakteristiky obyvatelstva na určitém území, než teologickými změnami (např. aplikaci ekleziologie posledního koncilu).
- Z pastorálně-sociologického hlediska se na farnost pohlíží jako na uskupení, které integruje lidi na základě nauky, kultu, norem a organizační struktury. Je otázkou, zda tyto čtyři body jsou stále konstituujícími prvky farního společenství. Postoj k církevní nauce není mezi věřícími příliš jednoznačný. Statistiky poukazují na snižující se účast na tradičním kultu. Míra identifikace jednotlivců s farností na základě společně vyznávaných norem se také velice liší. Co do organizační struktury, existují kritické otázky ohledně pozice kněží, laiků a zejména žen ve farnosti. Dále je otázkou, zda velikost farností (zejména vzhledem k poskytnutí duchovní péče) umožňuje intenzivní komunikaci a živost společenství.
- Z pastorálně-právního hlediska má farnost jako shromáždění věřících mj. různá práva, např. právo na pastýře, pastorační péči, správu majetku a spolupráci na *triplex munus pastorale*. Vzhledem k dramatickému personálnímu poklesu duchovních je otázkou, zda většina farností (včetně tzv. *excurrendo* farností) jsou plně hodnotnými náboženskými institucemi.
- Z pastorálně-dogmatické perspektivy se velice zdůrazňuje Eucharistie jako nejintenzivnější událost církve, na které farní společenství aktivně participuje. Je otázkou, zda je možné z pastorálně-dogmatického hlediska považovat místní shromáždění věřících za farnost, když se v ní Eucharistie neslaví nebo slaví jen sporadicky.
- V oblasti služby *leiturgia* existuje značné napětí mezi významem kultu, zejména Eucharistie, v církevních dokumentech a rituálně-liturgickými požadavky farníků resp. zájemců, kteří očekávají více flexibility a 'produkt šitý a míru'. Z hlediska církve je farnost pojímána mj. jako místo kultu, z hlediska účastníků kultu se běžná Eucharistie ve

farnosti, která by měla být vrcholem farního života, ne vždy považuje za tak intenzivní liturgickou událost.

- Služba martyria se zdá být vzhledem k opakovaným pobídkám k evangelizaci v církevních dokumentech jaksi podceněná.
- Specifikem diakonie by měla být integrální pozornost k celistvosti člověka a až v druhé řadě efektivita a další ekonomická měřítka, která se v dnešní době velice zdůrazňují. I koinonia by neměla na prvním místě ztrácet ze zřetele pozornost k člověku, aby se nestala pouhou institucí nabízející služby, ale zůstala nebo stala se živým organismem a místem pohostinnosti.
- Hodnotné na modelu 'církve společenství' se jeví mj., že se snaží vrátit církvi žité křesťanství v živém organismu, který je zároveň evangelizačním svědectvím. Může tvořit skvělé jádro farního společenství, které mu dodává život, dynamiku a otevřenost vůči těm, kteří přicházejí. Pro živou farnost je důležité, aby existovalo takové angažované společenství.
- Hodnotné na modelu kooperativní pastorače se jeví mj., že řeší obtížnou situaci úbytku kněží a zachovává přitom podstatu a význam služebního kněžství a využívá možnosti spolupráce s laiky.
- Hodnotné na modelu sociální pastorače se jeví mj., že usiluje o živé společenství, které by svým svědectvím prokvasilo dnešní společnost. Pokud by pozitivní impuls sociální pastorače byl proměněn v otevřenou charitativní činnost v rámci farního společenství, pak by toto společenství bylo jistě obohacím, a mohlo se stát jedním z podstatných a konstituujících prvcích farnosti, které by značně mohl přispět k živosti daného společenství.
- Hodnotné na modelu, který jsme nazvali 'nadteritoriální pastorače' se jeví mj., že může být inspirací pro ty diecéze, ve kterých se zvětšují teritoria, která jsou spravována jedním farářem. I tvorba podpůrného virtuálního společenství může být obohacím pro každou teritoriální farnost, protože umožní farníkům zůstat ve spojení s farním společenstvím a může plnit funkci utužování společenství, čímž může

zkvalitnit primární (fyzické) shromáždění. Pak se může např. jednat o podpůrný nástroj služby koinonia a martyria.

- Pastorační situace českých a moravských diecézí se jedna od druhé velmi liší a jsou odlišné i společenské podmínky, ve kterých se nachází církve v jednotlivých evropských státech. Některé české diecéze již provedly nebo provádějí tzv. slučování farností. Zavádějí tedy prvek z modelu kooperativní pastorace. Celkově se však i v tomto případě jedná o dlouhodobý a citlivý proces, který mění postavení některých farních kostelů a je nutná vzájemná komunikace mezi diecézí (biskupem a diecézní kurií), klérem (kněží, trvalí jáhni), aktivními laiky (pastorační pomocníci, správci in materialibus, vedoucí společenství apod.), farními společenstvími, ale i státní správou a místní samosprávou, aby nebyly narušeny nebo dokonce zničeny již existující vztahy a vazby.
- Tak, jak jsou dnes v Evropě rozrůzněny podmínky života církve a také osobní styly života osob - farníků, tak je třeba počítat spíš s pluriformitou farností, než s jedním vyhraněným modelem. Farnost má být místem, kde se může uskutečnit imerze víry v nejrůznější podobě a intenzitě. Nejrůznější modely lze pak zařadit jako substrukтуры farnosti podle aktuální potřeby, dispozice a daných podmínek.
- Jeví se pravděpodobné, že i do budoucnosti farnosti zůstanou nadále základními jednotkami struktury diecéze, resp. univerzální církve. Stejně tak se jeví pravděpodobné, že každou jejich proměnu nejspíš očekává opatrný a trpělivý postup v souladu pastoračními plány a vizemi jednotlivých diecézí (resp. diecézních biskupů).

SEZNAM LITERATURY

Pramenná literatura

BENEDIKT XVI: Encyklika Bůh je láska *Deus caritas est* (ze dne 25. prosince 2005), Praha: Nakladatelství Paulínky, 2006.

BENEDIKT XVI: Encyklika o křesťanské naději *Spe salvi* (ze dne 30. listopadu 2007), Praha: Nakladatelství Paulínky, 2008.

BENEDIKT XVI: Encyklika o integrálním lidském rozvoji v lásce a pravdě *Caritas in veritate* (ze dne 29. června 2009), Praha: Nakladatelství Paulínky, 2009.

Bible, Písmo svaté Starého a Nového zákona. Český ekumenický překlad, třetí, podstatně doplněné a přepracované vydání, Praha 1985.

CODEX IURIS CANONICI Pii X Pontificis Maximi iussu digestus, Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus, Freiburg: 1918.

DRUHÝ VATIKÁNSKÝ KONCIL: Věroučná konstituce o církvi *Lumen Gentium* (ze dne 21. listopadu 1964), in: Dokumenty II. Vatikánského koncilu, Kostelní Vydří: KN, 2002, 29–100.

DRUHÝ VATIKÁNSKÝ KONCIL: Konstituce o posvátné liturgii *Sacrosanctum Concilium* (ze dne 4. prosince 1963), in: Dokumenty II. Vatikánského koncilu, Kostelní Vydří: KN, 2002, 125–171.

DRUHÝ VATIKÁNSKÝ KONCIL: Pastorální konstituce o církvi v dnešním světě *Gaudium et spes* (ze dne 7. prosince 1965), in: Dokumenty II. Vatikánského koncilu, Kostelní Vydří: KN, 2002, 173–265.

DRUHÝ VATIKÁNSKÝ KONCIL: dekret o pastýřské službě biskupů v církvi *Christus Dominus* (ze dne 28. října 1965), in: Dokumenty II. Vatikánského koncilu, Kostelní Vydří: KN, 2002, 267–297.

DRUHÝ VATIKÁNSKÝ KONCIL: dekret o službě a životě kněží *Presbyterorum Ordinis* (ze dne 7. prosince 1965), in: Dokumenty II. Vatikánského koncilu, Kostelní Vydří: KN, 2002, 299–337.

DRUHÝ VATIKÁNSKÝ KONCIL: dekret o apoštolátu laiků *Apostolicam actuosam* (ze dne 18. listopadu 1965), in: Dokumenty II. Vatikánského koncilu, Kostelní Vydří: KN, 2002, 379–413.

DRUHÝ VATIKÁNSKÝ KONCIL: dekret o misijní činnosti církve *Ad gentes* (ze dne 7. prosince 1965), in: Dokumenty II. Vatikánského koncilu, Kostelní Vydří: KN, 2002, 459–507.

JAN PAVEL II: Apoštolská konstituce o zákonech církevní kázně *Sacrae Disciplinaes Leges* (ze dne 25. ledna 1983), in: KODEX KANONICKÉHO PRÁVA, Praha: Zvon, 1994, I-XXIII.

JAN PAVEL II: Apoštolská konstituce o uchování pokladu víry *Fidei Depositum* (ze dne 11. října 1992), in: KATECHISMUS KATOLICKÉ CÍRKVE, Kostelní Vydří: KN, 2002.

JAN PAVEL II: Encyklika o vykupiteli světa *Redemptor Hominis* (ze dne 4. března 1979), Kostelní Vydří: KN, 1996.

JAN PAVEL II: Encyklika o stálé platnosti misijního poslání *Redemptori Missio* (ze dne 7. prosince 1990), Praha: Zvon, 1994.

JAN PAVEL II: Postsynodální apoštolský list o povolání a poslání laiků v církvi a ve světě *Christifideles Laici* (ze dne 30. prosince 1988), Praha: Zvon, 1990.

JAN PAVEL II: Postsynodální apoštolská exhortace o pastýřích stádce *Pastores Gregis* (ze dne 16. října 2003), tisk.cirkev.cz/dokumenty/pastores-gregis.html (20.11.2009)

JAN PAVEL II: Apoštolská exhortace o katechezi v církvi *Catechesi Tradendae* (ze dne 16. říjen 1979), in: <http://ktf.cuni.cz/~kuzniar> (staženo 5.11.2009).

JAN PAVEL II: Apoštolský list na závěr jubilejního roku 2000 *Novo millennio ineunte* (ze dne 6. ledna 2001), Praha: ČBK, 2001.

PAVEL VI: Apoštolská exhortace o hlásání Evangelia *Evangelii Nuntiandi* (ze dne 8. prosince 1975), Praha: Zvon, 1990.

KATECHISMUS KATOLICKÉ CÍRKVE, Kostelní Vydří: KN, 2002.

KODEX KANONICKÉHO PRÁVA, Praha: Zvon, 1994.

KONGREGACE PRO KLÉRUS: Kněz, pastýř a vůdce farního společenství (ze dne 4. srpna 2002), Praha: ČBK, 2002.

KOMPENDIUM KATECHISMU KATOLICKÉ CÍRKVE, Kostelní vydří: KN, 2006.

NOVÝ ZÁKON, Kostelní Vydří: KN, 1998.

Sekundární literatura

AMBROS Pavel: Teologicky milovat církev, Olomouc: Cetrum Aletti, 2003.

ARNOLD Franz: Zur Theologie der Pfarrei, Leipzig: St. Benno Verlag, 1954.

BAUMGARTNER Konrad: Pfarrei. III. Praktisch-theologisch, in: Lexikon für Theologie und Kirche, Band 8, 3. Aufl.: Herder, 2006, 165-167.

BIEGER, Eckhard: Was wird aus dem Pfarrprinzip? in: Pastorallblatt für Diözesen Aachen, Berlin, Essen, Hildesheim, Köln, Osnabrück, September 9/2007, 259-265.

BOULARD Fernand: Wegweiser in die Pastoralsoziologie, München: Manz, 1960.

BRECHTER Suso: Kommentar zum Dekret über die Missionstätigkeit der Kirche, in: Lexikon für Theologie und Kirche. Das Zweite Vatikanische Konzil. Kommentare. Teil III, 2. Aufl., Freiburg: Herder, 1968, 9-26.

BUCHER Rainer: Jenseits der Idylle. Wie weiter gehen mit den Gemeinden? in: BUCHER Rainer: Zwölf Fragen und Antworten zur Lage der Kirche, Würzburg: 2004, 106-130.

CONGAR Yves: Kommentar zum IV Kapitel. Pastoralen Konstitution über die Kirche in der Welt von heute, in: Lexikon für Theologie und Kirche. Das Zweite Vatikanische Konzil. Kommentare. Teil III, 2. Aufl., Freiburg: Herder, 1968, 397-422.

CORIDAN, James: The Parish in Catholic Tradition, New York: Paulist Press, 1997.

CROCE Walter: Die Geschichte der Pfarrei in: Dänhardt Albert: Theologisches Jahrbuch, Leipzig: St. Benno Verlag, 1959, 258-265.

CROCE Walter: Die Geschichte der Pfarre in: RAHNER Hugo: die Pfarre, Breisgau: Lambertus Verlag, 1956.

DENZINGER Heinrich: Kompendium der Glaubensbekenntnisse und kirchlichen Lehrentscheidungen, Freiburg: Herder, 2005.

DEWALD Hubert: Pfarrei, in: KLOSTERMANN Ferdinand, RAHNER Karl, SCHILD Hansjörgen: Handbuch der Pastoraltheologie. Band V. Lexikon, Freiburg: Herder, 1972.

DIÖZESE Würzburg: Verwirklichung kooperativer pastoral der diözese Würzburg, Würzburg: Generalvikariat der Diözese Würzburg, 2003.

DOLISTA Josef: Pokus o teologii farnosti – vybraní témata, in: Farnost na přelomu století, Svitavy: Trinitas, 2000, 49-65.

DUKA Dominik, BADAL Milan: Bílá kniha církve s černou kapitolou, Kostelní Vydří: KNA, 2009.

EBERTZ Michael: Aubruch in der Kirche. Anstösse für ein zukunftsfähiges Christentum, Freiburg: Herder, 2003.

FRONCZEK Klaus: Kirchliche Leitungstätigkeit in: Erfurter Theologischen Studien, Band 50, Leipzig: St.Benno-Verlag, 1983.

GABRIEL Karl: Christentum zwischen Tradition und Postmoderne, Freiburg: Herder, 1996.

GROEN, Basilius: 'Einige Aspekte der heutigen "tätigen Teilnahme"', in: Heiliger Dienst 58, 2004.

GUARDINI, Romano: Das Erwachen der Kirche in der Seele, in: Vom Sinn der Kirche. Fünf Vorträge, Mainz: 1923.

GÓRECKI, Edward: Církev se uskutečňuje ve farnosti, Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1996.

GÓRECKI, Edward: Kanonická reflexe o farnosti a její funkci v církevní struktuře, in: Farnost na přelomu století, Svitavy: Trinitas, 2000, 86-96.

GREINACHER Norbert, Soziologie der Pfarrei, in: ARNOLD Franz Xaver, KLOSTERMANN Ferdinand, RAHNER Karl: Handbuch der Pastoraltheologie. Praktische Theologie der Kirche in ihrer Gegenwart. Band III, Freiburg: Herder, 1968.

GROEN, Basilius: 'Einige Aspekte der heutigen "tätigen Teilnahme"', in Heiliger Dienst 58 (2004), 288-302.

HASLINGER Herbert: Lebensorte für Alle. Gemeinde neu verstehen, Düsseldorf: Patmos, 2005.

HOLEČEK, František: Farnost jako ohnisko obnovy duchovního života kněží i věřících v katolické reformě 15. a 16. století, in: Farnost na přelomu století, Svitavy: Trinitas, 2000, 18-48.

HRDINA, Antonín: Problém vlastnického práva k nemovitostem na tzv. inkorporovaných farách, in: Revue 1 1/95, <http://spcp.prf.cuni.cz/1-10/inkhrd.htm>.

HRDINA, Antonín: Kanonické právo, Praha: Eurolex Bohemia, 2002.

JAN, Libor: Die Anfänge der Pfarrorganisation in Böhmen und Mähren in: KRUPPA, Nathalie: Pfarreien im Mittelalter. Deutschland, Polen, Tschechien und Ungarn im Vergleich. Göttingen: Vandenhoeck Ruprecht, 2008, 183-199.

JOHN René, KNOTHE Holger: Soziale Verortung in: IPP-Arbeitspapiere nr. 4, München: 2004.

JUNGMANN Josef Andreas: Kommentar zur Konstitution über die heilige Liturgie, in: Lexikon für Theologie und Kirche. Das Zweite Vatikanische Konzil. Kommentare. Teil I, Freiburg: Herder, 1966, 10-110.

KADLEC Jaroslav: Přehled církevních českých dějin II, Řím: Křesťanská akademie, 1987.

KALNÝ Mojmír: Církevní majetek a restituce, in: Studie OI, č.7, Praha: Občanský institut, 1995.

KEHL Medard: Kam kráčí církev. Diagnóza doby, Praha: CDK, 2000.

KLOSTERMANN Ferdinand: Prinzip Gemeinde, Wien: Herder: 1965.

KLOSTERMANN Ferdinand: Kommentar zum Dekret über das Apostolat der Laien, in: Lexikon für Theologie und Kirche. Das Zweite Vatikanische Konzil. Kommentare. Teil II, Freiburg: Herder, 1967, 585-702.

KLOSTERMANN Ferdinand: Gemeinde – Kirche der Zukunft. Band I, Freiburg: Herder, 1974.

KLOSTERMANN Ferdinand: Wie wird unsere Pfarrei eine Gemeinde, Freiburg: Herder, 1979.

KNOBLOCH Stefan: Praktische Theologie, Freiburg: Herder, 1996.

KRÄMER Peter: Pfarrei I. Begriff und Geschichte, in: Lexikon für Theologie und Kirche, Band 8, 3. Aufl., Freiburg: Herder, 2006, 162-164.

LEHMANN Karl: Chancen der Grenzen der neuen Gemeindeftheologie, in: Communio 6/1977, 111-127.

LEHMANN Karl: Caritas de Gemeinde in: ZUG Anton: Christus Kirche Caritas. Einladung zum Gespräch, Leipzig: St. Benno-Verlag, 1986, 129-160.

MOLTMANN Jürgen: Kirche in der Kraft des Geistes, München: Chr. Kaiser Verlag, 1975.

METTE Norbert: Kooperative pastoral, in: Lexikon für Theologie und Kirche, Band 6, 3. Aufl., Freiburg: Herder, 2006, 355.

METTE Norbert: Sozialpastoral, in: Lexikon für Theologie und Kirche, Band 9, 3. Aufl., Freiburg: Herder, 2006, 786.

MOLTMANN Jürgen: Kirche in der Kraft des Geistes, München: Chr. Kaiser Verlag, 1975.

MÖRSDORF Klaus: Kommentar zum Dekret über die Hirtenaufgabe der Bischöfe in der Kirche, in: Lexikon für Theologie und Kirche. Das Zweite Vatikanische Konzil. Kommentare. Teil II, Freiburg: Herder, 1967, 127-248.

MÜLLER Alois: Die spezifischen Lebensfunktionen der Pfarrei in: ARNOLD Franz Xaver, KLOSTERMANN Ferdinand, RAHNER Karl: Handbuch der Pastoraltheologie. Praktische Theologie der Kirche in ihrer Gegenwart. Band III, Freiburg: Herder, 1968, 139-164.

MÜLLER Josef: Pastoraltheologie. Ein Handbuch für Studium und Seelsorge, Graz: Verlag Styria, 1993.

MÜLLER Petro: Eine kompakte Theologie der Gemeinde, Münster: Lit Verlag, 2007.

NOPPEL Constantin: Aedificatio corporis Christi : Aufriss der Pastoral, Freiburg: Herder, 1937.

OPATRNÝ Aleš: Pastorační situace u nás. Analýzy a výhledy, Kostelní Vydří: KN, 1996.

OPATRNÝ Aleš: Pastorační reflexe, in: Farnost na přelomu století, Svitavy: Trinitas, 2000, 66-85.

OPATRNÝ Aleš: Pastorační v postmoderní společnosti, Kostelní Vydří: KN, 2001.

OPATRNÝ Aleš: Cesty pastorační v pluralitní společnosti, Kostelní Vydří: KN, 2006.

PAARHAMMER Hans: Pfarrei II. Kirchenrechtlich, in: Lexikon für Theologie und Kirche, Band 8, 3. Aufl., Freiburg: Herder, 2006, 164-165.

PREININGER Miloslav: Farnost, in: Revue 8 3/97, <http://spcp.prf.cuni.cz/1-10/farnost.htm> (10.10.2009).

RAHNER Hugo: Die Pfarre. Von der Theologie zur Praxis, Freiburg: Lambertus, 1956.

RAHNER Karl: Zur Theologie der Pfarre in: RAHNER Hugo: Die Pfarre. Von der Theologie zur Praxis, Freiburg: Lambertus Verlag, 1956, 27-39.

RAHNER Karl: Zur Theologie der Pfarrei in: Dänhardt Albert: Theologisches Jahrbuch, Leipzig: St. Benno Verlag, 1959, 250-257.

RAHNER Karl, RAFFELT Albert: Kirchliche Erneuerung: Studien zur Pastoraltheologie und Struktur der Kirche, in: Werke Band XVI, Freiburg: Herder, 2005.

RAHNER Karl: Friedliche Erwägungen über das Pfarrprinzip in: RAHNER Karl: Schriften zur Theologie. Band II, Zürich, Einsiedeln, Köln: Benzinger Verlag, 1968, 299-339.

RAHNER Karl: Kommentar zum III. Kapitel Artikel 18-27. Dogmatische Konstitution über die Kirche, in: Lexikon für Theologie und Kirche. Das Zweite Vatikanische Konzil. Kommentare. Teil I, Freiburg: Herder, 1966, 210-246.

SCHASCHING Johannes: Soziologie der Pfarre in: RAHNER Hugo: die Pfarre, Breisgau: Lambertus Verlag, 1956.

SCHUSTER Norbert: Theologie der Leitung, Mainz: Grünewald, 2001.

SCHÜSSLER Michael: Selig die Strassenkinder. Perspektiven systemtheoretischer Sozialpastoral, Ostfildern: Matthias-Grünewald-Verlag, 2006.

SWOBODA Heinrich: Großstadtseelsorge. eine pastoraltheologische Studie, Regensburg: Druck und Verlag von Friedrich Pustet, 1909.

TRETERA Rajmund J.: Církevní právo, Praha: Jan Krigl, 1993.

VATICANUM SECUNDUM, Band III/2: Die dritte Konzilsperiode. Die Verhandlungen, Leipzig: St. Benno Verlag, 1967.

WALSER Markus: Personalprinzip in: Lexikon für Theologie und Kirche, Band 9, 3. Aufl., Freiburg: Herder, 2006, 1341.

WALSER Markus: Territorialprinzip in: Lexikon für Theologie und Kirche, Band 8, 3. Aufl., Freiburg: Herder, 2006, 63.

WEBER Ria (red.): Seelsorge und Diakonie, in Berlin, Berlin: Walter de Gruyter, 1990.

WESS Paul: Gemeindekirche, Zukunft der Volkskirche: Der Lernweg einer Pfarrgemeinde, Wien: Herder, 1976.

WESS Paul: Gemeindekirche, in: Lexikon für Theologie und Kirche, Band 4, 3. Aufl., Freiburg: Herder, 2006, 426.

WERBICK Jürgen: Warum die Kirche vor Ort bleiben muss, Augsburg: Sankt Ulrich Verlag, 2002.

WIEDENHOFER Siegfried: Gemeinde. Systematisch-theologisch, in: Lexikon für Theologie und Kirche, Band 4, 3. Aufl., Freiburg: Herder, 2006, 420-421.

WIEH Hermann: Konzil und Gemeinde, in: Frankfurter theologische Studien Band 25, Frankfurt: Knecht, 1978.

WULF Friedrich: Kommentar zu Artikel 1-6. Dekret über Dienst und Leben der Priester, in: Lexikon für Theologie und Kirche. Das Zweite Vatikanische Konzil. Kommentare. Teil III, Freiburg: Herder, 1968, 198-221.

ZLÁMAL Bohumil: díl VI. Doba probuzeneckého katolicismu (1848-1918), in Příručka českých církevních dějin, Olomouc: MCM, 2009.

ZULEHNER Paul: Fundamentalpastoral, in: Pastoraltheologie Band 1, Düsseldorf: Patmos, 1991.

ZULEHNER Paul: Gemeindepastoral, in: Pastoraltheologie Band 2, Düsseldorf: Patmos, 1995.

ZULEHNER Ferdinand, DENZ Hermann: Wie Europa lebt und glaubt, Düsseldorf: Patmos Verlag, 1994.

Seznam použitých zkratk

Aufl.	Auflage
Communio	Internationale katholische Zeitschrift Communio
Freiburg	Freiburg im Breisgau
KN	Karmelitánské nakladatelství
Vyd.	Vydání

RESUMÉ

Farnost je již po staletí nosnou strukturou katolické církve. Předložená diplomová práce se zabývá pojetím farnosti po druhém vatikánském koncilu. Jejím cílem je popsat pojetí farnosti, jak vyplývá z dokumentů posledního koncilu a jak bylo dále rozpracováno v nejrůznějších pokoncilních dokumentech.

Práce vychází z podrobné analýzy koncilních i pokoncilních papežských a celocírkevních dokumentů (první a druhá kapitola), která je doplněna historickým exkursem o pojetí farnosti s důrazem na období od 19. století (třetí kapitola) a představením jednotlivých historicko-teologických pohledů na farnost (čtvrtá kapitola).

Poslední dvě kapitoly se pak věnují pojetí farnosti v dnešní době, když představují její základní funkce (pátá kapitola) a nabízejí několik modelů možného fungování farností v budoucnu (šestá kapitola).

V závěru pak autor předložené poznatky přehledně shrnuje, kriticky hodnotí a vytváří vlastní pohled na zkoumanou problematiku.

Diplomová práce vychází z bohatého bibliografického materiálu, jehož základ tvoří vedle církevních dokumentů četné cizojazyčné monografie, převážně v německém jazyce. Ty pak, jak sám autor přiznává, ovlivnily i některé kapitoly, zejména poslední dvě.

ABSTRACT

The Conception of The Parish After The Second Vatican Council

Tomas van Zavrel

This thesis deals with the conception of the parish after the second Vatican council. Its aim is to describe what kind of parish concept emanates from the documents of the last council and how this conception was developed in various church documents thereafter. It puts this conception into a historical context with emphasis on the period after the 19th century. Three views on the parish are presented: pastoral sociological, pastoral dogmatic and pastoral legal. The basic functions of the parish are unfolded from today's perspective and finally several models of parish concepts are presented.

Key words:

- Pastoral
- Parish concepts
- Second Vatican Council
- History of parishes in Central Europe